

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA

Hayatı ve Resimleri

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

Şehit Ressam Hasan Rıza'nın Edirne Endüstri Meslek
Lisesi'nde bulunan duvar resmi çalışması.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

Kendi fırçası ile Ressam aynanın karşısında
(Eserin aslı İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi'nde bulunmaktadır.)

Trakya Üniversitesi Yayın No: 165

Şehit Ressam Hasan Rıza

Hayatı ve Resimleri

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

Hazırlayanlar

Nurullah KOLTAŞ

Recep ZOGO

Cengiz BULUT

Baskı Hazırlık

Yıldıray ERCAN

Kapak Tasarım

Sercan ARSLAN

Baskı-Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102

Topkapı / İstanbul Tel: +90 212 483 47 91

Sertifika No: 11964

1. Baskı: Ekim 2015

ISBN: 978-975-374-185-9

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 27408

© Bütün yayın hakları "Trakya Üniversitesi"ne aittir. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Trakya Üniversitesi Rektörlüğü
Balkan Yerleşkesi / EDİRNE
Telefon : +90 (284) 236 49 81
Faks : +90 (284) 223 42 03
E-Posta : basin@trakya.edu.tr

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

Haz.: Nurullah KOLTAŞ – Recep ZOGO – Cengiz BULUT

ISBN: 978-975-374-185-9 16,0 x 23,5 cm, 135 sayfa

1- Hasan Rıza 2- A. Süheyl Ünver 3- Edirne

4- Trakya Üniversitesi

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA

Hayatı ve Resimleri

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

Hazırlayanlar
Nurullah KOLTAŞ
Recep ZOGO
Cengiz BULUT

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

Takdim

Prof. Dr. Yener YÖRÜK

Trakya Üniversitesi Rektörü

Yaşamı iki savaş arasında şekillenen Ressam Hasan Rıza, Osmanlı Rus savaşında gönüllü olarak orduya katılır. Savaşı her yönüyle izleyip gerçek savaş sahnelerini büyük bir gerçeklikle betimleme yeteneğini burada geliştirir. Rönesansın beşiği İtalya'da on yılı aşkın resim eğitimi aldıktan sonra yurda dönerek Edirne Karaağaç'ta bir atölye kurar. Yahya Kemal'in mısralarında dile gelen şanlı geçmişimiz adeta Hasan Rıza'nın fırçasıyla tablolarında şekillenir. İstanbul'un fethinde Fatih Sultan Mehmed'in yanbaşındaki yeniçeridir o. Edirne için kara bir gündür 26 Mart 1913. Hamidiye Sanayi Mektebi Müdürü Hasan Rıza, Edirne'ye çekilen teslim bayrağını görünce yağlı boya tablolarını ve silah koleksiyonunu korumak için Karaağaç'taki atölyesine giderken Bulgar askerleri tarafından katledilir.

Bir Edirne âşığı olan Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver, aynı zamanda hekim, tıp tarihçisi, ressam, minyatürcü, tezyinatçı ve hattattır. Tarih ve kültürümüze dönük araştırmaları kapsamında Edirne'de şehit düşen ünlü ressam Hasan Rıza'nın unutulmaması ve yeni nesillere tanıtılması için hazırladığı kitabı 1970 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yayınlamıştır. Süheyl Ünver Hoca Edirne'de bir üniversite kurulması için

girişimlerde bulunmuş ve çeşitli yazılar yazmıştır. Bu çabalarının yanı sıra yayınladığı “Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri” isimli kitabının telif gelirini de “Edirne Üniversitesi Kurma ve Yaşatma Derneği”ne gizlice bağışlamıştır.

Hasan Rıza sanatçılığının yanı sıra, başlangıçta kurduğu Numune-i Terakki Okulu ve daha sonra günümüzün Edirne Endüstri Meslek Lisesi olarak hizmet veren Sultan Abdülhamid’in büyük eğitim hareketinin somut eserlerinden olan Hamidiye Sanayi Mektebi Müdürlüğü ile eğitimci olarak da büyük hizmetleri olmuştur. Süheyl Ünver’in “Hasan Rıza için neler yapılmalı?” sorusuna karşılık Trakya Üniversitesi, 2013 yılında Hasan Rıza’nın hatıralarının ve hizmetlerinin unutulmaması, yaşatılması için ‘Şehit Ressam Hasan Rıza Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokulu’nu kurmuştur.

Günümüzde ancak sahaflarda bulunabilen “Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri” isimli kitap Ressam Hasan Rıza hakkında en ayrıntılı kaynak olma özelliğini korumaktadır. Bu eser, yeni neslin daha iyi kavraması için kitabın tıpkıbasımına sadık kalınarak anlaşılabilir bir Türkçeye Yrd. Doç. Dr. Nurullah Koltaş tarafından uyarlandı. Hazırladığımız bu kitabın son bölümünde, Süheyl Ünver’in Edirne’ye bir üniversitenin kurulması ile ilgili yaptığı yazışmalara da yer verdik.

Bu değerli kitabın kurumumuz yayınları arasında yeniden basılmasına izin veren Süheyl Ünver’in kızı Gülbün Ünver Mesara Hanımefendi’ye, kitabı günümüze uyarlayan Yrd. Doç. Dr. Nurullah Koltaş’a, kitabın hazırlanmasında büyük emeği olan Üniversitemiz Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Recep Zogo’ya, yerel tarih araştırmacısı Cengiz Bulut ve Zeki Özkan’a teşekkür ederim.

Sayın Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver (1898-1986)'in “ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA Hayatı ve Resimleri” isimli çalışmasını yeni kuşaklara aktarmak amacıyla yeniden yayınlıyor, ülkemize ve Edirne'ye önemli katkıları olan Hasan Rıza ve Süheyl Ünver'i rahmet ve minnetle anıyoruz.

İçindekiler

Takdim	7
<i>Prof. Dr. Yener YÖRÜK</i>	

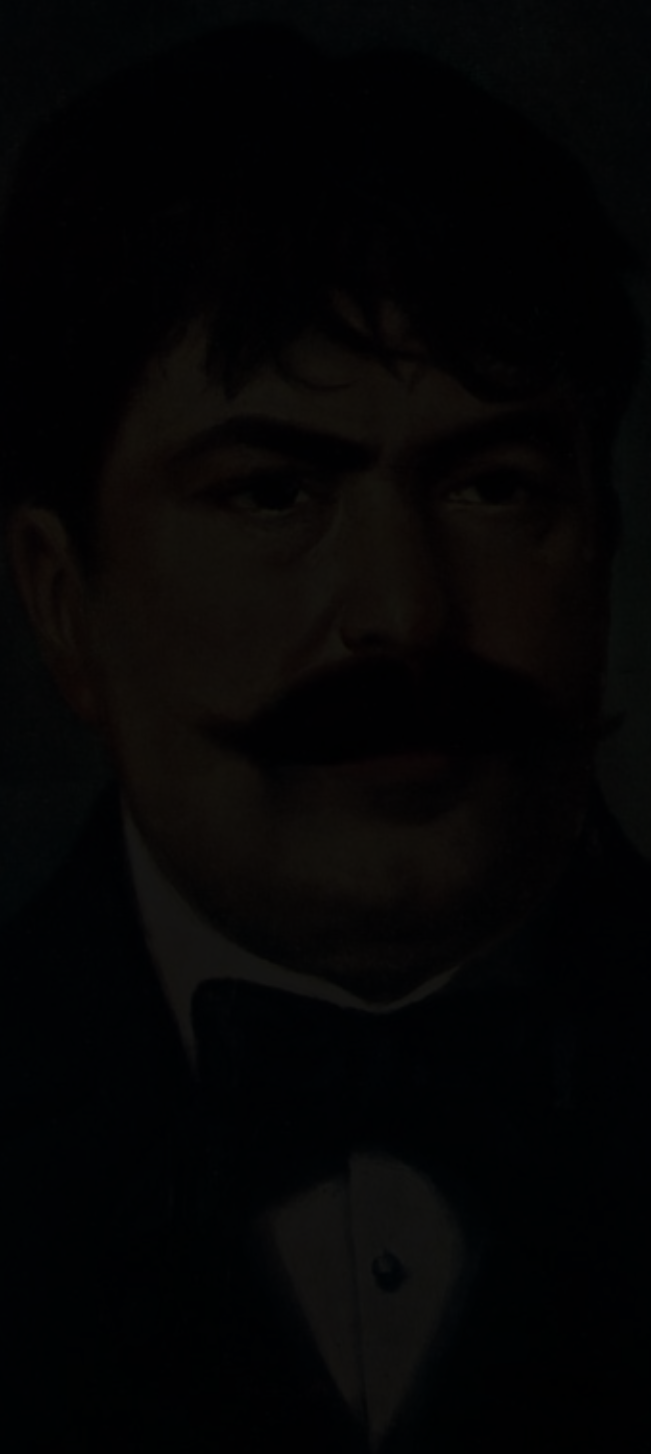
ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA Hayatı ve Resimleri

Günümüz Türkçesiyle.....	13
Önsöz.....	15
Hasan Rıza'nın Biyografisi	17
Ressam Hasan Rıza.....	31
<i>İsmail Habib Sevük</i>	
Merhuma Ait Birkaç Hatıra	33
Ressam Hasan Rıza Bey İçin Müracaat Edilen Kaynaklar	37
Ressam Hasan Rıza'nın Yaptığı Resimlerin İzahları.....	39
Hasan Rıza Bey İçin Neler Yapılmalı?	67
Tıpkıbasım	69
Ekler.....	111

ŞEHİT
RESSAM HASAN RIZA
Hayatı ve Resimleri

Günümüz Türkçesiyle

Önsöz

Edirne’de yalnız san’at hayatımıza değil, millî iftiharlarımız üzerinde verimli çalışmalarına da feci bir biçimde ebediyyen göz yuman Ressam Hasan Rıza Bey’in, 1970 senesi doğumunun 112. ve ölümünün de 57. yılını dolduruyor. Hakkında Türk sanat eserleri külliyyatı arasında bir eser çıkarılmayı tasarlayan Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı, cidden hürmete lâyıktır, örnek bir kadirşinaslık göstermiş ve 1950’den beri üzerinde meşgul olduğumuz bu konunun yazılmasına bizi me’mur etmiştir.

Genç yaşında Hasan Rıza Beyin vefatı, memleketimizde derin bir üzüntü uyandırmıştır, onu şahsen tanımakla ve meziyetlerini yakından tanımakla bahtiyar olanlar, zaman zaman haklarında birer makale yazarak hâtırasını unutturmamağa gayret etmişlerdir. Bunların başında Dr. Rıfat Osman, Ressam Sami Yetik ve kıymetli edip İsmail Habib Sevük gelmektedir ki, onlar da bugün bu yayını göremeyerek rahmete kavuşmuşlardır. Öğrencilerinden Ressam Hayri Çizel onun vefatı faciasını fırçasıyla resmetmiş ve hocasının yolunda hamasî resimler yapmakla mühim bir isim bırakmıştır. O da bugün rahmet deryasına boşalmıştır. Bütün bu zevâtın yazdıklarından faydalanarak Türk ressamlarına dair eserinde Hasan Rıza Bey’e mühim bir yer veren Ressam Pertev Boyar hayattadır. Hepsinin yazdıklarından faydalandık. Vefat edenlere rahmet dilerim.

Bu eserin yazılmasında bana yardımı dokunanlar oldu. Bir defa Hasan Rıza Merhumun kızkardeşinin oğlu Albay Nureddin Sağdam Bey, ailevî mühim bilgiler verdi. Edirne’de oturan ve merhum hakkında pek çok belge ve hattâ resim temin eden öğretmen Ulviye İlgün (Uyrum)

çok gayret gösterdi. Yine Edirne’li Ekrem Demiray bu eski hocası hakkında bildiklerini nakletti. Hele öğrencilerinden ve Edirne’mizin millî ve canlı iftiharlarından Rakım Ertür Bey, bu eser için canla başla çalıştı. Bilhassa çok hakkı geçti. Her bahsinde olduğu gibi, bize bu hususta cidden yardımı dokundu. Aynı zamanda Edirne şehidliğinde ona bir âbide dikti. Edirne Belediye Dairesi’ndeki eserlerinin resimlerini 1957 de Belediye Reisi temin etti. Görülüyor ki, bu toplama ortak çalışmaların bir ürünü olarak meydana çıktı. Bu hususta bana yardımı dokunan ve hizmetlerini ortaya koyduğum hayatta olan zevata sonsuz şükranlarımı sunar, ebediyete geçenlere rahmetler dilerim.

Pehlivan yapılı vücuduyla ve sanatkâr ruhiyle millî abidelerimizden biri olan Hasan Rıza Bey, unutulacak şahsiyetlerden değildir. Onun eserleri üzerine titremeliyiz. Bir kadirşinaslık eseri olarak P.T.T. İdaremiz bir hâtıra pulu çıkarırsa, onun bu memleket irfan ve sanatı için çalışmasını taçlandırmış olur. Hayatta çok şeyler boşa gidebilir, fakat çalışma asla. Ama çalışanları yalnız maddî olarak ferahlatma yeterli değildir. Onları ruhen de sevgiyle anmak lâzımdır. Böylece gelecek nesiller kendi çalışmalarının da boşa gitmeyeceğini örneklerle gördükçe, daha çok verimli ve gayretlerinin mutlaka teşvik olunacağını anlamış olurlar.

Bu eseri anlayışı ile yayınlatan değerli dostum Millî Eğitim Bakanı Sayın Bay İlhami Ertem’e şükranlarımı bildirmeği borç sayarım.

Dr. A. Süheyl Ünver

Hasan Rıza'nın Biyografisi

Doğumu

Nazenin ana diye nitelendirdiği İstanbul'un Üsküdar semtinde Ağa hamamında 1858'de doğdu. Pederi Miralay (Albay) Şakir Bey diye meşhurdu. Çocukluğu diğer çoğu çocuk gibi yaramazca, gençliği biraz hırçın ve asabi geçmiştir. Hoş muziplikler yapar, şakalaşmayı çok sever. Bu doğuştan yetenekli ve ateşli çocuk, sınıflarında iyi okumuştur.

Annesi Nefise Hanım'dır. Bu baba ve anneden, Fatma Feryal Hanım adında bir kardeşi vardı. Diğer annelerden Ruhiye ve Fatma Hanımlar üvey kardeşleridir.

Bugün öz kızkardeşinin torunları, üvey kardeşi Fatma Hanım ve iki oğlu hayattadır.¹

¹ S. Yetik, *Ressamlarımız*, cilt I, s. 54-63, 1940.

Resme Merakı

“Resme pek küçükken başladım. Bu başlangıç her çocukta görülen resim hevesi gibi, hissettiğim ve gördüğüm şeyleri tasvir edecek karmaşık şekillerin resmedilmesinden başka, ele geçirdiğim kömür parçalarıyla evimin duvarlarına kalyonlar çizecek derecede coşkunca bir başlangıçtır. Rüştüye (ortaokul) sınıflarına geçinceye kadar sürüp giden bu resim yaramazlığı ortaokulda öğretmenim tavsiye ve yol göstermesiyle metodik bir halde devamı başladı.

Askerî İdadî (lise) sınıflarında en çok kendimi verdiğim yegâne ders hemen hemen resim dersi idi, diyebilirim. Hocamın ilgisi şevkimi, gayretimi arttırmış, bütün okul arkadaşlarım arasında Ressam Hasan Rıza Üsküdar diye tanınmıştım.”

10 sene gibi uzun bir zaman İtalya’da kendisini mükemmel bir biçimde yetiştiren Hasan Rıza, en güçlü Türk kompozitörlerimizdendir. Eserleri tarihi belgelere ve olaylara dayanmakta olup çoğu bizim zafer hikayelerimizi canlandırmaktadır. Bu açıdan hizmet ve emeği sonsuzdur. Bunlarla şerefli mazimizin bugün kalplerimizde oluşturduğu acı ve hikayeleri yaşatmakta cidden ustalık göstermiştir.

Gençliği

1293 Türk - Rus Harbi Esnasında

Sami Yetik, Hasan Rıza Bey ağzından şöyle bildiriyor:

“...Liseden Harbiyeye (Harp Okulu) geçtiğimiz sene 1293 (1876 - 77) seferberlik açıldı. Sınıfımızda gönüllü olarak savaşa katılan pek çok genç bulunuyordu. Hepimizi çeşitli alay ve taburlara ayırmışlardı.” Hatta savaşta sol kaşımın üzerinden yaralanmıştım. Benim bulunduğum alayda bir gün harp safhalarını inceleme ve resmetmeye izinli İtalyalı bir gazete ressamı bulunduğunu haber aldım.

Bu haber benim için tesadüfün her zaman bulunamayan bir feyz hediyesiydi. Hemen vakit geçirmeksizin kumandana müracaat ettim, beni bu ressamın muhafızlığına tayin etmeleri ricasında bulundum.

Ricam, hevesime mükâfat olarak reddedilmedi, derhal resmî bir emirle ressamın muhafızlığıyla görevlendirildim.

İtalyan ressamı biraz yaşlıca, fakat sağlığı yerinde bir sanatkârdı. Savaşın sıkıntılarına tahammül edebilecek güçteydi. Geceli gündüzlü genç gürbüz bir Anadolu eri gibi Askerî Harekâtı takip ediyordu. Gündüz ateş hattına bile sokularak siperleri, savaş meydanını, bölüklerin durumunu kurşun kalemle not ederek hazırlıyor, savaş olmadığı zamanlarda çadırına çekilerek parmaklarının arasına sıkıştırdığı demir kalemle bir nevi parşömen kâğıtlar üzerinde kendine özgü bir süratle krokiler, desenler meydana getiriyordu.

Bir gün derin bir vecd içinde çalışan bu ihtiyar sanatkarın dalgın vaziyeti, bendeki resmetme zevkini canlandırdı. Kurşun kalemle onu dikkatle desine ederek kendisine gösterdim.

Kendisini korumakla görevli Türk neferinden, güzel sanatların en yüksek kısmına heves ve bağlılık görmek, İtalyalı ressamı hayretler içinde bırakmıştı ve o dakikadan itibaren artık ben onun bir muhafızı olmaktan ziyade samimi bir dostu, genç bir meslektaşısı olmuşum. Bu dostluğumuz senelerce devam etti. Savaş sona erdikten sonra bizi harp okuluna iade ettikleri zaman ben bahriyeye katılma arzusu gösterdiğimden deniz harp okuluna ayrılmışım”.

Bahriye Mektebinde (Deniz Harp Okulu)

“Bu okulda bulunduğum yıllarda Ada’ya yerleşen ihtiyar Ressamı her hafta başı ziyaret eder, yaptığım resimleri ona göstererek cesaret verici nasihatleri alır, hiç durmaz çalışırdım.

Zâbit (subay) olarak mezun olacağımız seneki Harp Okulu son sınıfında Sultan Hamid’e tahsis edilen Sultaniye gemisinin kamaralarını tamir ve boyanması meselesi çıkmıştı. Bu geminin kamaralarında ve salonlarındaki süsleme resimlerin uzmanları tarafından bozulmadan yapılması icap ediyordu. Bu iş için Bahriye Nezareti’nin binlerce lira sarf ederek Avrupa’dan usta çağırması gerekiyordu.

Benim daha önce bu geminin süslemesi konusunda bilgim olduğu için tamir usulünü de öğrenmişim. Nihayet resim öğretmenimin teşviki, okul müdürünün Bakanlığa tavsiyesi üzerine beni Sultaniye’nin kamaralarındaki süslemeleri tamirle görevlendirdiler. Burada aylarca gücümün son noktasına kadar sarf ederek çalıştığımı söyleyebilirim. Lâkin bu yüzden,

yorucu çalışmanın neticesi ve mükâfatı, iltifat yerine heveslerime kırıcı bir darbe indirmekten ibaret kaldı.”

Hayatta İlk Kırgınlığı

Yine Merhum diyor ki:

“Sultaniye’deki işi bitirdikten sonra Bahriye Nazırı (Donanmadan Sorumlu Bakan) Paşa benim emeğimi takdir ederek saraya arz etmiş, okuldan mezun olmadan önce terfime sebep olmuştu. Fakat keşke bu terfi olacağına nakdî bir ödülle ödüllendirilmiş olsaydım çok münasip olurdu. Çünkü birkaç ay sonra zaten subay çıkacaktım, ilerde askerî hizmetlerime karşılık kollarımı süsleyecek parlak galonların birincisini bu suretle kazanışım doğrusu hiç hoşuma gitmemişti. Ben bu zamansız terfide herkesin alaycı bir bakışını görüyorum ve sıkılıyordum.

Bir gün ismini hatırlamak istemediğim bir öğretmenin alay edişi pek gücüme gitmişti. Hele çevremin öğretmeni şikâyete teşvik etmeleri, vicdanımı büsbütün yaralamış, bitirmişti. Son düşüncelerim hissimi, fikrimi, büsbütün değiştirmişti.

Mademki hayatımın hakkı tasarrufu kendime ait olmak şartıyla sanatın meftunu, tutkunu, âşığı idim. Böyle rütbeye, nişana bağlı yaşayan bir çevrede ne işim var, diyordum.

Velhâsıl kanımdaki gurur kuvvetlerini ikiyüzlülükle zehirlemeden, ruhumdaki çalışma gücünü gereksiz üzüntülerle öldürmeden, en ihtiyar dostumun aracılığıyla vatanımdan, istikbalimden uzaklaştım. Kuru arzulara, sonuçsuz gösterişlere tapmış ahlâk sarhoşluğu içinde yüzen çevreden adeta firar ettim.”

Avrupa’da Çalışmaları

O diyor ki:

“İtalya’da Roma’nın, Floransa’nın, Napoli’nin atölyelerinde, müzelerinde senelerce çalıştım, dolaştım. Son senelerde Mısır’a geçerek orada kızgın çölleri-eski tarihî eserleri etüt ettim. Ayrılışımdan 12 sene sonra ailevî bir mecburiyet beni tekrar vatanıma getirdi. Gerçi zaman şahsımda çok değişiklik yapmıştı, lâkin fikrim, hissım hiç değişmemişti.”

Türkiye'ye Dönüşünden Sonra

Yine diyor ki:

“Beni kötülük sırları keşfedilmiş bir zanlı sıfatıyla Kaptan Paşa'nın karşısına çıkardıkları gün ondan, hiç unutmayacağım şu himâyeyi gördüğümü tekrar etmek isterim. Paşa rütbemin iadesini, terfi ve yükselmemi üstleneceğini tekrar tekrar vadetmişti. Fakat benim rütbeden, milli hazineneden koparılacak ödüllere uzak bir hayat, sessiz bir hayata ihtiyaç ve arzu duyduğumu açık bir dille itiraf edişim o zamandan beri bu şekilde yaşıyor olmamı sağladı.”

Doğrusu Hasan Rıza vicdan hürriyetine âşık olarak doğmuş bir sanatkârdı. Denizcilik mesleğinin son sınıfından subay olacağı bir sırada bu fedakârlığı göze alarak ebeveyn sıcaklığından mahrum, dostlar çevresinden uzak diyarlara atılması, Sultan Hamid'in rütbesini çıkararak sanatkâr gömleğini tercih edişi, sanat aşkının genç ruhundaki hakiki ve ebedî yanan ateşine açık bir örnektir.

Hasan Rıza Beyin Edirne'deki Hayatı Nasıl Geçerdi?

Hasan Rıza Bey yaşadığı zaman çok yoğun bir yerleşime sahip ve yeni evlerle süslü, tarihî havasını severek bir an ayrılmadığı Edirne'nin Karaağaç semtindeki evinde oturur; atölyesi de oradadır ve orada çalışırdı. Nitekim bugün millete yadigâr eserlerini hep burada yapmıştır. Bir rivâyete göre resimleri çok geç bitirmiş. Fakat bu üretken ressamın daima çalıştığı, mevcut ve kaybolduğu rivâyet edilen resimlerinin çokluğundan anlaşılmaktadır. Bulgar yağmasında eserlerinin onda dokuzu kaybolmuştur.

Her gün Edirne'ye Müdürü bulunduğu önce Melcei Eytam (Yetim Sığınma Evi) adı altında açılan Sanayi Mektebine iner, ilk zamanlarda kurduğu özel okuluna gider ve Edirne Lisesi'ni de kapsayan derslerini verir.

Boş zamanlarında eskiden hükümet dairesi avlusunda olan postane-nin önündeki, Edirne'de bulunan seçkin kimselerin devam ettiği asırlık çınar altında oturur, dostlarıyla görüşür. Şimdiki postanenin yerinde bulunan Rumeli Gazinosu'na her akşam gelir ve bir saat kadar oturur, meraklılarıyla bezik oynar, Karaağaçtaki evine öyle gider. Vaktiyle buraya Ame-

rika gazino ve oteli bahçesi de denirmiş. Burası 1931 de postane olarak kabul edilmiştir.

Sanata meraklı dostlarım Karaağaç'taki atölye evinde kabul eder. Güzel yemekleri sever ve bu bağlamda gençliğinden beri kendisini mükemmel yaptığına inandığı soğuk pilâv yemekten çok haz duyar.

Hasan Rıza Bey iki defa evlenmiştir, ilk defa Dr. Said Sağlam Beyin Büyük babası, zamanında Babı Seraskerî (Milli Savunma Bakanlığı) baş müsteşar muavini Nuri Beyin kızı ile evlenmiştir. Bu hanım Edirne'de vefat edince Filibe'den Edirne'ye gelen bir ailenin Saniye isminde kızı ile evlenmiş.

Saniye Hanım'ı Balkan Savaşı'nda İstanbul'a göndermiş, bundan 22 sene kadar önce Bakırköy'de vefat etmiş. Her iki hanımın da çocuğu olmamıştır. Saniye Hanım'da Zevci Hasan Rıza Bey'in resimlerinden mevcut olmadığı hemşirelerinden duyulmuştur.

Ressam Hasan Rıza, Edirne kültürüne pek çok hizmet etmiş ve çeşitli okullardaki öğretmenliği esnasında öğrencilerin fikren aydınlanmalarına çalışmış, bilgi sahibi ve özgürlük tutkunu bir üstat olarak Edirne'nin sayılı abidelerinden biri olmuştur. Ona Edirne'nin en yakın arkadaşı Dr. Rifat Osman (Koca Adam) lâkabını takmıştır. Hatta çok sevdiği çınarın altında (Koca Adam Koca çınarın altında) derlermiş.

Ressam Hasan Rıza, Mimar Koca Sinan'ın tutkunlarından. Her sene bu büyük dâhinin vefat yıldönümünde birkaç saatini Selimiye mihrabının yanında geçirir, güya bir sevgili defnedilmiş gibi ezgin bir ruhla camiden çıkarmış.

Şehadeti

Samî Yetik “Ressamlarımız” eserinde² şu acıklı sonu, lâkin sanat âleminden ebedî hayata kavuşmasını şöyle anlatıyor:

² Edirne'de Eski cami imam ve Katibi değerli araştırmacı merhum Hafız Rakım Ertur'dan öğretmen Ulviye İlgün tarafından yazılan açıklamalara göre Hasan Rıza Bey'i Bulgarlar Balkan Harbi'nde Edirne'nin kendilerine teslimi günü Altınalmaz Miltiyadi'nin un değirmeni arkasındaki korulukta şehit etmişlerdir. Burada 62 kadar askerle, son mermisine kadar vatanını müdafaa eden jandarmalar da aynı mevkide şehit edilmişlerdir. Bu şehitlik Karaağaç yolunda bulunmaktadır. O zaman burada hepsi

“O vicdanında kimseye karşı nefret hissi taşımayan bu cazibeli sanat-kârla şehadetinden bir gün evvel Edirne’de hastaneye dönüştürülen Sanayi mektebinde görüşmüştüm. Esasen hastanenin de müdürlüğünü yapardı.

O gün 13 Mart 1329 (26 Mart 1913) uğursuz gününün sabahı idi. Ben hasta ve bitap bir halde idim. Bombardıman gürültülerinin şiddetinden bütün hastalar yataklarından fırlamış, merdiven başındaki büyük pencerenin önüne toplanmışlardı. Herkes şaşkın ve perişan bir halde yanı başımızda çatırdayan şarapnellerin meydana getirdiği ölüm bulutlarına bakıyorlardı. Hasan Rıza ağır ağır merdivenleri çıkararak yanıma geldi.

Kalenin başında dalgalanan bir kefen gibi sallanarak şehrin düşüş felâketini ilân eden beyaz bayrağı bana göstererek ağlamağa başladı.

Bu beyaz teslim bayrağını görmek onu çok ağlatmış, gözünün önünde ölen bir yarı cana, kucağında inliye inliye ruhunu teslim eden anaya dökülen gözyaşlarından daha yakıcı daha acı yaşlar döktürmüştü.

Şehrin düşüşünün ilk gecesi, müdürü bulunduğu hastaneden ayrılmasın diye dostları ısrarla söyledikleri halde, Hasan Rıza bu teklifi bir türlü kabul etmemiş, Karaağaç’taki atölyesine gitmişti. Belki bilinç dışı bir hareket farz edilen bu gidişi, bence eserlerini kurtarmak kaygısından ileri gelen bir ruh isyanından başka bir şey değildir.

Senelerden beri göz nuru dökerek ‘plüm taraması’ ile yaptığı tarihî resimlerin düşman çizmeleri altında ezildiğini, çiğnendiğini düşünmek onu öfkelenmiş, kimseyi dinlememiş, ölümü düşündürmemiştir.

Evet, Hasan Rıza o akşam atölyesine son olarak gitmiş ve bir daha geri dönmemiştir.

Hasan Rıza, rezilce bir hücumla uğramış, eserleri yirminci asrın vandalları tarafından parçalanmış ve şehid olmuştu.”

Acıklı şehadet hâdisesi şöyle olmuştur. Onu da o esnada Edirne’de esir düşen Dr. Rifat Osman’dan dinleyelim:

“İşte üstadın bahsi geçen günde okuldan evine gitmesi ve evinde yağmanın başlamak üzere olması felâketi hızlandırmış ve yerli Rumların

toplanarak defin edilmişlerdir. Edirne Şehitlikleri İmar Cemiyeti, bu yeri genişletip yeniden imar etmektedir ve Cemiyet’in verdiği karar ile aynı şehitliğin merkezine Hasan Rıza Bey namına olarak ayrıca bir âbide yapılmıştır.

kılavuzluğu ile istasyon karşısında Kâtibyan'ın değirmeni civarındaki Bulgar alayı karargâhına götüren süngülü Bulgar neferleri, değirmenin arkasındaki tarlalar içinde süngü darbesiyle zavallı vatanperver sanatkârı şehit etmişlerdir.

Şehrin tekrar tarafımızdan geri alınmasında bu feci hadiseyi öğrenen kumandan Hurşid Paşa, cesedin bulunması için 30-40 istihkâm eri ile iki zabiti benimle birlikte bu yere göndermişti. Hadiseyi gören ihtiyar bir Ermeni kadın, üstadın şehid düştüğü yeri göstermiş ise de kazıda bulunmak mümkün olamamıştır.

İhtiyar kadın, yüksekçe bir yerden hadiseyi gördüğünü ve şahsen tanıdığı Rıza Beyin mecbur olarak evvelâ bir Bulgar neferinin üzerine hücum ettiğini ve bu esnada diğer bir neferin arkasından süngülediğini hikâye etmiştir. Olayda beş Bulgar neferi varmış.

O tarihlerde İstanbul'da çıkan bir gazete, bu hadiseyi pek acı bir lisanla yazarak ilân etmiş, lâkin Sofya'dan şu telgrafla gûya yalanlanmak istenmiştir.

Sofya 3 Nisan 1913 Edirne'nin ele geçirilişi esnasında Türk Ressamı Rıza Beyin Bulgarlar tarafından sürüklenerek katledildiği ve eserlerinin Kral Ferdinand tarafından yağma edildiği hakkında Tasvîr-i Efkâr'ın [Şinasi tarafından 1862'de İstanbul'da yayımlanmaya başlanan gazete] verdiği haber, Bulgar ordusunun namını ve Baş Kumandanını lekelemek maksadıyla yayılan bir iftiradır. Bulgar Ordusu ve Baş Kumandanı soylu kahramanlıklarının şevkiyle kendilerini lâıyk olan hasma karşı borçlu oldukları nazik davranışları hiçbir zaman unutmamışlardır³.

Edirne Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı iken Ekrem Demiray'ın rivayetine göre, şehit edilmesine sebep de Rahmetli'nin çok nadide ve eski silah koleksiyonunu Karaağaç Rumlarının bilmeleri ve bunları yağma için Bulgarlara ihbarda bulunmalarıdır. Ne malum belki bu Rumlar Rahmetlinin ferden iyiliğini görmüş olanlardandı.

Onunla yakından tanışan Ressam Sami Yetik'in dediği gibi:

-Hasan Rıza sanatındaki seçkinliğinden çok, sahip olduğu melekvarî ahlâkı, samimi vatanperverliği ile de cidden değerli bir şahsiyetti. Saf, bâkir

³ Tosyevîzâde Dr. Rifat Osman. Millî Gazete. Edirne. Sayı 219. 26 Mart 1931 makalesinden aynen.

bir vicdan, merhametli, şefkatli bir kalbe sahipti. O kadar merhametli bir kalbi vardı ki ihtiyaç sahiplerinden bir şey esirgemezdi.

Yakınlarından Duyduğum Bir Hatırası

İtalya'da tahsilden sonra bir rivâyette Bulgaristan'a geçmiş. Orada bir şehirde bir Türk okuluna müdür olmuş. Bir gün Bulgar Kralı oraya gelmiş. Daha önceden haber aldıklarından, gönül alma amacıyla kralın resmini koymuşlar. Kral daha önce sakalsızmış, oraya gelince Hasan Rıza Beyin hazırladığı sakalsız resmini görmüş. Hasan Rıza Bey bakmış ki kral sakal bırakmış. Hemen levhâyı oradan çıkararak sakal yapmış ve kral daha okuldan dönmeden önce yerine koymuş. Kral dönerken bakmış ki sakalsız resmi hemen sakallanmış. Bunu burada bir ressam yaptı, demişler. Kimdir bu zât? Diye sorunca: Hâlen bu okulun müdürüdür, onun eseridir cevabını vermeleri üzerine iltifatlarda bulunmuş. Bir rivayette Edirne'ye gelen Kral, Ressam Hasan Rıza'yı güya arattırılmış, askerleriniz onu şehit etti dedince, tahkikat yaptırmış, derler, amma biz buna ihtimal vermiyoruz.

Resim Sanatı ve Hayatı Hakkında Hasan Rıza Sözlerinden Birkaçı

– Ne için Avrupa Ressamları tarihin güçlkle tarif ettiği Musa'lar, İsa'lar devrini yaşatsınlar da onlara nispet dünkü gün demek olan geçmişimizin şanlı vakaları birkaç yüz cilt kitabın kara yazıları içinde kalıp mahvolsun. Meyve resmi manzara resmi... Bunlar her zaman olur.

– Her millette sanatkârlar, yazarlar, ressamalar her şeyden önce kendi varlıklarına şehadet edecek eserler yaratmalıdırlar.

– (Edirne için) memleket değil, tarih kitabı.

– Bir millete büyükler kazandırmak için büyüklerini öğretmek gerektir.

– Mukadderat: Evet, insanların gençlik devri, yükseliş devridir. Çoğu gencin damarlarında akan kanda özgürlük yuvarları vardır. Tabiatın verdiği yetenek ile yükselmek isteyenleri insafsızca cehaletle suçlamaya kalkışmak, gayretlerini zehirlemek, izzeti nefislerini [kişilik onurunu] hançerlemekten başka bir şey değildir.

– Sanat bir aşktır. Ruhun sönmeyen bir ateşidir. Tabiatın yaktığı manevi bir ateşi söndürmek mümkün olabilir mi?

– Sanat aşkı eşi benzeri olmayan bir aşktır. O, görünen yetişilemeyen bir seraba benzer.

Ah o serab....

İki Rıza

İkisi de Üsküdarlı. İkisinin de ismi Rıza. Başlarında birinde Ali, diğerinde de tıpkı bir Hakk'ın söyletmesi gibi oğlu mesabesinde Hasan adları. Birbirlerini çok sevmişler. Bir vesile ile İstanbul'a gelen Hasan Rıza Bey, Üsküdarlı Ali Rıza Bey'e sık sık uğrar. Zira onların buluşmalarına şahit olanlardan biri, Hasan Rıza Bey'in arkadaşı ve Ali Rıza Bey'in maharetinin öğrencisi Ressam Sami (Yetik) Doktor Rifat Osman bu iki büyük adaşın hayranı. Yetik, yazısında şöyle diyor:

“... Bugünkü neslin güzideleri arasında yüzlerce talebesi bulunan iki İstanbullu Ressam Ali Rıza, Hasan Rıza her ikisi de Üsküdarlıdır.

Bizlere ancak hüznü anıları yadigâr kalan bu iki üstat birbirlerine tutkun oldukları gibi irfanda da, tamamen müşterek idiler.,,

Ressam Sami Yetik Bey'in, Hasan Rıza Bey hakkında (Saf ve bâkir bir vicdan, merhametli ve şefkatli bir kalp nitelendirmesi, her ikisinin nuranî alınlarına yakışan bir yazıdır. Bu vesile ile iki üstada bin minnet, rahmetler olsun.

“... Ressam Hasan Rızayı Üsküdarlı Hoca Rıza'nın evinde görmüş, tanımıştım. Tevazu ve alçak gönüllülükten ayrılmayan lisaniyle, sanat hakkında beslediği fikirleriyle, bende bir sempati meydana getirmişti... diye iki Rızayı bir arada gördüğünü söylüyor. Ne olurdu, bir dördüncü de orada olup bu şahane ve bugün Sanat Tarihimizin şerefli bir konusunu, fırcasıyla tespit edip sonraki nesillere bırakabilseydi.”

İşte bu iki Rıza'lar birbirlerinden daima bahsederlermiş. Ben Ali Rıza Bey Hocamın onu sık sık dilinden düşürmediğine ve vefatından ne kadar acılar duyduğunu ifade ettiğine şahidim. Her ikisine de insan “Rizaenlilah Fatiha” demekten vazgeçemiyor.

Kurucusu Olduğu Numunei Terakki Okulu

Ressam Hasan Rıza Bey tarih kitabı saydığı Edirne’de 1308 (1890-91)’de Numûne-i Terakkî Mektebi’ni [Riyaziyeci Mehmet Nadir Bey tarafından kurulan ve İstanbul Lisesi’nin temelini oluşturan okulun Edirne şubesi] kurmuştur. Bu okulu hususi olarak idare etmiş ve oranın müdürü olarak senelerce çalışmıştır.

Bir gün dostu Doktor Rıfat Osman Bey, çocuk gürültüsünden, kalabalığından çok hoşlandığı ihtimalinden kendisine bahsedince, ciddi bir lisanla: Felek bana evlat vermedi. Ben yüzlerce çocuğa manevî babalık ederek intikam alıyorum, cevabını vermiştir.

Hasan Rıza Merhumun ilk öğrencilerinden olan ve hâlen Edirne’de Eski Cami imam ve hatibi ve Eski Eserleri Koruma Derneği erkânından Râkım Ertür’ün verdiği izahata göre:

Okul, Edirne’de dersaneli, programlı ve saatle ders okutan, ilk ve orta tahsil gösteren iptidaî (ilkokul) ve rüşdî (ortaokul) bir okuldur. 1313-1314 (1797-1798) tarihlerine kadar birkaç yer değiştirerek devam etmiş ve sonra masrafını karşılamayınca okulu maalesef kapatmak mecburiyetinde kalmış, bir müddet de Arap Said Efendi isminde bir hoca “Darül Edep” adıyla yürütmüştür. Râkım Ertür, Balkan Harbi’nde İşkodra’da şehit düşen birinci mülâzım (teğmen) ve yâver (emir subayı) Celâleddin Ergene burada okumuşlar.

Bu Celâleddin Ergene, başından bir de mühim kaza geçirmiş. Bir gün su içerken boğuluyormuş. Devâsâ cüsseli ve kuvvetli Hocası Ressam Hasan Rıza Bey’in onu baş aşağı çevirerek ve sunî teneffüs yaptırarak yeniden hayata kavuşturduğunu her vesile ile anlatmış.

Edirne’de 1957 de talebesinden hayatta olan şu zatlar vardı:

- Râkım Ertür.
- İbrahim Zara. Mülkiye mezunu. Bir aralık Edirne mektupçuluğunu yapmış.
- İbrahim Tosun. Beylerbeyi Hamamı sahibi Şerif Efendi zâde, maliye muhasebeciliğinden emekli. Edirne’de ticaretle meşgul.
- Cemal Koşpañçe Dimetokalı. Ashab-ı emlâkden [mülk sahiplerinden] Konturacı Ahmet Efendioğlu.

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA HAYATI VE RESİMLERİ

- Rabbanî Toraman. Millî Reassürans'ın eski müdürü.
- Şevki. Hâlen Bursa'da oturmaktadır.
- Kemâl Yaşinkılinc. Emekli General.

Ayrıca resimden ders alanlar arasında:

- Rahmetli Ressam Hayri Çizel
- Emekli Binbaşı Ressam Alâeddin Arıman
- Ressam Tahsin Karayel⁴

İlk açtığı okulun binasının bir kısmı duruyor. Bir kısmı yıkılmış. Yeri Kadirhane Sokağı'nda. Numunei Terakki, sonra üç yer değiştirmiştir. Birincisi Kadirhane Sokağı'nda Kıyık caddesinde Soğuk Su Sokağı'na geçiyor. Bu bina 1957'de durmakta idi. Lâkin harap ve boştu. İkincisi Soğuk Çeşme Sokağı karşısındadır. Ev olarak kullanılıyordu. Ben de gördüm, ön ve yan cephesinden fotoğrafı vardır. Sonra Zehrimar Camii sokağında Hacı Hasan Efendi evine naklediyor. En son Numunei Terakkî burada kapanmıştır.

Ressam Hasan Rıza Bey, okulunda resim dersi veriyor. Jimnastik öğretmenliği de yapıyor. Bununla birlikte, başka dersleri de var. Bu bağlamda Edirne Lisesi'nde de resim hocalığı görevi de onun sorumluluğunda.

Öğrenciler okuldan dağılacağı zaman cezalı olanlara nasihat edermiş. Bu da öğrencilerine yakın alâkasını gösterir.

Resimlerdeki Özellikler

Ressam Hasan Rıza Bey merhum her çeşit ve konuda resim yapmıştır. Karakalem, yağlıboya, pastel, tarama usulünde yaptığı resimler büyük bir sayıya ulaşmıştır. Portreden tutunuz, manzaraya kadar. Yaptıklarından kendisinin sanatkârane gücü hissedilmektedir. Lâkin kendisinin resimde asıl seçtiği dal, savaş tarihimize kahramanlık ve cesaret sahneleridir, işte başlıca başarısını bu sahada göstermiş ve bu yönlerde meşhur olarak isim yapmıştır. Bir defa ele aldığı bu konuda cidden büyük maharet göstererek

⁴ Emekli Öğretmen ve Ressam. 2 Ocak 1957 de Tıp Tarihi Enstitüsü'nde kendileriyle tanıştım ve ağlayarak merhum hocası hakkında bildiklerini nakletti. Hasan Rıza Bey'den dersi Edirne Lisesi'nde iken almışlar. Benim velinimetimdir. Hâlâ onun ekmeğini yiyorum demişlerdi.

kompozisyonlarını kendisi hazırlamıştır. İtalya'da kaldığı uzun senelerde esasen yaratılışı itibarıyla seçtiği bu dalda pek çok tarihî konuda mutlaka ilham almış, fakat figürleri ve tarihi kostümleri üzerinde birer birer etütler yaparak, eserlerine yalnız sanat kimliğini değil de mazimizin canlı tarihini de yaşatmak emeliyle duyarak katmıştır.

Elbette Hasan Rıza Osmanlı tarihini çok iyi biliyor. O kadar ki istediği sahneyi yaşıyor ve yaşatabiliyor. Bunun açık bir örneği, en mühim tablolarında, kendisini de harpte başkumandan yerinde bulunan Padişahların maiyyetlerinde bazen yaveri, bazen muharip bir yeniçeri zâbiti olarak bulunduruyor. İşte tarihî tablolarının o zamana kadar gelen görülmemiş özelliklerinden biri de odur. Çok sevdiği ve bağlandığı Edirne, kendisine arzu ettiği her ilhamı bu sahada vermiştir. Âsârı Atika (Eski Eserler) Müzesi kurucusu ve ilk müdürü Ressam Osman Hamdi Bey, böyle kompozisyonu memleketimize sokanlardan biridir. Fakat tarihî vâdide de bunu ilk yapan ve ileriye götüren Hasan Rıza Bey'dir. Hasan Rıza Bey yaşadığı müddetçe asla fırçasını elinden bırakmamış ve sürekli çalışmıştır. Çok üreten bir ressamımızdır. Onlar nerede? Bizce onda dokuzu Edirne'de Bulgar yağmasında çalınmış veya kasten mahvedilmiştir. Onun neler yapmak istediği ancak resimlerini görmekle anlaşılabilir. Zira bu şekilde çalışmak her ressama nasip olmamıştır. Kendisi bile bu ruhu ancak öğrencilerinden biri olan Ressam Hayri Çizel'e aşılabilmiştir. İstikbalde klâsik ressamlarımızın san'at yapmaya çalışırlarken bu yolda da yürümeleri icap ettiğini ressam Hasan Rıza'nın hayat ve eserleri hatırlatmaktadır. Bu da eserlerinin bu vâdide ilham veren bir diğer hususiyetidir.

Resam Hasan Rıza⁵

İsmail Habib Sevük

1924 başlarında Maarif (Milli Eğitim) Müdürlüğü ile gidip üç sene kaldığım Edirne’de hem resmî vazifem, hem de Türk Ocağı reisi olmam sıfatı ile iki yönden oranın kültür işleri ile ilgilenirken, ilk içimi sızlatan olay Resam Hasan Rıza Bey’in Balkan Harbi’nde, Bulgarlar tarafından fecî şekilde öldürüldüğünü öğrenmek olmuştur. 93 Rus Harbi’ne gönüllü olarak katılan genç Hasan Rıza, İtalya’da ressamlık tahsilinden sonra Edirne’ye yerleşip kendisine bilhassa askerî ressamlığını uzmanlık alanı olarak ayırmış. Edirne’de uzun zaman Sanayi Mektebi Müdürlüğü ve okullarda resim öğretmenliği yapan Hasan Rıza Bey iri yapılı, gümrah bıyıklı, şen

⁵ Hamasî Resim Sergisinde rahmetli Hayri Çizel hakkında makalesinin baş tarafı. Cumhuriyet Gazetesi 17 Eylül 1952.

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA HAYATI VE RESİMLERİ

ruhlu, şakacı, etrafına daima neşe saçan bir zatmış. Bulgar askerleri onun Karaağaç'taki evini basarak feci şekilde şehit ederler.

Allah'tan Dimetokalı olup orta tahsilini Edirne'de yapan Hasan Rıza Bey'in en başarılı bir öğrencisi olarak yetişen Hayri ismindeki bir genç, güzel sanatlardan diploma aldıktan ve ressamlığını Alman atölyelerindeki eğitimi ile olgunlaştırdıktan sonra, o da hocası gibi kendini askerî ressamlığa vererek yedek subay sıfatı ile katıldığı orduda, bir yandan yiğitçe savaşırken, bir yandan da fırsat buldukça cenk meydanlarında krokiler çizip fırçası ile konularını avlıyor. İşte Taşkışla'daki Hamasî Resim Sergisinde de her şeyden önce, biri şehit, biri rahmetli, usta (üstat) çırağına, yani Hasan Rıza ile Hayri Çizel'e rastladık.

Hayri Çizel'in eserlerine ayrılan yan koridorun sol köşesinde her iki ressamımızın fotoğrafları ve portreleri vardı. Hayri Bey'in fırçası hocasının feci şahadeti sahnesini, san'atın ölmezliğine nakşetmiş. Kendi fırçasından çıkan kendi portresi ile de kendini görüyor gibiyiz. Sivil kıyafetli bu portrede, eski yiğit asker yerine ahenkli bir başın taşıdığı hisli bir alın altında sevimli gözlerle bakan sanatkar bir çehre karşısında bulunuyoruz. Şu san'at ne kerametli şeydir, Bulgarlar hocasını parçalar, ecel kendini götürür. Fakat işte ikisi de bizimle konuşacaklar gibi diri diri karşımızda dururlar...

Merhuma Ait Birkaç Hatıra

1955 de Bursa'da oturan öğrencilerinden Bursa Mâliyesi Muhasebe Müdürlüğünden Emekli Şevki Göksel sorduğum hususlara şu şekilde yazılı cevap verdiler.

- 1 Ressam Hasan Rıza Bey Merhum 1303 (1881) tarihinde Edirne'de Sultan Selim camii civarında Numune-i Terâkki isminde bir okul açmıştı. Bu okulda bendeniz 4 sene öğrencilik yaptım. Hocalarımız pek değerliydi. Bilhassa bu merhûm şehid müdürümüz, hocalara pek önem verirdi. Meselâ:

Edebiyat Hocamız: O zaman vilayet mektupçusu bulunan ve sonraları Gümülcine mutasarrıflığı [Tanzimat'tan sonra Sancak yöneticisi], Mamuretülaziz [Elazığ] ve Konya valiliği yapan ve hâlâ edebî eserleri mevcut olan Kâzım Müfid Bey merhum idi.

Coğrafya Hocamız: Merkez Kaymakamı iken bilahare Bitlis valiliğinde bulunan ve Denizli mebusu olarak Büyük Millet Meclisi'ne iştirak ve sonra da İstiklâl mahkemesi reisliği görevini yürüten Mazhar Müfid Bey idi.

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA HAYATI VE RESİMLERİ

Tarih Hocamız: İstibdad Devrinde [keyfi idare] Mülkiye kaymakamı olan İbrahim Bey idi.

Hesap Hocamız: Edirne eşrafından Dertli Mustafa Bey'in oğlu Şehid Nuri Bey idi.

Fransızca Hocamız: Macar Reşid Bey idi. Fakat son senelerde bu görevi Müdürümüz Hasan Rıza Bey yapmıştır.

Farsça Hocamız: Hâlâ birkaç eseri ve Gülistan tercümesi adıyla yayınları süsleyen Müellif Said Hoca idi.

Arapça Hocamız: Müderris ve o zamanlar Edirne'nin Arap dili uzmanlarından Şaban Hoca idi.

Kur'an Hocamız: Haftada bir gün: Daha sonra Şeyhülislâm Cemaladdin Efendinin ilk imamı olan Hafız Mustafa Efendi idi.

Diğer hocalar da buna benzer bilgili ve seçkin kişilerden oluşmuştu. Kısaca Hocalarımızın çoğunluğu yüksek tahsil görmüş kişilerden oluşmuş bulunuyordu.

Bunları yazmaktaki maksadım, muhterem müdürümüz Hasan Rıza Bey'in hocaların öğrencilere karşı davranış ve eğitim yöntemlerinde oldukça titiz olduğunu arz etmektir. Merhum bilhassa temizliğe çok önem verirdi. Her gün dersaneleri gezer, öğrencileri gözden geçirir, yüksek ve güçlü sesiyle hademeye çeşitli emirler verirdi. Aynı zamanda jimnastik ile de alakadar idi. O tarihlerde Edirne Valisi bulunan "Sultan Hamid'in Hocası" Hacı İzzet Paşa sık sık okula gelir, müdürümüzle uzun uzun görüşürdü.

2 Her perşembe tatilden önce öğrenciler bahçede toplanır. öğrencilerin bir hafta süresince aldıkları aferinler ve mükâfatlar, verilir. Cezalar da açıkça ilân edilirdi. Bu tören bittikten sonra müdürümüz ortaya çıkar, güzel ahlak ve öğrencilerin hâl ve tavırları hakkında konuşmalar yapar ve böylece öğrencileri aydınlatırdı.

3 Rahmetli, açık havada gezmeyi de pek severdi. Akşamüzeri okul tatil olduktan sonra tek atlı faytonuna biner, o zamanki Edirne'nin pek çok olan mesire yerlerini gezer, bilhassa Saray içine her gün bir kere uğrardı.

Şık gezerdi. Boyu tahminen 1,85 metreden uzun ve kilosunu 100 den fazla idi. Buğday benizli kara bıyıklı kara saçlı bir zât idi. Ve o zamanlar 35 yaşlarında vardı.

- 4 Edirne Mülkiye Lisesi'nde bulunuyoruz. Sene 313 (1897). Merhum sanatında pek mahir ve dersinde gayet ciddi ve samimî idi. Resim dersine geldiği zaman öğrencilerin resim defterlerini gözden geçirir. Hatalarını düzeltir. Ondandan sonra siyah büyük tahtaya tebeşirle bir resim yapar. Bazen de küçük küçük modeller vererek gelecek derste bu resmi albümlerde arardı. En ağır sözü 'Ayıp değil mi?' demekten, en ağır cezası da uyarı vermekten ibaret idi.

Hiç unutmam bir gün resim dersinde sıra başında oturan bendenize Şevki resim defterini ver, yerine otur ve kıpırdama dedi. Elbette emrine itaat ettim. 3 dakika sonra, 'Albümünü al.' dedi. Aldım. Ne görsen beğenirsiniz. Benim resmimi yapmış ve hatta gözümdeki arpacığı bile göstermiş. Kaybettiğim bu resme hâlâ acırım.

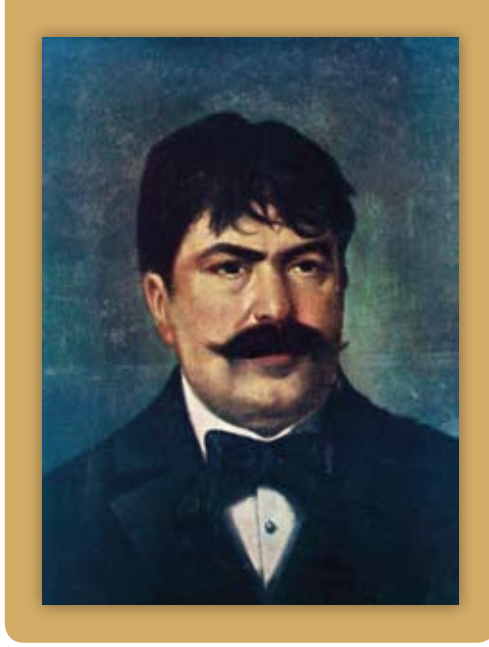
- 5 Yine bir gün sınıfımızı Selimiye Camii'ne götürdü. Camii gezdirdi. Tarz ve tarihi inşası banî ve mimarı Koca Sinan hakkında uzun uzadıya izahat verdikten sonra bizi müezzin mahfeline çıkardı. Evlatlarım, dedi. Beş ay evvel Alman, Fransız, İtalyan ve Danimarkalı olmak üzere kırka yakın mimar ve mühendis Edirne'ye sırf bu Camii incelemek üzere gelmişler. Vali ve hem de İkinci Ordu Komutanı bulunan Arif Paşa Hazretleri bu kişilere beni rehber ve tercüman seçmişler. Çağırdılar ve tebliğ ettiler. Bende bu kişileri Edirne'de gezdirdim. Nihayet bu Camii'ye getirdim. Ve bildiğim kadar izahat verdim. Her tarafını gezdiler, ölçtüler biçtiler. Fotoğrafını aldılar. Netice itibarıyla bu muhteşem âbideye hayran oldular. Ve hele minarelerin üçer merdiveni olmasına bütün bütün hayret ettiler. Camii'den çıkmadan önce reisleri olan Danimarkalı mühendis, 'Hasan Rıza Bey, bu Camii 3 asır önce inşa edilmiştir. Bu müddet zarfında ilim ve fen çok ilerleme göstermiştir. Buna rağmen bugün bu muazzam eserin bu muhteşem kubbenin inşa ve imaline imkân yoktur. Biz Vatikan'da St. Pierre ile iftihar ediyorduk. Hâlbuki Vatikan'da St. Pierre de bu şaheserin yanında gölgede kalmıştır. Bununla ne kadar iftihar etseniz azdır. Ve

hakınız da vardır. Sizleri tebrik ederim, dedi. Ben de bu tebrikleri Vali Beyefendi'ye aynen tebliğ ettim, buyurdular.

6 Mektubumu bitirmeden önce bu zatın sanatındaki kudreti hakkında hatırımda kalan bir olayı da aynen arz etmekten kendimi alamayacağım. Bendeniz okulu bitirmiş, ziraat bankasına memur olmuşum. Bir bayram günü idi. Arkadaşlarla geziyorduk. Bir zatın arabasından inip Rumeli Gazinosu'na girdiğini gördüm. Derhal arkadaşlarla beraber gazinoya girdik. Meşhur matematikçi Kırkor Kömürçiyen Efendi'yle beraber oturuyorlardı, önde bendeniz olduğum hâlde bu muhterem hocalarımızın ellerine sarıldık ve öptük. Üç arkadaş etrafına dizildik. Bizi oturttu. Bir limonata emretti. O esnada fındık, fıstık, leblebi ve çekirdek satan yaşlı bir Musevî, kol sepeti yanında olduğu hâlde başını sandalyeye dayamış uyuyordu. Bunu gören merhum Hocamız Hasan Bey daima yanında taşıdığı 3 numara Faber kurşun kalemini cebinden çıkararak mermer masanın üzerine uyuyan Yahudi'nin ve sepetinin resimlerini üç beş dakikada yapıverdi. Resim o kadar benzemişti ki fotoğraftan farkı yoktu. Hepimiz hayret ettik. Yahudi'yi uyandırdılar ve resmi gösterdiler. İhtiyar Musevî resme uzun uzun baktıktan sonra nah, tıpkı ben, Bohur dedi. Bununla beraber kadirşinas gazino sahibi derhâl o mermeri oradan kaldırmış ve sonra çerçevelettirerek duvara asmış. Birkaç gün sonra bu tabloyu çerçeve ve camlı olarak duvarda asılı olarak gördük. Ruhu şâd olsun.

7 Geçen sene Hafız Rakım'la Edirne'de buluştuk. Bakıştık. Görüştük. Merhumun öğrencilerinden hayatta altı kişi kalmış. Saydık.

- 1- Müteahhid Yakub Efendizâdelerden Cemal Bey,
- 2- Gümülcine mebusu Merhum Fehmi Hoca'nın mahdumu, sigorta müdürlüğünden emekli Rabbani Bey
- 3- Ressam Tahsin Karayel
- 4- Maliye Müsteşarı iken Paris Dayınler Vekilliginden emekli Ali Rıza Bey
- 5- Hafız Rakım Bey
- 6- Bir de bendeniz

Ressam Hasan Rıza Bey için Müracaat Edilen Kaynaklar

- Dr. Rifat Osman. 1913 facialarından Ressam Hasan Rıza Bey Merhum 1857 - 26 Mart 1913 resmiyle birlikte. Edirne Milli Gazete 26.03.1931.
- Ressam Sami Yetik. Ressam Hasan Rıza. Ressamlarımız. Cilt 1,1940 S. 54 - 63.
- İsmail Habib Sevük. Hamasi resim sergisinde rahmetli Hayri Çizel makalesi içinde “Ressam Hasan Rıza” dan bahis ilk iki kısım Cumhuriyet gazetesi 17.09.1952.
- İbrahim Alaeddin Gövsa. Ressam Hasan Rıza. Türk Meşhurları. Sahife 172.
- Ressam Sami Yetik, “Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası” No. 14. 1330 nüshasında Edirne’nin düşmesinden sonra kurban olan kıymetli vücutlardan Sanayi Mektebi’nin Müdürü Hasan Rıza Bey

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA HAYATI VE RESİMLERİ

hakkında edebî bir üslup ile yazılmış bir makaledir. Aynı zamanda Fatih'in İstanbul'u muhasara için naklettirdiği büyük topla rahmetli pehlivanvarî bir resmini de ilâve etmiştir. Günlük gazetelerin birinde İkinci Cihan Harbi esnasında diğerk bir makalesi çıkmıştır.

- Feridun Fâzıl Tülbentçi. Vefatı seneyi devriyesi münasebetiyle Vatan Gazetesinde kendisine ayrılan bir sütunda kısa bir Biyografisini veriyor.
- Ressam Pertev Boyar. Türk Ressamları. Ankara 1948
- Edirne Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı Bay Ekrem Demiray'dan duyduklarım.
- Edirne'de Eski Cami imam ve hatibi ve eski eserleri Koruma Demeği veznedarı ve Ressam Hasan Rıza Bey talebesinden Rakım Ertür'ün naklettikleri.
- Bizzat görüştüğüm hemşireleri Fatma ve Ruhiye Hanımlar ve hemşirelerinin torunları Dr. Sait Sağdam ve Albay Nurettin Sağdam
- İhsan Köycü. Tahrirat Mümevizi Edirne Valisi rahmetli Emin Akıncı namına Edirne'de Belediye Dairesinde mevcut Hasan Rıza merhumun 6 tablosu hakkında 8. X. 1952 de mektupla yolladığı izahat.
- Cemaleddin Bildik. Fatih'in İstanbul'a gelişini tasvir eden tablo nerede? 12 Nisan 1952, Akşam. Emekli Binbaşı Ressam Alâeddin Arıman ile röportaj.
- Ressam Hayri Çizel'in Hayatı ve Eserleri. Broşürü. 1953.y- 1969.

Ressam Hasan Rıza'nın Yaptığı Resimlerin İzahları

Hâlen Eserlerinin Bulunduğu Yerler

- İstanbul'da Dolmabahçe'de Resim ve Heykel Müzesi.
- İstanbul'da Dolmabahçe'de Deniz Müzesi.
- Edirne Belediye Dairesi.
- Ankara'da Orduevi büyük salonu.
- Edirne'de Arifzâdeler ailesinde kendi kalemi ile çizdiği portresi.
- Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuasında tarama kalem resimleri suretleri.
 - Topkapı Sarayı Müzesi Resim Galerisi.
 - Hemşiresinin Torunu Dr. Said Sağdam da Mevlevi resmiyle Fatih'in İstanbul'a girmesi tablosu.
 - Ankara'da Reisi Cumhurbaşkanların ikametine mahsus Çankaya köş-künde bir tablosu.
 - Emekli Binbaşı Ressam Alâeddin Arıman.
 - Ressam Hayri Çizel ailesinde, renkli olarak bulunan Bulgarlar tarafından şehid edilmesi renkli tablosu.

Birinci Sultan Osman^[1]

Edirne’de Sanayi’ Mektebi Müdürü iken yapmıştır. “Bani Saltanat Sultan Osman Evvel” diye yazılı olan bu tarama resmin Bahriye (Deniz) Müzesinde iken bir örneği “Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası No. 11. 1328” nüshasında yayınlanmıştır.

^[1] Eserin aslı Deniz Müzesi’nde bulunmaktadır.

Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi^[*]

Tablo 1321 (1903) tarihinde yapılmıştır. Sol alt köşede imzalıdır. 27.09.1957'de yerinde gördüğüm bu tablo 97 X 147 ebadındadır. Bir mehtaplı gecede Gelibolu kalesi ve karşısında Anadolu yakası ortasında iki sandalın çektiği 2 büyük sal üzerinde 50 kadar mücahit durgun ve lâkin bulutlu bir havada geçişleri görülüyor. Çok muvaffak olmuş harikulade yağlı boya tablodur. Çok mükemmel yapılmıştır. Rahmetlinin en muvaffak eserlerindedir. Hâlen Edirne'de Belediye dairesi üst salonunda riyaset odası kapısı karşısındaki duvardadır.

Varna Meydan Muharebesi

Emekli Binbaşı Alaeddin Arıman'da bulunduğu Cemaleddin Bildik'in 13 Nisan 1952'de Akşam Gazetesindeki mülakatında öğreniyoruz. Tablo Fatih'in babası İkinci Sultan Murad'ın Varna Meydan Muharebe'sini göstermektedir.

[*] Eserin aslı Edirne Belediye Başkanlığı'nda bulunmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed^[1]

Tarama ile yapılan bu büyükçe resim, Edirne’de Sanayi Mektebi müdürü iken Rahmetli’nin itina ile tersim ettiği mükemmel bir eserdir. Deniz Müzesinden alınan bir örneği Osmanlı Ressamları Cemiyeti dergisinin No. 12. 1328 nüshasında yayınlanmıştır. Fatih’in sol kolu üzerinde Hasan Rıza imzası okunuyor. 1314 (1898) de yapılmıştır. “Ebül Feth Sultan Mehmed Han Gazi” ismini resim altına Kûfî ile yazmıştır.

^[1] Eserin aslı Deniz Müzesi’nde bulunmaktadır.

İstanbul Fethi İçin Edirne'den Hareket^[1]

Eni dar ve boyu iki metreyi bulan bu yağlı boya tablo Deniz Müzesinde teşhirdedir. Fatih başta olmak üzere Edirne'den ordunun büyük bir topla yürüyüşü görülmektedir. Hasan Rıza Bey'in mükemmel bir eseridir. Yalnız Fatih beyaz at üzerinde yaşlı görünüyor. Bütün figüranlarda anatomi ve yüzleri ve çalışış çok mutena ve güzeldir. Edirne'de dökülüp İstanbul muhasarasına getirilen muazzam topu pek çok çift öküzler çekmektedir. Yalnız ressamın kendisinden ilâve ettiği hayalî kısımlar da elbette bulunmakta. Lâkin kompozisyon ve renkler itibariyle çok başarılı olmuş bir tablodur.

[1] Eserin aslı Deniz Müzesi'nde bulunmaktadır.

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Fatih'in Gemilerini Karadan Yürütmesi

Tarama usulüyle yapılan ve oldukça büyük olan bu resim, hâlen Deniz Müzesi'ndedir. Bir örneği "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası"nın No. 13. 1328 nüshasında yayınlanmıştır. Hasan Rıza Bey, imzasını koyduğu bu resmi 1312 (1896)'da yapmıştır. Kendisi bu tabloda figüran olarak hazır bulunmuyor zannındayız, ama zırlı elbisesini giymiş dolgun yüz ve vücutlu olarak kendisidir de denebilir.^[1]

1952 senesinde Edirne valisi emriyle tahrirat mümevizi İhsan Köycü, gönderdiği mektupta Belediye dairesinde bulunan resimlerden altıncısını "Fatih'in Donanmasının Halice Girişi" tablosu diye niteliyor. Verdikleri izahata göre Ressam Hasan Rıza burada kendisini üsküflü bir yeniçeri kıyafetinde göstermiş, lâkin tablonun altına imzasını koymamıştır.

^[1] *İstanbul Muhasarası* tablosu Deniz Müzesi'nde bulunmaktadır.

Hâlen Belediye Reisi odasında makamının arkasında durmaktadır.^[1]

92 X 148 ebadındadır. Fatih'in maiyetinde at üzerinde kendisini zırhlı bir elbise ile yaptığı zamanki portresini ilâve etmiştir. Ufak gemisinde Baltaoğlu Süleyman Bey'e maiyeti el pençe divan duruyor. Fatih, at üzerinde ve kara sakallıdır. Maiyetinde sarıklı hocalar ve diğerleri atlı ve yaya olarak görülüyor. Tarihi ve imzası her ne kadar yoksa da kendi eseridir. Biz-zat 27.09.1950'de gördüm.

^[1] *Fatih'in Gemilerini Karadan Yürütmesi* tablosu Edirne Belediye Başkanlığı'nda bulunmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a Girişi I^[1]

Tarama ile tarafından yapılan bu resim hâlen Deniz Müzesindedir. Bir kopyası Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası'nın No. 12. 1328 nüshasında neşredilmiştir.

[1] Eserin aslı Deniz Müzesi'nde bulunmaktadır.

Doktor Rifat Osman, merhum hakkında bir yazısında “Ressam Hasan Rıza harp resimlerinde ve tarama tarzında yapılan levhalarda çok muvaffak olan yegâne ressamımızdır” diyor.

Resmin tarihi yoktur. Lâkin bunun 1312-1314 (1896 - 1898) arasında yapıldığını diğer tarihlilerinden anlıyoruz. Kendisi figüran olarak Fatih’in bindiği beyaz atın sol ön bacağı yanında yeniçeri erkânından biri olarak görülmektedir. Bu suretle kendisini Nîmelceyş “Mutlu Asker”lerden saymakta bulunmuştur ki eğer böyle düşünce ile yaptı ise bu asîl hissi takdire değer. İstanbul’a giren ordunun bayraklarından birisinde iki sıra olarak (Lâilâhe illallah Muhammed Resûlullah) ve diğerinde (İnna Fetahnâ leke Fethân Mübînâ ve Yensurekâllahü Nasren Azîzâ) yazılıdır.

Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’a Girişi II

Fatih’in 29 Mayıs 857 (1453)’de fethi müteakib beyaz at üzerinde İstanbul’a girişini gösteren bu tabloda büyük kıt’ada iki tanesini gördük. Birisi Edirne’de Belediye dairesinde mahfuz altı büyük tablosu arasında durmaktadır. Diğer de yakın akrabasından birisinin evindedir. Doktor Said Sağdam vasıtasıyla gördüm.

Edirne’de bulunan imzalıdır. Akrabasından birisinde elbette bitmemiş olduğundan yazılı imzasını taşıyor ancak 1 x 1,50 metre ebadında eser bir başkasına ait kopya değil, bizzat kendisindedir⁶. Zira canlı imzasını taşıyor. Kendisini Fatih Sultan Mehmed’in beyaz atı solunda beyaz üsküfünü giymiş bir yeniçeri olarak hazır buluyoruz. Bu suretle Fatih’le birlikte İstanbul kuşatması ve fethinde bulunmuş ve birlikte İstanbul’a girmiş ve Peygamberimiz’in meşhur Hadis’inde methedilen “Nîmelceyş” yani ‘Mutlu Askerler’den olmuş farz ederek o fethi mübîninde hazır bulunmak inancını resmîyle de ifadeye çalışmıştır.

Kuşatma esnasında Edirne’de bulunan Hasan Rıza’nın yakın dostları Ressam Sami Yetik ve Ressam Mehmed Ali Laga şehrin düşmesinin ardından Bulgarın esiri olarak Sofya’ya götürülmüşlerdir. Hasan Rıza Bey’in

⁶ Fatih bir resminde çok sakallı ve miğferli ve zırlı elbise içindedir. Atının sağ yanında ak sakaliyle sevimli yüzlü zâtın Akşemşeddin olması muhtemel sayılabilir.

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA HAYATI VE RESİMLERİ

İstanbul fethini gösteren tablosunu çerçevesinden keserek yanına almış, işte bu resim Mehmed Ali Laga'nın ailesinden Topkapı Sarayı Müdürü iken Halûk Şehsuvaroğlu vasıtasıyla satın alınarak sarayın resim galerisine konmuştur. Bu suretle Hasan Rıza Bey tarafından yapılan Fatih'in İstanbul'a Girişi tablosu üçü buluyor. Edirne'de Müşiriyet dairesinde bir diğerrinin olduğunu, Emekli Binbaşı Alaeddin Arıman Bulgar istilâsında kayb olduğunu İstanbul'a getirildiği zannolunuyorsa nerede bulunduğunun bilinmediğini, bir nüshası daha varsa Merhum bundan dört tane yapmış oluyor demektir⁷.

Fatih'in Belgrad Muhasarası^[*]

Emekli Binbaşı Ressam Alaeddin Arıman'da bulunan tablolarından bir diğerridir. Cemaleddin Bildik 13.04.1957'de Akşam Gazetesindeki yazısında bildiriyor. Bu levhada Fatih'in Belgrad Meydan Muharebesi canlandırılmaktadır.

⁷ Ressam Hasan Rıza Bey'in İstanbul'a Girişi tablosu için İtalyan bir Ressamın eserinden mülhem olduğu rivayeti söylenmekte ise de bu araştırılmaya muhtaçtır.

[*] Eser İstanbul Harbiye Askeri Müzesi'nde Belgrad Meydan Muharebesi adında imzasız olarak bulunmaktadır.

Barbaros^[1]

Hasan Rıza Bey'in tarama resmidir. Deniz Müzesi'nde teşhirdedir. Edirne Sanayi Mektebi müdürü iken yaptığı bu resim, "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası" No.12.1328 nüshasında yayınlanmıştır. Barbaros bu resminde, genç ve siyah sakallı görülmektedir.

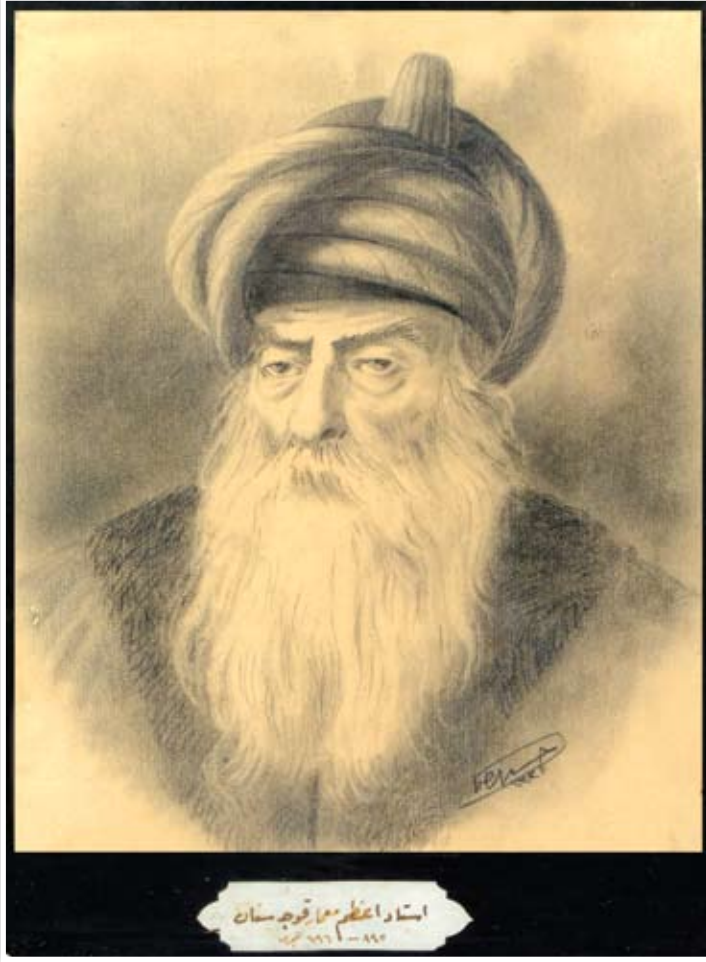
^[1] Eserin aslı Deniz Müzesi'nde bulunmaktadır.

Mohaç Muharebesi

Mohaç Meydan Muharebesini gösteren bu muazzam tablo, Edirne'de Müşiriyet Dairesinden bilmediğiniz bir tarihte Çankırı Piyade Okulu şeref salonuna oradan da Ankara'daki Orduevi geniş yemek ve eğlence salonuna getirilmiş ve yan cepheye Kosova Meydan Muharebesi tablosuyla karşılıklı olarak pencere tarafına itina ile asılmıştır. Tahminen iki buçuk metre ve bir buçuk metre ebadındadır.

Kanuni Sultan Süleyman, süvari olarak gösterilmiştir. Ressamı Hasan Rıza Bey'de beyaz at üzerinde Padişahın sağ önünde piyade ve üsküflü iki yeniçeri zabitanından biri olarak yer almıştır. Atlar ve insanlar çok canlı ve hareketlidir. Harp sahnesi Kanuni'nin gözü önünde cereyan ediyor. Kale yanında düşmüş ölümler görülmekte ve semayı da barut dumanları hava ve bulutların içinde kaplamış bulunmaktadır. Bu tabloda her figüran ayrıca büyük olsa birer tablo olacak büyüklük ve ayrıntıdadır. Resim tekniğine derin vukufu, bu kompozisyon ile daha yakından belli oluyor. Esasen Hasan Rıza Bey tablolarında renk ahengi de dikkat nazarını çekecek bir olgunluktur ve onun sanat gücünün ne kadar ileride olduğunu anlatmaktadır.

Buna benzer bir diğer büyük tablo da Deniz Müzesi'nde teşhirdedir. Bunda Padişah bir az ötede bir tepede maiyyetiyle bulunmaktadır. Kumandan daha ön planda ve muharebe içinde ve ateş üzerindedir. Bunda Hasan Rıza Bey'in imzasını göremedik. Fakat kumandanın önünde bir at üzerinde yeniçeri erkânından biri olarak kendisini çizmiştir.

Mimar Koca Sinan ve Hasan Rıza

Her ikisi de şu uzun zannolunan hayatın pek kısa olmasından rahmete kavuşan Ressam Hasan Rıza Bey'i Doktor Rıfat Osman Bey, bir gün Karaağaç'ta evinde atölyesinde ziyaret eder. Her ikisi de Edirne'de en olgun eserlerini veren Mimar Koca Sinan'a âşıktırlar ve hayranlıklarını abidelerini birer birer gezip, içlerinde oturarak hoş vakit geçirirler. Rıfat Osman Bey Koca Sinan için de çalışmaktadır.

[¹] Eserin aslı İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Müzesi'nde bulunmaktadır.

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA HAYATI VE RESİMLERİ

Hasan Rıza Bey'in atölyesinde Rifat Osman, Koca Sinan'ın iki resmini görür. Birisini bir İtalyan ressamı yapmış, Rıza Bey de, İtalya'da bularak almıştır. Buna bakarak kendisi de bir tane çizmiştir. İmzasını ve 1328 (1912) tarihini koymuştur. Rifat Osman Beyin Koca Sinan'ın resmiyle bu kadar ilgilendiğini görünce birinden birisini al demiş ve Merhum da İtalyan ressamınınkini alıp da kendi çizdiğini almadı düşüncesinden İstanbul'un ki-bar yetişmiş bir çocuğu olması hasebiyle üstadın çizdiğini almış.

İşte bugün elde bulunan resim budur. Hasan Rıza Bey imzalıdır. Bu esere de bir örneği konmuştur. Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde Tıp Tarihi Enstitüsü'ndedir.

Bu resimde Koca Sinan'ın bütün şahsiyeti görünmektedir. Çok başarılı olmuş ve Koca Mimar'a lâyük bir resimdir. Yüz yaşına yaklaşmış dinç bir piri faninin resmi bu kadar başarıyla çizilebilir. Üstadın portredeki başarı ve gücünün en başta gelen örneklerindedir.

İşte bu bilinen resim neşredilmiş dururken yeni yeni Sinan resimleri uydurulmuş ve bunlar esas tutularak büstleri ve hatta heykeli tamamen bu güzel ölçü ve tasvirten uzak bulundurulmuş ve yapmak bir sanat sayılmıştır. Bir zamanlar bir ressamımız bir hamala benzeterek yaptığı bir resmini az kalsın genelleştiriyordu.

İtalyan ressamı bunu hangi esas üzerine yaptı, bir şey denemez. Fakat Hasan Rıza'nınki o kadar başarılı olmuştur ki bunun kabul edilerek esas tutulması yerinde olur.

Aslı maalesef bugün mevcut değildir. İtalyan ressamının Karaağaç'ta evi ve atölyesinde Bulgar yağmasında yırtılmış, Rifat Osman'a verilen, evinin Bulgar'lar tarafından yağmasında kaybolmamıştır. İşte Hasan Rıza'nın Koca Sinan portresi teklifimizle 1957 senesi 18 Ekim'inde çıkartılan Süleymaniye 400 üncü yılı hatıra pullarından birine esas tutulmuştur.

Eğri Zaferi^[1]

Edirne'de Müşiriyet Dairesi'ndeki tablodur. Nureddin Sağdam, bu büyük tablonun Çankırı Piyade Okulu şeref salonunda bulunduğunu yazdı. Araştırdık, bunun Ankara'da Yenişehir'de Orduevi salonu içine naklolunduğunu haber alınca her oraya gidişimde yakından inceleme fırsatını buldum. Şimdi Evin geniş yemek ve eğlence salonunda asılı durmaktadır. Tahminen iki buçuk metre ve bir buçuk metre ebadındadır.

Bu tablo çok derin bir araştırma ürünüdür. Ressam kompozisyonda, gerek şahıslarda ve gerek simalarında derin bir anlayış göstermiştir. Renk ahengine çok dikkat etmiş ve tabiatın ifadesi ve figürleriyle her şeye hâkim olduğunu ispat etmiştir. Bu tablo o kadar haşmetli bir hatıradır ki şimdiye kadar nazarı dikkati çekmemesine hayret olunur.

Zaferin ardından yakalanan düşman kumandanlarının gözaltında Padişah'ın huzuruna getirildiği Eğri seferini gösteren bu muazzam tabloda, ressam kendisini Üçüncü Sultan Mehmed'in maiyyetinde, sol arkada zırhlarını giymiş olarak canlandırmış, yani diğer imzasından başka canlısını da koymuştur.

Doktor Rıfat Osman bir yazısında merhumun harp resimlerinde çok başarılı olan yegâne ressam olarak gösterilmesi, cidden onun için yerinde bir anlayışın ifadesidir ki bu tabloda da onu yakinen görüyoruz.

[1] Eserin aslı İstanbul Harbiye Askeri Müzesi'nde bulunmaktadır.

Dördüncü Sultan Murad

Emekli Binbaşı Ressam Alâeddin Arıman'da şahlanan at üzerinde Bağdat Fatihî Dördüncü Sultan Murad'ın bir yağlıboya resminin bulunduğu Cemaleddin Bildik'in 13 Nisan 1952'de Akşam Gazetesi'ndeki röportajından öğreniyoruz. Alâeddin Arıman da bunun bir kopyasını yapmıştır. Hocası Hasan Rıza Bey'e çok bağlı öğrencilerdendir. Adı geçen gazetede çıkan örneği bu kompozisyonun oldukça başarılı bir eser olduğunu gösteriyor.

Ahmet Fuat Bey Resmi^[1]

Serasker ve Sadrazam Hüseyin Avni Paşa'nın oğlu Ahmed Fuad'ın sakallı ve tabii büyüklükte, lâkin bozulmuş portresini Resim ve Heykel Müzesi'ne Bay Avni Gelendost hediye etmiştir. Karakalem pastel ile yapılmıştır, imzası yok, fakat onun desenlerine benziyor ve rivayet de Hasan Rıza'ya ait oluşudur. Üslûbundan, ressam ve müzenin müdürü üstad Halil Dikmen de böyle demiştir. Çok canlı bir resimdir. Müzede 359 numarada kayıtlıdır.

[1] Eserin aslı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim Heykel Müzesi'nde bulunmaktadır.

Ada'nın Resim Muallimi Şükrü Bey

Bu eski arkadaşının resmini ezberinden yapmış ve tamamen benzetmiştir.

Rus Sefiresi Resmi

Hasan Rıza Bey, bir Rus sefirinin veya konsolosunun eşinin de kendisinden birçok tablolarını almaları hasebiyle resmini yapmıştır. Bu tabloyu müdürü iken Resim ve Heykel Müzesi'ne musikişinas ve ressam Halil Dikmen almıştır ve bunun sanat değerinin büyük olduğunu söylemiştir. Hasan Rıza Beyin resimleri içinde böyle tek portreleri nadir gördük. Bunun yakından incelenişi, pentür kalitesinin yüksek olduğunu bildiriyor. Müze'de 67 numarada kayıtlıdır. gerçek büyüklüktedir. İmzalıdır, lâkin tarihi yoktur.

Rus sefiri veya konsolosunun Hasan Rıza Bey'den eser satın aldığı da rivayet olduğuna göre, acaba bugün Rusya'da Hasan Rıza imzalı eser olabilir mi diye düşünmeden edinilemiyor.

Havuz Yanında Nakış İşleyen Kızlar^[*]

Hâlen Edirne'de Belediye Dairesi'ndedir. Hasan Rıza Bey'in 1319 (1901) tarihinde yaptığı resimlerdendir. Sol alt köşede imzası vardır.

Tablo 210 X 138 cm. ebadındadır.

Öreke önünde nakış işleyen bir kız, yerde sol tarafında bir ud, karşısında ayakları bilezikli bir başörtülü, yanında bir Arap cariye, solda bir havuz başında yere oturmuş ve su ile oynayan bir çocuk ve ayakta arkası dönük bir diğer kız. Zemin mermer avlu. Karşıdaki moresk bir kapıdan bahçe görünüyor. Taşlıkta saksıda yeşillikler görülüyor. Hasan Rıza Bey'in çok başarılı olmuş dâhili bir röprodüksiyonudur.

[*] Eserin aslı Edirne Belediye Başkanlığı'nda bulunmaktadır.

Kuzular^[*]

Edirne Belediye Dairesi'nde mevcut tablolarındandır. Rahmetli Atatürk'ün 1930 senesinde Edirne'ye geldiğinde Belediye Dairesi'nde yaptıkları odada bulunan bu resim, Hasan Rıza Bey tarafından 1319 (1901) tarihinde yapılmıştır ve sol alt köşede imzası vardır. Bir örneğinin hâlen Ankara'da Çankaya köşkünde bulunduğu öğrenilmiştir. Ebadi 137 X 207'dir. Bu da bir röprodüksiyon izlenimini veriyor. 4 kuzu ile birlikte bir insan, kız, kuzusu ve annesi bulutlu bir bahar günü kıvrımlı yol ortasında görülüyor. Çok başarılı bir eserdir. Bu odada Hasan Rıza Bey'in portresi de durmaktadır.

[*] Eserin aslı Edirne Belediye Başkanlığı'nda bulunmaktadır.

Karlı Bir Havada Geyikler^[1]

Rahmetlinin bu güzel eseri de hâlen Edirne Belediye Dairesi Reisi odasına kapı üzerine asılı bulunmaktadır. Hasan Rıza Bey bu tabloyu 1319 (1901)'da yapmıştır. Sol alt köşede imzası okunuyor. 125 X 178 cm. ebadındadır.

Karlı bir orman ortasında 3 büyük geyik canlı hareketleriyle duruyor. Arkada ağaçlar altında iki dişi geyik duruyor. Çok güzel bir röprodüksiyon izlenimi veriyor.

^[1] Eserin aslı Edirne Belediye Başkanlığı'nda bulunmaktadır.

Fırtınalı Havada Bir Yelkenli

Hasan Rıza Bey'in bu tablosu da Edirne'de Belediye Dairesi'nde mahfuzdur. 1321 (1903) tarihinde yapılmıştır.

Alt Köşede imzası bulunuyor. 93 X 148 cm. bunu Batılı bir ressamın renkli tablosundan kopya izlenimi vermektedir. Fakat başarılı bir röprodüksiyon.

Ufukta tek bacalı bir buharlı gemi, orta planda bir yelkenli, önde bir siren ve ucunda ve yanda birer fesli bahriyeli görülüyor.

Mevlevi

Bu resmin hemşirezâdesi Dr. Said Sağdam'da olduğu söylenmektedir. Resim, defterine çizdiği bir eboşdur.

Kedili Bir Genç

Ressam Hasan Rıza Bey'in bu eserinin Deniz Müzesi'nde bulunduğunu Ressam Pertev Boyar "Türk Ressamları" eserinde zikretmektedir.

Osmanlı Ressamları Cemiyeti Mecmuası No. 15, s. 1330 da bu resmin altında şöyle yazılıdır:

"Mesleğini bir hummayı aşk ile sevmiş, ressamlıkta bir hatırai tebcil bırakmış olan şehidi muhterem Hasan Rıza Beyin âsârı metrukesinden"

Diğerleri

Görüyoruz ki Ressam Hasan Rıza Bey çok eser yapmıştır. Hatta muhterem ve rahmetli hocamız Üsküdarlı Ressam Ali Rıza Bey de bir defterinde:

- Hasan Rıza Bey biraderimizin epey eseri var, diye bir kayıta bulunmaktadır.

Hususi Ellerde Eserleri

Bunların nelerden ibaret olduğu ve hâlen hangi ellerde bulunduğunu bilemiyoruz. Fakat 23.09.1952'de Edirne valisi iken Rahmetli Emin Akıncı merhumun hususi ellerde de bazı tabloları olduğunu bildirmekte idi. Elbette ki bunlar kayba uğramazlarsa zaman zaman piyasaya çıkmakla öğrenilecektir.

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA HAYATI VE RESİMLERİ

Meselâ henüz araştırma imkânını bulamadık ama şöyle bir rivayet de Resim ve Heykel Müzesi Müdürü Ressam Halil Dikmen tarafından duyulmuştu. Gûya Hasan Rıza Bey şehid edilince, hayatında kendisini tıraş eden berberi ne suretle tedarik ettiği mâlum olmayan Rıza Bey'in bütün resimlerini toplayarak Bursa'ya götürmüş ve bir berber dükkânı açarak içini onlarla süslemiş ve hâlen de evinde imiş. (1957).

Edirne'de Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı Bay Ekrem Demiray'ın anlattığına göre Edirne'de Arifzâdelerde Hasan Rıza Bey'in kendisi tarafından yapılan resmi mevcuttur. Kezâ hemşiresi torunu Dr. Said Sağdam'da da Mevlevi resmi, Fatihin İstanbul'a girişi tablosu (imzasız ve bitmemiş halde) vardır.

Bir de eski öğrencilerinden emekli Binbaşı Alâeddin Arıman'da şahlanan at üzerinde tekrar Bağdat Fatihî Dördüncü Sultan Murad'ın resmi olduğunu Cemaleddin Bildik'in 13 Nisan 1952 de Akşam Gazetesi'nde bir röportajından öğreniyoruz

Bunlar bize gösteriyor ki daha arandığı nispette Ressam Hasan Rıza Beyin muhtelif hususi yerlerde eserleri bulunabilecektir.

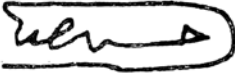
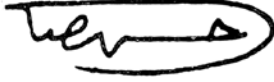
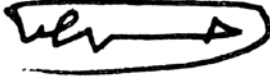
Ressam Hasan Rıza'nın İmzaları

Hasan Rıza Beyin bitmiş ve tarafından tamamlanmış eserlerinde mutlaka imzası var. Yalnız kardeşlerinden birisine ait olarak saklanan ve Fatih'in İstanbul'a girişini gösteren tabloyu, Rahmetli henüz bitirmeğe imkân bulamadığından imzasını koymamıştır.

Onun en güzel imzalarından birisi, Mimar Koca Sinan'ın resmine konmuştur. Ayrıca onun çok nadir bile olsa kompozisyonlarda görüldüğü kendi portresini de ilâve etmiş olması ikinci canlı bir imza olarak sayılmalıdır.

Müze-i Hümayûn [İmparatorluk Müzesi] kurucu ve müdürü Ressam Osman Hamdi Bey'in de buna benzer kendi portresine kompozisyonlarında yer vermiş bulunması, ilk misallerden gösterilebilir.

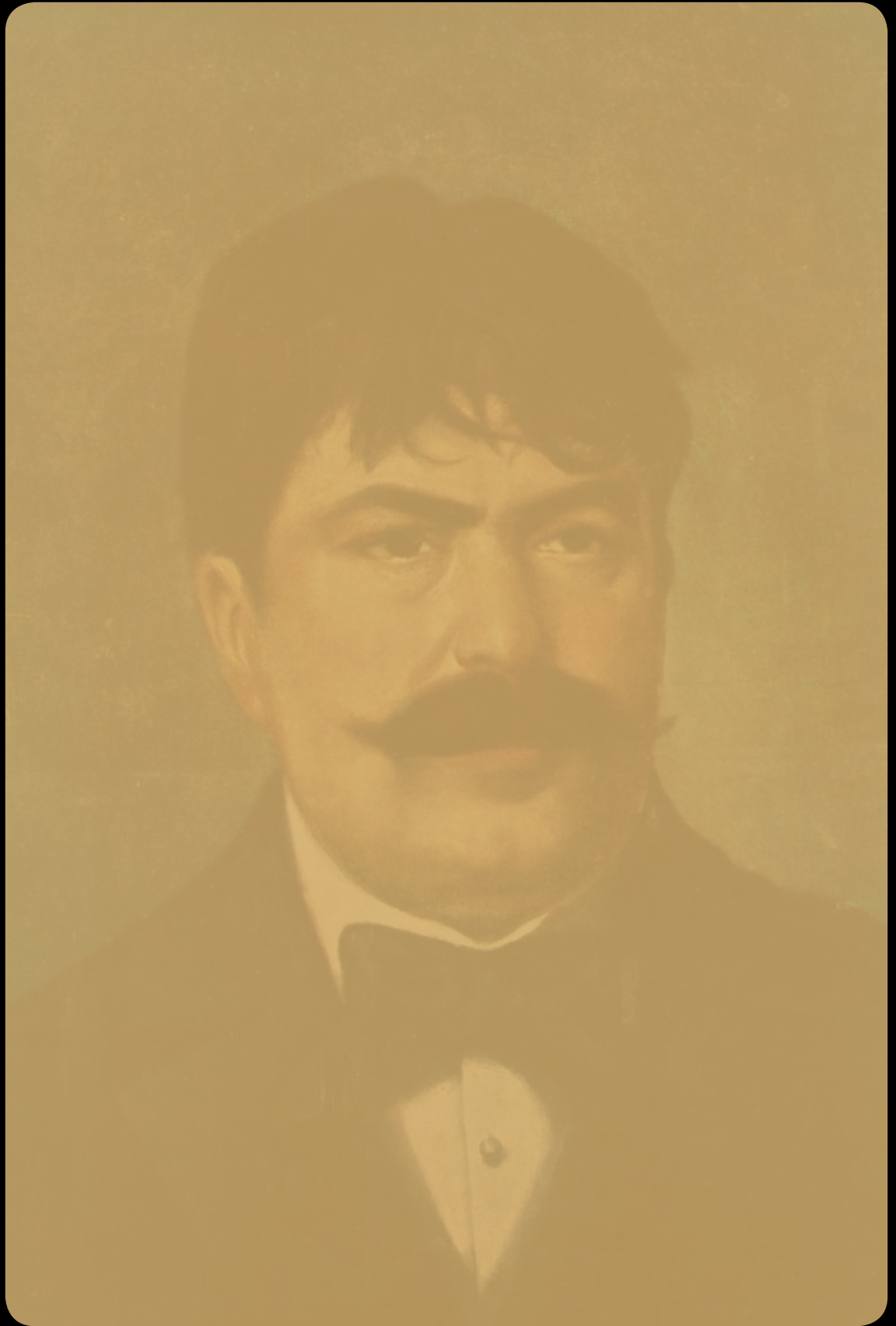
Akrabasından Albay Nureddin Sağdam'a göre yaptığı tablolara kendi resmini koymasının aile arasında şöyle bir rivayeti de vardır, güyâ:

“Rahmetli Hasan Rıza, yaşadığı devirde tablolarına başka zamane ressam-ları, kendi şöhretlerini sağlamak için kendi isimlerini merhumun tablolarına yazarak sa-tışa çıkardıklarını öğrenmiş ve buna çok üzülmüştür. Ressam, buna bir çare ola-rak insan topluluğu olan harp sahnele-rine ait tablolarına kendi resmini şahıslar arasına koymak suretiyle bundan kurtulmuştur. Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’a girişini tasvir eden tarihî tabloda Fatih’in kıratı yanındaki muhafız yeniçeri bizzat kendisidir. Bu olay, millî bir arzunun şahane bir ifadesidir.

Rahmetli Hasan Rıza Bey bu buluşu ile aynı zamanda Fatih Sultan Mehmed gibi büyük ve dahî bir askerin yanında ve hizmetinde bulun-mağı istemekle millî bir vazife yaptığı ve bun-dan büyük bir zevk duyduğunu anlatmıştır.”

Nitekim ben de onun resimlerini he-men büyük bütün tablolarında aradım ve buldum.

Hasan Rıza Bey İçin Neler Yapılmalı?

- Senelerce Müdürlüğünü yaptığı Edirne Sanayi’ Mektebine resmini içeren kabartma bir plaka konmalı.
- Ankara’da Orduevinde Kosova ve Muhaç Meydan Muharebelerini gösteren iki muazzam tablosunun ortasına büyük kıt’ada bir resmi veya hut bir hatıra plakası konmalı. Zira resme meraklı olanlar bile bunların Hasan Rıza Beye aidiyetini bilemiyor. O sık sık toplantılarla kalabalıklan salonda bu suretle yâd edilmiş olur.
- Yaptığı hamasî resimler renkli olarak bastırılıp kısa özgeçmişli kartonlar içinde Askerî Müze İdaresince satışa arz edilmeli.
- Askerî Müzede sırf yaptığı hamasî resimlerle ona bir köşe yapmalı.

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA HAYATI VE RESİMLERİ

– Edirne’de Karaağaç’ta şehid edildiği yere bir taş dikilmeli ve Edirne’de her sene Sanayi Mektebinde merasimle anılmalı⁸.

⁸ Edirne’de Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı iken aziz dostum rahmetli Rakım Ertur’un müjdelediğine göre, Karaağaç yolundaki Şehidliğe Hasan Rıza Beyin yüce hatırası için bir mermer sütun dikilmiştir.

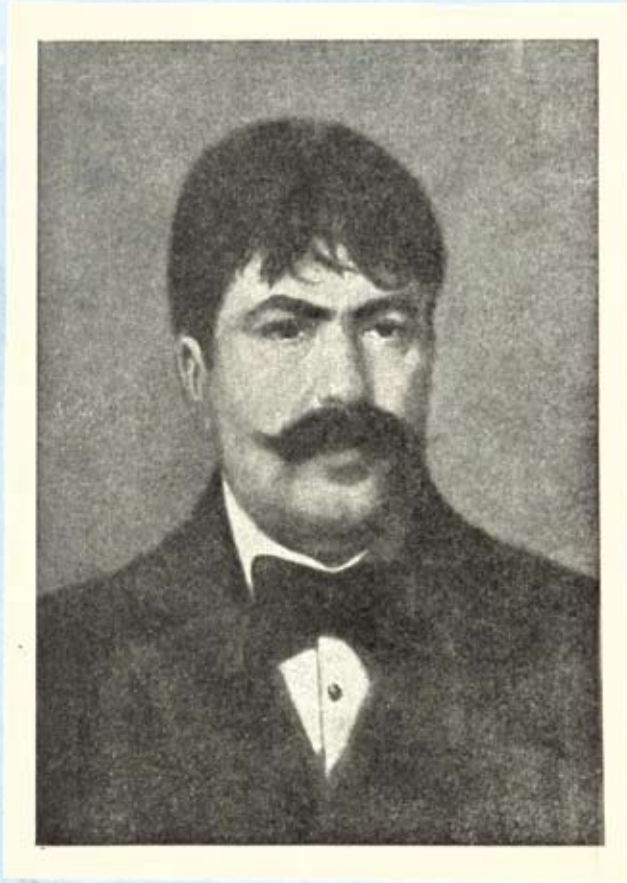
ŞEHİT
RESSAM HASAN RIZA
Hayatı ve Resimleri

Tıpkıbasım

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER

RESSAM ŞEHİT HASAN RIZA

Hayatı ve Resimleri

MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ — İSTANBUL 1971

RESSAM ŞEHİT HASAN RIZA

Hayatı ve Resimleri

Ord. Prof. Dr. A. Sübeyl Ünver
İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi

BİRİNCİ BASILIS

DEVLET KİTAPLARI

MİLLİ EĞİTİM BASİMEVİ - İSTANBUL 1970

Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal İlimler Komisyonu Başkanlığının 27 Haziran 1970 tarih ve 3 sayılı kararı ile bastırılması uygun görülmüş, Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün 8 Ağustos 1969 tarih ve 13160 sayılı emriyle 5000 adet basılmıştır.

Ö N S Ö Z

Edirne'de yalnız san'at hayatımıza değil, millî mefahirimiz üzerinde velûd çalışmalarına da feci bir surette ebediyyen göz yuman Ressam Hasan Rıza Bey'in, 1970 senesi doğumunun 112. ve ölümünün de 57. yılını dolduruyor. Hakkında Türk sanat eserleri külliyyatı arasında bir eser çıkarmayı tasarlayan Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı, ciddiden tekrime lâyıktır. Örnek bir kadirşinaslık göstermiş ve 1950 den beri üzerinde meşgul olduğumuz bu mevzuun yazılmasına bizi me'mur etmiştir.

Genç yaşında Hasan Rıza Beyin vefatı, memleketimizde derin bir teessür uyandırmıştır, onu şahsan tanımakla ve meziyyetlerini yakından tanıtmakla bahtiyar olanlar, zaman zaman haklarında birer makale yazarak hâtırasını unutturmamağa gayret etmişlerdir. Bunların başında Dr. Rifat Osman, Ressam Sami Yetik ve kıymetli edip İsmail Habib Sevük gelmektedir ki, onlar da bugün bu yayını göremeyerek rahmete kavuşmuşlardır. Talebesinden Ressam Hayri Çizel onun vefatı faciasını fırçasıyla tersim etmiş ve hocasının yolunda hamasî resimler yapmakla mühim bir isim bırakmıştır. O da bugün rahmet deryasına boşalmıştır. Bütün bu zevâtın yazdıklarından faydalanaarak, Türk ressamlarına dair eserinde Hasan Rıza Bey'e mühim bir mevki veren Ressam Pertev Boyar hayattadır. Hepsinin yazdıklarından faydalandık. Vefat edenlere rahmet dilerim.

Bu eserin yazılmasında bana yardımcı dokunanlar oldu. Bir defa Hasan Rıza Merhumun hemşirezâdelerinden Albay Nureddin Sağdam Bey, ailevî mühim bilgiler verdi. Edirne'de oturan ve merhum hakkında pek çok vesika ve hattâ resim temin eden Öğretmen Ulviye İlgün (Uyrum) çok gayret gösterdi. Yine Edirne'li Ekrem Demirağ bu

eski hocası hakkında bildiklerini nakletti. Hele talebesinden ve Edirne'mizin millî ve canlı mefahirinden Rakım Ertür Bey bu eser için canla başla çalıştı. Bilhassa çok hakkı geçti. Her bahsinde olduğu gibi, bize bu hususta cidden yardımı dokundu. Aynı zamanda Edirne şehidliğinde ona bir âbide dikti. Edirne Belediye Dairesindeki eserlerinin resimlerini 1957 de Belediye Reisi temin etti. Görülüyor ki, bu toplama müşterek çalışmaların bir mahsülü olarak meydana çıktı. Bu hususta bana yardımı dokunan ve hizmetlerini tebarüz ettirdiğim hayatta olan zevata sonsuz şükranlarımı sunar, ebediyete geçenlere rahmetler dilerim.

Pehlivan yapılı vücuduyla ve sanatkâr ruhiyle millî âbidelerimizden biri olan Hasan Rıza Bey unutulacak şahsiyetlerden değildir. Onun eserleri üzerine titremeliyiz. Bir kadirşinaslık eseri olarak P. T. T. İdareemiz bir hâtıra pulu çıkarırsa, onun bu memleket irfan ve sanati için çalışmasını taçlandırmış olur. Hayatta çok şeyler boşa gidebilir, fakat çalışma asla. . Ama çalışanları yalnız maddeten terfih kâfi değildir. Onları ruhan da taziz etmek lâzımdır. Böylece gelecek nesiller kendi çalışmalarının da boşa gitmeyeceğini misâllerle gördükçe, daha çok verimli ve gayretlerinin mutlaka teşvik olunacağını anlamış olurlar.

Bu eseri anlayışı ile yayınlatan değerli dostum Millî Eğitim Bakanı Sayın Bay İlhami Ertem'e şükranlarımı bildirmeği borç sayarım.

Dr. A. Süheyl Ünver

HASAN RIZA'NIN BİOGRAFİSİ D O Ğ U M U

Nazenin ana diye vasıflandırdığı İstanbul'un Üsküdar semtinde Ağahamamında 1858 de doğdu. Pederi Miralay Şakir Bey diye meşhurdur. Çocukluğu ekser çocuklar gibi yaramazca, gençliği biraz hırçın ve asabî geçmiştir. Lâtif muziblikler yapar, lâtifeyi çok sever. Bu müstaid ve âteşin çocuk sınıflarında iyi okumuştur.

Annesi Nefise hanımdır. Bu baba ve anneden, bir, Fatma Feryal Hanım, adında kardeşi vardı. Diğer annelerden Ruhiye ve Fatma hanımlar üvey kardeşleridir.

Bugün asıl hemşiresininin torunları, üvey kardeşi Fatma Hanım ve iki oğlu hayattadır. (1)

Resme Merakı

Bunu Hasan Rıza Bey, Ressam Sami Yetik'e şöyle anlatıyor:

"Resme pek küçük iken başladım. Bu başlayış her çocukta görülen resim hevesi gibi, hissettiğim ve gördüğüm şeyleri tasvir edecek müşevveş şekiller tersiminden başka, ele geçirdiğim kömür parçalarıyla evimin duvarlarına kalyonlar çizecek derecede coşkunca bir başlayıştır. Rüşdiye sınıflarına geçinceye kadar sürüp giden bu resim yaramazlığı Rüşdiyede muallimin tavsiye ve irşadiyle metodik bir halde devama başladı.

¹ S. Yetik Ressamlarımız cild I. S. 54 - 63, 1940.

Askerî İdadî sınıflarında en ziyade kendimi verdiğim yegane ders hemen hemen resim dersi idi, diyebilirim. Hocamın teveccühü şevkimi, gayretimi arttırmış, bütün mekteb arkadaşlarım arasında Ressam Hasan Rıza Üsküdar diye tanınmışım."

10 sene gibi uzun bir zaman İtalya'da kendisini mükemmelen yetiştiren Hasan Rıza en kuvvetli Türk kompozitörlerimizdendir. Eserleri tarihi vesikalara ve hadiselere müstenid olup çoğu bizim zafer menkabelerimizi canlandırmaktadır. Bu cihetle hizmet ve himmeti sonsuzdur. Bunlarla şerefli mazimizin bugün kalplerimizde hasıl ettiği hicranları ve menkabeleri yaşatmakta cidden maharet göstermiştir.

Gençliği

1293 Türk - Rus Harbi Esnasında

Samî Yetik, Hasan Rıza Bey ağzından şöyle bildiriyor:

"... İdadiden Harbiyeye geçtiğimiz sene 1293 (1876 - 77) seferi açıldı. Sınıfımızda gönüllü olarak harbe iştirak eden pek çok gençler bulunuyordu. Hepimizi muhtelif alay ve taburlara taksim etmişlerdi. „Hatta harbde sol kaşım üzerinden yaralanmışım. Benim bulunduğum alayda birgün harp safahatını tetkik ve tersime mezun İtalyalı bir gazete ressamı bulunduğunu haber aldım.

Bu haber benim için tesadüfün her zaman bulunamıyan bir feyz hediyesi idi. Hemen vakit geçirmeksizin kumandana müracaat ettim, beni bu ressamın muhafızlığına tayin etmeleri istirhamında bulundum.

İstirhamım hevesime mükâfaten diriğ edilmedi, derhal resmî bir emirle artistin muhafızlığına memur edildim.

İtalyan ressamı biraz yaşlıca, fakat sıhhati yerinde bir sanatkârdı. Meşakî seferiyyeye mütehammil idi. Geceli gündüzlü genç gürbüz bir Anadolu eri gibi Harekâtı Askeriyyeyi tâkib ediyordu. Gündüz ateş hattına bile sokularak siperleri, harp meydanını, bölüklerin vaziyetini kurşun kalemiyle not ederek hazırlıyor, harb olmadığı zamanlarda çadırına çekilerek parmaklarının arasına sıkıştırdığı demir kalemlerle bir nevi parşömen kâğıtlar üzerinde kendine mahsus bir süratle krokiler, desenler meydana getiriyordu.

Birgün derin bir vecd içinde çalışan bu ihtiyar artistin dalgın vaziyeti bendeki zevki tersimi canlandırdı. Kurşun kalemiyle onu dikkatle desine ederek kendisine gösterdim.

Muhafazasına memur Türk neferinden, sanayii nefisenin en yüksek kısmına heves ve intisab görmek, İtalyalı ressamı hayretler içinde bırakmıştı ve o dakikadan itibaren artık ben onun bir muhafızı olmaktan ziyade samimi bir dostu, genç bir meslekdaşı olmuşum. Bu dostluğumuz senelerce devam etti. Harb nihayet bulduktan sonra bizi harbiye mektebine iade ettikleri zaman ben bahriyeye intisab etmek arzusu gösterdiğimden deniz mektebine ayrılmışım".

Bahriye Mektebinde

"Bu mektepte bulunduğum seneler Ada'da yerleşen ihtiyar Ressamı her haftabaşı ziyaret eder, yaptığım resimleri ona gösterek teşçi nasihatleri alır, hiç durmaz çalışırdım.

Zâbit çıkacağımız sene- ki Harbiye son sınıfında Sultan Hamid'in, rukûbuna mahsus Sultaniye gemisinin kamaralarını tamir ve telvin meselesi çıkmıştı. Bu geminin kamaralarında ve salonlarındaki tezyini resimlerin erbabı tarafından bozulmadan yapılması icab ediyordu. Bu iş için Bahriye Nezaretinin binlerce lira sarfederek Avrupa'dan ustalar celbetmesi lâzım geliyordu.

Benim evvelce bu geminin tezyinatına vukufum olduğu için tâmir usulünü de öğrenmiştim. Nihayet resim muallimimin teşviki, mektep müdürünün nezarete tavsiyesi üzerine beni Sultaniye'nin kamaralarındaki tezyinatı ta'mire memur ettiler. Burada aylarca son kudretimi sarfederek çalıştığımı söyleyebilirim. Lâkin bu yüzden, yorucu çalışmanın neticesi mükâfatı iltifat yerine heveslerime bir inkisar darbesi indirmekten ibaret kaldı."

Hayatta İlk İnkisarı

Yine Merhum diyor ki:

"Sultaniye'deki işi bitirdikten sonra Bahriye Nazırı Paşa benim mesaimi takdir ederek mabeyne arzemiş, mektepten çıkmadan evvel terfiime sebep olmuştu. Fakat keşke bu terfi olacağına nakdi bir mükâfatla taltif edilmiş olsaydım çok münasib olurdu. Çünkü birkaç ay sonra zaten zabıt çıkacaktım. İlerde askerî hizmetlerime mukabil kollarımı tezyin edecek parlak galonların birincisini bu suretle kazanışım doğrusu hiç zevkime gitmemişti. Ben bu mevsimsiz terfide herkesin müstehzi bir bakışını görüyordum ve sıkılıyordum.

Birgün ismini tahattur etmek istemediğim bir muallimin istihzası pek gücüme gitmişti. Hele muhitimin muallimi şikâyete teşvik etmeleri vicdanımı büsbütün yaralamış, bitirmişti.

Son düşüncelerim hissimi, fikrimi, kâmilten değiştirmişti.

Madem ki hayatımın hakkı tasarrufu kendime aid olmak şartıyla sanatın meftunu, meclûbu, âşıkı idim. Böyle rütbeye, nişana bağlı yaşayan bir muhitde ne işim var, diyor 'um.

Velhâsıl kanımdaki gurur kuvvetlerini münafıklıkla zehirlemeden, ruhumdaki çalışma kudretini fuzulî teessürlerle öldürmeden, en ihtiyar dostumun delâletiyle vatanımdan, istikbalimden uzaklaşdım. Kuru ikballere, neticesiz saltanatlara tapmış ahlâk sarhoşluğu içinde yüzen muhitden adeta firar ettim."

Avrupa'da Çalışmaları

O diyor ki:

"İtalya'da Roma'nın, Floransa'nın, Napoli'nin atölyelerinde, müzelerinde senelerce çalıştım, dolaştım. Son senelerde Mısır'a geçerek orada âteşin çölleri-kadim âsarı tarihiyyeyi etüd ettim. Ayrılışımdan 12 sene sonra ailevi bir mecburiyet beni tekrar vatanıma getirdi. Gerçi zaman şahsımda çok değişiklik yapmıştı, lâkin fikrim, hissim hiç değişmemişti.,,

Türkiye'ye Avdetinden Sonra

Yine diyor ki:

"Beni esrarı habaseti keşfedilmiş bir müttehem sıfatıyla Kaptan Paşanın karşısına çıkardıkları gün ondan, hiç unutmıyacağım şu himâyeyi gördüğümü tekrar etmek

isterim. Paşa rütbemin iadesini, terfi' ve tefyizimi deruhde edeceğini tekrar tekrar vâdetmişti. Fakat benim rütbeden, hazinei milletten koparılacak taltiften uzak bir hayat, sessiz bir hayata ihtiyac ve meftuniyetimi açık bir lisanla itiraf edişim o zamandan beri bu suretle yaşamaklığımı temin etti."

Filhakika Hasan Rıza vicdan hürriyetine âşık olarak doğmuş bir sanatkârdı. Bahriye mesleğinin son sınıfından zâbit olacağı bir sırada bu fedakârlığı göze alarak ebeveyn sıcaklığından mahrum, dostlar muhitinden uzak diyarlara atılması, Sultan Hamid'in rütbesini çıkararak sanatkâr gömleğini tercih edişi, sanat aşkının genç ruhundaki hakiki ve ebedî yanan ateşine açık bir misâldir.

Hasan Rıza Beyin Edirne'deki Hayatı Nasıl Geçerdi?

Hasan Rıza Bey yaşadığı zaman çok kesif olarak meskûn ve yeni evlerle süslü, tarihi havasını severek bir an ayrılmadığı Edirne'nin Karaağaç semtindeki evinde oturur, atölyesi de oradadır ve orada çalışır. Nitekim bugün millete yadigâr eserlerini hep burada yapmıştır. Bir rivâyette resimleri çok geç bitirmiş. Fakat bu velûd ressamın daima çalıştığı, mevcut ve kaybolduğu rivâyet edilen resimlerinin çokluğundan anlaşılmaktadır. Bulgar yağmasında eserlerinin onda dokuzu kaybolmuştur.

Hergün Edirne'ye Müdürü bulunduğu önce Melcei Eytam namı altında açılan Sanayi Mektebine iner, ilk zamanlarda kurduğu hususi mektebine gider ve Edirne' İdadisi de dahil olduğu hâlde derslerini verir.

Boş zamanlarında eskiden hükümet dairesi avlusunda olan postahanenin önündeki, Edirne'de bulunan kibar zevatın devam ettiği asırdide çınar altında oturur, dostlarıyla görüşür. Şimdiki postahanenin yerinde bulunan Rumeli Gazinosuna her akşam gelir ve bir saat kadar oturur, meraklılarıyla bezik oynar, Karaağaçtaki evine öyle gider. Vaktiyle buraya Amerika gazino ve oteli bahçesi de denirmiş. Burası 1931 de postahane itihaz olunmuştur.

Sanata meraklı dostlarını Karaağaç'daki atölye evinde kabul eder. Güzel yemekleri sever ve bu meyanda gençliğinden beri kendisini devâsâ yaptığına inandığı soğuk pilâv yemekten çok haz duyar.

Hasan Rıza Bey iki defa evlenmiştir. İlk defa Dr. Said Sağlam Beyin Büyük babası, zamanında Babı Seraskerî müsteşar muavini evveli Nuri Beyin kızı ile evlenmiştir. Bu hanım Edirne'de vefât edince Filibe'den Edirne'ye gelen bir ailenin Saniye isminde kızı ile evlenmiş

Saniye Hanımı Balkan Harbinde İstanbul'a göndermiş, bundan 22 sene kadar önce Bakırköyünde vefat etmiş. Her iki hanımın da çocuğu olmamıştır. Saniye Hanımda Zevci Hasan Rıza Beyin resimlerinden mevcut olmadığı hemşirelerinden duyulmuştur.

Ressam Hasan Rıza, Edirne irfanına pek çok hizmet etmiş ve muhtelif mekteplerdeki muallimlikleri esnasında talebesinin fikren tenevvür etmelerine çalışmış, marifet sahibi ve hürriyet meftunu bir üstad olarak Edirne'nin sayılı âbidelerinden biri olmuştur. Ona Edirne'nin en yakın arkadaşı Dr. Rifat Osman (Koca Adam) lâkabını takmıştır. Hatta çok sevdiği çınarın altında (Koca Adam Koca çınarın altında) derlermiş.

Ressam Hasan Rıza Mimar Koca Sinan'ın meftunlarındandı. Her sene bu büyük dâhinin irtihali günü birkaç saatini Selimiye mihrabının yanında geçirir, güya bir sev-gili defnedilmiş gibi ezgin bir ruhla camiden çıkarmış.

Şehadeti

Sami Yetik "Ressamlarımız" eserinde (1) şu acıklı sonu, lâkin sanat âleminde n ebedî hayata kavuşmasını şöyle anlatıyor:

"O vicdanında kimseye karşı nefret hissi taşımayan bu cezbeli sanatkârla şehadetinden birgün evvel Edirne'de hastahane ittihaz olunan Sanayi mektebinde görüşmüştüm. Esasen hastahane nin de müdürlüğünü yapardı.

O gün 13 Mart 1929 (26 Mart 1913) meş'um gününün sabahı idi. Ben hasta ve bitab bir halde idim Bombardıman gürültülerinin şiddetinden bütün hastalar yataklarından fırlamış, merdiven başındaki büyük pencerenin önüne toplanmışlardı. Herkes şaşkın ve perişan bir halde yanibaşımızda çatırdayan şarapnellerin husule getirdiği ölüm bulutlarına bakıyorlardı. Hasan Rıza ağır ağır merdivenleri çıkararak yanıma geldi.

Kalenin başında dalgalanan bir kefen gibi sallanarak felâketi sukutu ilân eden beyaz bayrağı bana göstererek ağlamağa başladı.

Bu beyaz teslim bayrağını görmek onu çok ağlatmış, gözünün önünde ölen bir yarı cana, kucağında inliye inliye ruhunu teslim eden anaya dökülen göz yaşlarından daha yakıcı daha acı yaşlar dökürmüştü.

Sukutun ilk geces i müdürü bulunduğu hastahaned en ayrılmamasını dostları ısrarla söyledikleri halde Hasan Rıza bu teklifi bir türlü kabul etmemiş, Karaağaç'taki atölyesine gitmişti. Belki gayri şuurî bir hareket farzedilen bu gidişi, bence eserlerini kurtarmak kaygusundan ileri gelen bir ruh isyanından başka birşey değildir.

Senelerden beri göz nuru dökerek plüm taramasıyla yaptığı tarihi resimlerin düşman çizmeleri altında ezildiğini, çiğnendiğini düşünmek onu feveran ettirmiş, kimseyi dinlemedi, ölümü düşündürmemiştir.

Evet Hasan Rıza o akşam atölyesine son olarak gitmiş ve bir daha avdet etmemiştir.

Hasan Rıza rezilâne bir hucuma uğramış, eserleri yirminci asrın vandalları tarafından parçalanmış ve şehid olmuştu."

Acıklı şehadet hâdisesi şöyle olmuştur. Onu da o esnada Edirne'de esir düşen Dr. Rıfat Osman'dan dinliyelim:

"İşte üstadın mezkûr günde mektepten evine gitmesi ve evinde yağmanın başlamak üzere olması felâketi tâcil etmiş ve yerli Rumların delâleti ile istasyon karşısında Kâtibyan'ın değirmeni civarındaki Bulgar alayı karargâhına götüren süngülü Bulgar neferleri değirmenin arkasındaki tarlalar içinde süngü darbesiyle zavallı vatanperver sanatkârı şehid etmişlerdir.

¹ Edirne'de Eski cami imam ve hatibi değerli müdekkik merhum Hafız Rakım Erturdu öğretmen Ulviye İlgün tarafından yazılan izahata göre Hasan Rıza Beyi Bulgarlar Balkan Harbinde Edirne'nin kendilerine teslimi günü Altunalmaz Miltiyadi'nin un değirmeni arkasındaki korulukta şehid etmişlerdir. Burada 62 kadar askerle, son mermisine kadar vatanını müdafaa eden jandarmalar da aynı mevkide şehid edilmişlerdir. Bu şehidlik Karaağaç yolunda bulunmaktadır. O zaman burada hepsi toplanarak defn edilmişlerdir. Edirne Şehidlikleri İmar Cemiyeti bu yeri tevsi ve müceddeden imar etmek tedir ve cemiyetin verdiği karar ile aynı şehidliğin merkezine Hasan Rıza Bey namına olarak ayrıca bir âbide yapılmıştır.

Şehrin tekrar tarafımızdan geri alınmasında bu feci hadiseyi öğrenen kumandan Hurşid Paşa cesedin bulunması için 30 - 40 istihkâm efradı ile iki zâbiti refakatimde bu yere göndermişti. Hadiseyi gören ihtiyar bir ermeni kadın üstâdın meşhedini göstermiş ise de hafriyatda bulunmak mümkün olamamıştır.

İhtiyar kadın yüksekce bir yerden hadiseyi gördüğünü ve şahsen tanıdığı Rıza Beyin mecbur olarak evvelâ bir Bulgar neferinin üzerine hücum ettiğini ve bu esnada diğer bir neferin arkasından süngülediğini hikâye etmiştir. Vak'ada beş Bulgar neferi varmış. (1)

O tarihlerde İstanbul'da çıkan bir gazete bu hadiseyi pek acı bir lisanla yazarak ilân etmiş, lâkin Sofya'dan şu telgrafla gûya yalanlanmak istenmiştir.

(Sofya 3 Nisan 1913 Edirne'nin zahtı esnasında Türk Ressamı Rıza Beyin Bulgarlar tarafından sürüklenerek katledildiği ve âsarının Kral Ferdinând tarafından yağma edildiği hakkında Tasviriefkârın verdiği haber Bulgar ordusunun namını ve Baş Kumandanını lekelemek maksadiyle işae olunan bir iftiradır. Bulgar Ordusu ve Baş Kumandanı alicenabâne şecaatlerinin sevkiyle kendilerini lâyük olan hasma karşı medyun oldukları muamelâtu nazikâneyi hiçbir zaman unutmamışlardır. (2).

Edirne Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı iken Ekrem Demiray'ın rivâyetine nazaran, şehid edilmesine sebep de Rahmetlinin çok nadide ve eski silah kolleksiyonunu Karaağaç Rumlarının bilmeleri ve bunları yağma için Bulgarlara ihbarda bulunmalarıdır. Ne mâlum belki bu Rumlar Rahmetlinin ferden iyiliğini görmüş olanlardandı.

Onunla yakından tanışan Ressam Sami Yetik'in dediği gibi:

- Hasan Rıza sanatindeki mümtaziyetinden ziyade, muttasif olduğu melekâne ahlâkı, samimi vatanperverliği ile de cidden değerli bir şahsiyetti. Saf, bâkir bir vicdan, rahîm, şefik bir kalbe mâlikdi. O kadar rakik bir kalb'i vardı ki ihtiyaç sahiblerinden birşey esirgemezdi.

Yakınlarından Duyduğum Bir Hatırası

İtalya'da tahsilden sonra bir rivâyette Bulgaristan'a geçmiş. Orada bir şehirde bir Türk mektebine müdür olmuş. Birgün Bulgar Kralı oraya gelmiş. Daha önceden haber aldıklarından bir cemile olsun diye kralın resmini koymuşlar. Kral daha önce sakalsızmış, oraya gelince Hasan Rıza Beyin hazırladığı sakalsız resmini görmüş. Hasan Rıza Bey bakmış ki kral sakal bırakmış. Hemen lâvhayı oradan çıkararak sakal yapmış ve kral daha mektepten dönmeden önce yerine koymuş. Kral dönerken bakmış ki sakalsız resmi hemen sakallanmış. Bunu burada bir ressam yaptı, demişler. Kimdir bu zât? diye sorunca: Hâlen bu mektebin müdürüdür, onun eseridir cevabını vermeleri üzerine iltifatlarda bulunmuş. Bir Rivâyette Edirne'ye gelen Kral, Ressam Hasan Rizayı gûya arattırılmış, askerleriniz onu şehit etti denince, Tahkikat yaptırmış, derler, amma biz buna ihtimal vermiyoruz.

Resim Sanati ve Hayatı Hakkında Hasan Rıza Sözlerinden Birkaçı

- Ne için Avrupa Ressamları tarihin müşkülâtla tarif ettiği Musa'lar, İsa'lar devrini yaşatsınlar da onlara nisbet dünkü gün demek olan mazimizin şanlı vekayii birkaç yüz

² Tosayevizâde Dr. Rifat Osman. Milli Gazete. Edirne. Sayı 219. 26 Mart 1931 makalesinden aynen.

cild kitabın kara yazıları içinde kağıt mahvolsun. Meyva resmi manzara resmi . . . bunlar her zaman olur.

- Her milletde sanatkârlar, muharrirler, ressamalar her şeyden evvel kendi varlıklarına şehadet edecek eserler yaratmadırlar.

- (Edirne için) memleket değil, tarih kitabı.

- Bir millete büyükler kazandırmak için büyüklerini öğretmek gerekir.

- Mukadderat: Evet, İnsanların gençlik devri, devrei itilâsıdır. Ekseri gencin damarlarında cêvelân eden kanda hürriyet küreyvatı vardır. Tabiatın verdiği istidad ile yükselmek isteyenleri insafsızca teşhile kalkışmak, gayretlerini zehirlemek, izzeti nefislerini hançerlemekten başka birşey değildir.

- Sanat bir aşktır. Ruhun sönmeyen bir ateşidir. Tabiatın yaktığı manevî bir ateşi söndürmek mümkün olabilir mi?

- Sanat aşkı visali nâmevcud bir aşktır. O, görünen yetişilemeyen bir seraba benzer. Ah o serab . . .

İki Rıza

İkisi de Üsküdar'lı. İkisinin de ismi Rıza. Başlarında birinde Ali, diğerinde de tıbbi bir intakı Hak gibi oğlu mesabesinde Hasan adları. Birbirlerini çok sevmişler. Bir vesile ile İstanbul'a gelen Hasan Rıza Bey, Üsküdarlı Ali Rıza Beye sık sık uğrar. Zira onların buluşmalarına müşahidlerden biri, Hasan Rıza Beyin arkadaşı ve Ali Rıza Beyin şâkirdi marifeti Ressam Sami (Yetik) Doktor Rifat Osaman bu iki büyük adaşın hayranı. Yetik yazısında şöyle diyor:

“ . . . Bugünkü neslin güzideleri arasında yüzlerce talebesi bulunan iki İstanbul'lu Ressam Ali Rıza, Hasan Rıza her ikisi de Üsküdar'lıdır.

Bizlere ancak yâdı hazinleri yadigâr kalan bu iki üstad birbirlerine meclûb oldukları gibi irfanda da, tamamen müşterek idiler.,,

Ressam Sami Yetik Beyin, Hasan Rıza Bey hakkında (Saf ve bâkir bir vicdan, rahîm ve şefik bir kalb tavsifi her ikisinin nuranî ahınlarına yakışan bir yazıdır. Bu vesile ile iki üstada bin minnet, rahmetler olsun.

. . . Ressam Hasan Rızayı Üsküdarlı Hoca Rıza'nın evinde görmüş, tanımışdım. Tevazuu mahviyetden ayrılmıyan lisaniyle, sanat hakkında beslediği fikirleriyle, bende bir sempati husule getirmişti. . .) diye iki Rızayı bir arada gördüğünü söylüyor. Ne olurdu, bir dördüncü de orada olup bu şahane ve bugün Sanat Tarihimizin şerefli bir mevzuunu, fırçasıyla tesbit edip ahfada bırakabilseydi.”

İşte bu iki Rıza'lar birbirlerinden daima bahsederlermiş. Ben Ali Rıza Bey Hocanın onu sık sık dilinden düşürmediğine ve vefatından ne kadar acılar duyduğunu ifade ettiğine şâhidim. Her ikisine de insan “Rizaen lillah Fatiha” demekten fariğ olamıyor.

Müessisi Bulunduğu Numunei Terakkî Mektebi

Ressam Hasan Rıza Bey Tarih Kitabı saydığı Edirne'de 1308 (1890 - 91) de Numunei Terakkî mektebini kurmuştur. Bu mektebi hususi olarak idare etmiş ve oranın müdürü olarak senelerce çalışmıştır.

Birgün dostu Doktor Rifat Osman Bey çocuk gürültüsünden, kalabalığından çok hoşlandığı ihtimalinden kendisine bahsedince ciddi bir lisanla: Felek bana evlâd vermedi. Ben yüzlerce çocuğa manevî babalık ederek intikam alıyorum, cevabını vermiştir.

Hasan Rıza Merhumun ilk talebesinden olan ve hâlen Edirne'de Eski Cami' imam ve hatibi ve Eski Eserleri Koruma Derneği erkânından Râkım Ertür'ün verdiği izahata göre:

Okul Edirne'de dersaneli, programlı ve saatle ders okutan, ilk ve orta tahsil gösteren iptidâî ve rüşdî bir mekteptir. 1313 - 1314 (1797 - 1798) tarihlerine kadar birkaç yer değiştirerek devam etmiş ve sonra masrafını karşılamayınca mektebi maalesef kapatmak mecburiyetinde kalmış, bir müddet de Arap Said Efendi isminde bir hoca „Darül Edep” namıyla yürütmüştür. Râkım Ertür, Balkan Harbinde İşkodra'da şehid düşen Birinci mülâzım ve yâver Celâleddin Ergene burada okumuşlar.

Bu Celâleddin Ergene, başından bir de mühim kaza geçirmiş. Birgün su içerken boğuluyormuş. Devasâ cüsseli ve kuvvetli Hocası Ressam Hasan Rıza Bey'in onu başaşağı çevirerek ve sunî teneffüs yaptırarak yeniden hayata kavuşturduğunu her vesile ile anlatmış.

Edirne'de 1957 de talebesinden hayatta olan şu zatlar vardı:

- Râkım Ertür.

- İbrahim Zara. Mülkiye mezunu. Bir aralık Edirne mektupculuğunu yapmış.

- İbrahim Tosun. Beylerbeği Hamamı sahibi Şerif Efendi zâde, maliye muhasebeciliğinden mütekaid. Edirne'de ticaretle meşgul.

- Cemal Kospançe Dimetokalı. Ashabı emlakden konturacı Ahmet efendioğlu.

- Rabbanî Toraman. Millî Reassürans'ın sâbık müdürü.

- Şevki. Hâlen Bursa'da oturmaktadır.

- Kemâl Yaşinkılınc. Emekli General.

Ayrıca resimden ders alanlar arasında:

- Rahmetli Ressam Hayri Çizel

- Emekli Binbaşı Ressam Alâeddin Arıman

- Ressam Tahsin Karayel (1)

İlk açtığı mektebin binasından bir kısmı duruyor. Bir kısmı yıkılmış. Yeri Kadirhane sokağında. Numunei Terakki sonra üç yer değiştirmiştir. Birincisi Kadirhane sokağında Kıyık caddesinde soğuk su sokağına geçiyor. Bu bina 1957 de durmakta idi. Lâkin harab ve boştu. İkincisi Soğuk Çeşme sokağı karşısındadır. Ev olarak kullanılıyordu. Ben de gördüm. Ön ve yan cephesinden fotoğrafı vardır. Sonra Zehrimar camii sokağında Hacı Hasan Efendi evine naklediyor. En son Numunei Terakki burada kapanmıştır.

Ressam Hasan Rıza Bey mektebinde resim dersi veriyor. Jimnastik muallimliği de yapıyor. Maamafi başka dersleri de var. Bu meydana Edirne İdadisinde de resim hocalığı vazifesi uhdesinde.

Talebe mektebden dağılacağı zaman cezalı olanlara nasihat edermiş. Bu da öğrencilerine yakın alâkasını gösterir.

¹ Emekli Öğretmen ve Ressam. 2 Ocak 1957 de Tıp Tarihi Enstitüsünde kendileriyle teşerrüf ettim ve ağhyarak Merhum Hocası hakkında bildiklerini nakletti. Hasan Rıza Beyden dersi Edirne İdadisinde iken almışlar. Benim velinimetimdir. Hâlâ onun ekmeğini yiyiyorum demişlerdi.

Resimlerdeki Hususiyetler

Ressam Hasan Rıza Bey merhum her çeşid ve mevzuda resim yapmıştır. Karakalem, yağlıboya, pastel, tarama usulünde yaptığı resimler bir hayli yekûna varmaktadır. Portreden tutunuz, manzaraya kadar. Yaptıklarından kendisinin sanatkârane kudreti hiss olunmaktadır. Lâkin kendisinin resimde asıl seçtiği dal harp tarihimizde kahramanlık ve şehamet sahneleridir. İşte başlıca muvaffakiyetini bu sahada göstermiş ve bu cihetlerde meşhur olarak isim yapmıştır. Bir defa ele aldığı bu konuda cidden büyük meharete göstererek kompozisyonlarını kendisi hazırlamıştır. İtalya'da kaldığı uzun senelerde esasen hilkati itibariyle seçtiği bu şubede pek çok tarihî mevzu'larda muhakkak ilham almış, fakat figürleri ve tarihi kostümleri üzerinde birer birer etüdler yaparak, eserlerine yalnız sanat hüviyyetini değil de mazimizin canlı tarihini de yaşatmak emeliyle duyararak katmıştır.

Hasan Rıza muhakkak ki Osmanlı tarihini çok iyi biliyor. O kadar ki istediği sahneyi yaşıyor ve yaşatabiliyor. Onun bir bâriz misâlini en mühim tablolarında, kendisini de harpte başkumandan yerinde bulunan Padişahların maiyyetlerinde bazen yaveri, bazen muharip bir yeniçeri zâbiti olarak bulunduruyor. İşte tarihî tablolarının o zamana kadar gelen görülmemiş hususiyetlerinden biri de odur. Çok sevdiği ve bağlandığı Edirne, kendisine arzu ettiği her ilhamı bu sahada vermiştir. Âsârı Atika Müzesi müessisi ve ilk müdürü Ressam Osman Hamdi Bey böyle kompozisyonu memleketimize sokanlardan biridir. Fakat tarihî vadide de bunu ilk yapan ve ileriye götüren Hasan Rıza Beydir. Hasan Rıza Bey yaşadığı müddetçe asla fırçasını elinden bırakmamış ve mütemadiyen çalışmıştır. Çok velûd bir ressamımızdır. Onlar nerede? Bizce onda dokuzu Edirne'de Bulgar yağmasında çalınmış veya kasden mahvedilmiştir. Onun neler yapmak istediği ancak resimlerini görmekle anlaşılabilir. Zira bu şekilde çalışmak her ressama nasib olmamıştır. Kendisi bile bu ruhu ancak talebesinden biri olan Ressam Hayri Çizel'e aşılabilmiştir. İstikbalde klâsik ressamlarımızın san'at yapmağa çalışırlarken bu yolda da yürümelere icab ettiğini ressam Hasan Rıza'nın hayat ve eserleri hatırlatmaktadır. Bu da eserlerinin bu vâdide ilhamkâr bir diğer hususiyetidir.

Ressam Hasan Rıza

İsmail Habib Sevük (1)

1924 başlarında Maarif Müdürlüğü ile gidip üç sene kaldığım Edirne'de hem resmî vazifem, hem de Türk Ocağı reisi olmam sıfatı ile iki yönden oranın kültür işleri ile ilgilenirken, ilk içimi sızlatan hâdise Ressam Hasan Rıza Bey'in Balkan Harbinde, Bulgarlar tarafından fecî şekilde öldürüldüğünü öğrenmek olmuştur. 93 Rus Harbine gönüllü olarak katılan genç Hasan Rıza, İtalya'da ressamlık tahsilinden sonra Edirne'ye yerleşip kendisine bilhassa askerî ressamlığını ihtisas sahası olarak ayırmış. Edirne'de uzun zaman Sanayi Mektebi Müdürlüğü ve mekteplerde resim muallimliği yapan

¹ Hamâsî Resim Sergisinde rahmetli Hayri Çizel hakkında makalesinin baş tarafı. Cumhuriyet Gazetesi 17.IX.1952.

Hasan Rıza Bey iri yapılı , gümrah bıyıklı, şen-ruhlu, şakacı, etrafına daima neşe saçan bir zatmış. Bulgar askerleri onun Karaağaç'daki evini basarak feci şekilde şehit ederler.

Allahdan Dimetokalı olup orta tahsilini Edirne'de yapan Hasan Rıza Bey'in en liyakatli bir öğrencisi halinde yetişen Hayri isimindeki bir genç, güzel san'atlerden diploma aldıktan ve ressamlığını Alman atölyelerindeki tahsili ile olgunlaştırdıktan sonra, o da hocası gibi kendini askerî ressamlığa vererek yedek subay sıfatı ile katıldığı orduda, bir yandan yiğitce cenkleşirken, bir yandan da fırsat buldukça cenk meydanlarında krokiler çizikletip fırçası ile mevzularını avlıyor. İşte Taşkıışla'daki „Hamam Resim Sergisi"nde de herşeyden önce, biri şehit ,biri rahmetli, usta (üstad) çırağına, yani Hasan Rıza ile Hayri Çizel'e rastladık.

Hayri Çizel'in eserlerine ayrılan yan koridorun sol köşesinde her iki ressamımızın fotoğrafları ve portreleri vardı. Hayri Bey'in fırçası hocasının feci şahadeti sahnesini, san'atın ölmezliğine nakşetmiş. Kendi fırçasından çıkan kendi portresi ile de kendini görüyor gibiyiz. Sivil kıyafetli bu portrede, eski yiğit asker yerine ahenkli bir başın taşıdığı hisli bir alın altında munis gözlerle bakan artist bir çehre karşısında bulunuyoruz. Şu san'at ne kerametli şeydir, Bulgarlar hocasını parçalar, ecel kendini götürür. Fakat işte ikisi de bizimle konuşacaklar gibi diri diri karşımızda dururlar.

Merhuma Ait Birkaç Hatıra

1955 de Bursa'da oturan talebesinden Bursa Maliyesi Muhasebe Müdürlüğünden Emekli Şevki Göksel sorduğum hususlara şu şekilde yazılı cevap verdiler.

1 - Ressam Hasan Rıza Bey Merhum. 1303 (1881) tarihinde Edirne'de Sultan Selim camii civarında Numunci Terakkî isminde bir mektep açmıştı. Bu mektepte bendeniz 4 sene talebelik ettim. Hocalarımız pek kıymetli idi. Bilhassa bu şehidi mağfur müdürümüz, hocalara pek ehemmiyet verirdi. Meselâ:

Edebiyat Hocamız: O zaman vilayet mektupcusu bulunan ve sonraları Gümölcine mutasarrıflığı, Mamuretülaziz ve Konya valiliği yapan ve hâlâ edebî eserleri mevcut olan Kâzım Müfid Bey merhum idi.

Coğrafya Hocamız: Merkez Kaymakamı iken bilahara Bitlis valiliğinde bulunan ve Denizli mebusu olarak Büyük Millet Meclisine iştirak ve sonra da İstiklâl mahkemesi riyasetini işgal eden Mazhar Müfid Bey idi.

Tarih Hocamız: İstibdad Devrinde Mülkiye kaymakamı olan İbrahim Bey idi.

Hesap " : Edirne eşrafından Dertli Mustafa Beyin mahdumu Şehid Nuri Bey idi.

Fransızca " : Macar Reşid Bey idi. Fakat son senelerde bu vazifeyi Müdürümüz Hasan Rıza Bey yapmıştır.

Farisi Hocamız : Hâlâ birkaç eseri ve Gülistan tercümesi namıyla matbuatı tezyin eden Müellif Said Hoca idi.

Arapça Hocamız: Müderris ve o zamanlar Edirne'nin Arebî lisanı mutahassıslarından Şaban Hoca idi.

Kur'an Hocamız : Haftada birgün: Bilahara Şeyhülislâm Cemaleddin Efendinin imamı evveli olan Hafız Mustafa Efendi idi.

Diğer hocalar da bu kabil maruf ve mümtaz zevattan teşekkül etmişti. Elhasıl Hocalarımızın ekseriysi yüksek tahsil görmüş zevattan mürekkep bulunuyordu.

Bunları yazmaktaki maksadım, muhterem müdürümüz Hasan Rıza Beyin hocaların talebeye karşı muamele ve usulü tedrislerinde pek müdekkik olduğunu arzetmektir. Merhum bilhassa temizliğe çok ehemmiyet verirdi. Hergün dersaneleri gezer, talebeyi gözden geçirir, yüksek ve kalın sesiyle hademeye müteaddid emirler verirdi. Aynı zamanda jimnastik ile de alakadar idi. O tarihlerde Edirne Valisi bulunan "Sultan Hamid'in hocası" Hacı İzzet Paşa sık sık mektebe gelir, müdürümüzle uzun uzun görüşürdü.

2 - Her perşembe tatilden evvel talebe bahçede toplanır. Talebenin bir hafta zarfında aldıkları aferinler ve mükâfatlar, tevzi' edilir. Cezalar da alenî olarak ilân edilirdi. Bu merasim bittikten sonra müdürümüz ortaya çıkar hüsnü ahlak ve talebenin hâl ve tavırları hakkında nutuklar irad ve bu suretle talebeyi irşad ederlerdi.

3 - Rahmetli, açık havada gezmeği de pek severdi. Akşam üzeri mektep tatil olduktan sonra tek atlı faytonuna biner, o zamanki Edirnenin pek çok olan mesire yerlerini gezer, bilhassa Saray içine hergün bir kerre uğrardı.

Şık gezerdi. Boyu tahminen 1,85 metreden uzun ve kilosu 100 den fazla idi. Buğday benizli kara bıyıklı kara saçlı bir zât idi. Ve o zamanlar 35 yaşlarında vardı.

4 - Edirne Mülkiye İdadisinde bulunuyoruz. Sene 313 (1897)

Merhum san'atinde pek mahir ve dersinde gayet ciddî ve samimî idi. Resim dersine geldiği zaman talebenin resim defterlerini gözden geçirir. Hatalarını tashih eder. Ondan sonra siyah büyük tahtaya tebeşirle bir resim yapar. Bazen de küçük küçük modeller vererek gelecek derste bu resmi albümlerde arardı. En ağır sözü ayıp değil mi? demekten en ağır cezası da ihtar vermekten ibaret idi.

Hiç unutmam birgün resim dersinde sıra başında oturan bendenize Şevki resim defterini ver, yerine otur ve kıpırdama dedi. Bittabi' emrine itaat ettim. 3 Dakika sonra albümünü al dedi. Aldım. Ne görsem beğenirsiniz. Benim resmimi yapmış ve hatta gözümdeki arpacığı bile göstermiş. Kayb ettiğim bu resme hâlâ acırım.

5 - Yine birgün sınıfımızı Selimiye camiine götürdü. Camii gezdirdi. Tarz ve tarihi inşası banî ve mimarı Koca Sinan hakkında uzun uzadıya izahat verdikten sonra bizi müezzin mahfeline çıkardı. Evlatlarım dedi. Beş ay evvel Alman, Fransız, İtalyan ve Danimarkalı olmak üzere kırka yakın mimar ve mühendis Edirne'ye sırf bu camii tetkik etmek üzere gelmişler. Vali ve hem de İkinci Ordu Müşürü bulunan Arif Paşa Hazretleri bu zevata beni rehber ve tercüman intihab etmişler. Çağrıldılar ve tebliğ ettiler. Ben de bu zevatı Edirne'de gezdirdim. Ve nihayet bu camie getirdim. Ve bildiğim kadar izahat verdim. Her tarafını gezdiler. Ölçtüler biçtiler. Fotoğrafını aldılar. Netice itibariyle bu muhteşem âbideye hayran oldular. Ve hele minarelerin üçer merdiveni olmasına bütün bütün hayret ettiler. Cami'den çıkmazdan evvel reisleri olan Danimarkalı mühendis. Hasan Rıza Bey, Bu cami' 3 asır evvel inşa edilmiştir. Bu müddet zarfında ilim ve fen çok terakkî etmiştir. Buna rağmen bugün bu muazzam eserin bu muhteşem kubbenin inşaa ve imaline imkân yoktur. Biz Vatikanda Sen Piyer ile iftihar ediyorduk. Halbuki Vatikan da Sen Piyer de bu şaheserin yanında gölgede kalmıştır. Bununla neka-

dar iftihar etseniz azdır. Ve hakkınız da vardır. Sizleri tebrik ederim, dedi. Ben de bu tebrikâtı Vali beyefendiye aynen tebliğ ettim, buyurdular.

6 - Mektubumu bitirmeden evvel Bu zatin san'atındaki kudreti hakkında hatırımda kalan bir vakayı da aynen arz etmekten kendimi alamıyacağım. Bendeniz mektebi bitirmiş, ziraat bankasına memur olmuşum. Bir bayram günü idi. Arkadaşlarla geziyorduk. Bir zatin arabasından inip Rumeli Gazinosuna girdiğini gördüm. Derhal arkadaşlarla beraber gazinoya girdik. Meşhur riyaziyeci Kırkor Kômürçiyân efendiyle beraber oturuyorlardı. Önde bendeniz olduğum hâlde bu muhterem hocalarımızın ellerine sarıldık ve öpdük. Üç arkadaş etrafına dizildik. Bizi oturttu. Bir limonata emretti. O esnada fındık, fıstık, leblebi ve çekirdek satan yaşlı bir Musevî kol sepeti yanında olduğu hâlde başını sandalyeye dayamış uyuyordu. Bunu gören merhum Hocamız Hasan Bey daima yanında taşıdığı 3 numara Faber kurşun kalemini cebinden çıkararak mermer masanın üzerine uyuyan Yahudi'nin ve sepetinin resimlerini üç beş dakikada yapıverdi. Resim o kadar benzemişti ki fotoğraftan farkı yoktu. Hepimiz hayret ettik. Yahudiyi uyandırdılar ve resmi gösterdiler. İhtiyar Musevî resme uzun uzun baktıktan sonra nah, tıpkı ben, Bohur dedi. Bununla beraber kadirşinas gazino sahibi derhâl o mermeri oradan kaldırmış ve sonra çerçeveletdirerek duvara ta'lik etmiş. Birkaç gün sonra bu tabloyu çerçevesi ve camlı olarak duvarda asılı olarak gördük. Ruhu şâd olsun.

7 - Geçen sene Hafız Rakımla Edirne'de buluştuk. Bakıştık. Görüştük. Merhumun talebesinden hayatta altı kişi kalmış. Saydık.

- 1 - Müteahhid Yakub Efendi zadelerden Cemal Bey"
- 2 - Gümülcine mebusu Merhum Fehmi Hocanın mahdumu sigorta müdürlüğünün-ğünden emekli Rabbanî Bey
- 3 - Ressam Tahsin Karayel
- 4 - Maliye Müsteşarı iken Paris Dayınler Vekilliginden emekli Ali Rıza Bey
- 5 - Hafız Rakım Bey
- 6 - Bir de bendeniz

Ressam Hasan Rıza Bey İçin Müracaat Edilen Kaynaklar

- Dr. Rifat Osman. 1913 facialarından Ressam Hasan Rıza Bey Merhum 1857 - 26 Mart 1913 resmiyle birlikte. Edirne Milli Gazete 26. III. 1931.
- Ressam Sami Yetik. Ressam Hasan Rıza. Ressamlarımız. Cild 1, 1940 S. 54 - 63.
- İsmail Habib Sevük. Hamasi resim sergisinde rahmetli Hayri Çizel makalesi içinde „Ressam Hasan Rıza” dan bahis ilk iki kısım Cumhuriyet gazetesi 17. IX. 1952.
- İbrahim Alaeddin Gövsa. Ressam Hasan Rıza. Türk Meşhurları. Sahife 172.
- Ressam Sami Yetik, „Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası” No. 14. 1330 nushasında Edirne sukutundan sonra kurban olan kıymetdar vucudlardan Sanayi Mektebinin Müdürü Hasan Rıza Bey hakkında edebî bir uslûb ile yazılmış bir makaledir. Aynı zamanda Fatih'in İstanbulu muhasara için naklettirdiği büyük topla rahmetli pehlivanvarî bir resmini de ilâve etmiştir. Yevmi gazetelerin birinde İkinci Cihan Harbi esnasında diğer bir makalesi çıkmıştır.

- Feridun Fâzıl Tülbentci. Vefatı seneyi devriyesi münasebetiyle Vatan Gazetesinde kendisine ayrılan bir sütunda kısa bir Biografisini veriyor.
- Ressam Pertev Boyar. Türk Ressamları. Ankara 1948
- Edirne Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı Bay Ekrem Demiray'dan duyduğlarım.
- Edirne'de Eski Cami imam ve hatibi ve eski eserleri Koruma Derneği veznedarı ve Ressam Hasan Rıza bey talebesinden Râkım Ertür'ün naklettikleri.
- Bizzat görüştüğüm hemşireleri Fatma ve Ruhiye Hanımlar ve hemşirelerinin torunları Dr. Sait Sağdam ve Albay Nurettin Sağdam
- İhsan Köycü. Tahrirat Mümevizi Edirne Vali rahmetli Emin Akıncı namına Edirne'de Belediye Dairesinde mevcut Hasan Rıza merhumun 6 tablosu hakkıdna 8. X. 1952 de mektupla yolladığı izahat.
- Cemaleddin Bildik. Fâtihin İstanbula gelişini tasvir eden tablo nerede? 12. Nisan 1952 Akşam. Emekli Binbaşı Ressam Alâeddin Arıman ile röportaj.
- Ressam Hayri Çizel'in Hayatı ve Eserleri. Broşürü. 1953. y. 1969

RESSAM HASAN RIZA

Yaptığı Resimlerin İzahları

Hâlen Eserlerinin Bulunduğu Yerler

- İstanbul'da Dolmabahçe'de Resim ve Heykel Müzesi.
- İstanbul'da Dolmabahçe'de Deniz Müzesi.
- Edirne Belediye Dairesi.
- Ankara'da Orduevi büyük salonu.
- Edirne'de Arifzâdeler ailesinde kendi kalemi ile çizdiği portresi.
- Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuasında tarama kalem resimleri suretleri.
- Topkapı Sarayı Müzesi Resim Galerisi.
- Hemşiresinin Torunu Dr. Said Sağdam da Mevlevî resmiyle Fatih'in İstanbul'a girmesi tablosu.
- Ankara'da Reisi Cumhurbaşkanlarının ikametine mahsus Çankaya köşkünde bir tablosu.
- Emekli Binbaşı Ressam Alâeddin Arıman.
- Ressam Hayri Çizel ailesinde, renkli olarak bulunan Bulgarlar tarafından şehid edilmesi renkli tablosu

Birinci Sultan Osman

Edirne'de Sanayi' Mektebi Müdürü iken yapmıştır. „Bani Saltanat Sultan Osman Evvel” diye yazılı olan bu tarama resmin Bahriye (Deniz) Müzesinde iken bir örneği „Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası No. 11. 1328,, nushasında neşrolunmuştur.

Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi

Tablo 1321 (1903) tarihinde yapılmıştır. Sol alt köşede imzalıdır. 27 IX 1957 de mahallinde gördüğüm bu tablo 97 X 147 ebadındadır. Bir mehtablı gecede Gelibolu kalesi ve karşısında Anadolu yakası ortasında iki sandalın çektiği 2 büyük sal üzerinde 50 kadar mücahid durgun ve lâkin bulutlu bir havada geçişleri görülüyor. Çok muvaffak olmuş harikulade yağlı boya tablodur. Çok mükemmel yapılmıştır. Rahmetlinin en muvaffak eserlerindedir. Hâlen Edirne'de Belediye dairesi üst salonunda riyaset odası kapısı karşısındaki duvardadır.

Varna Meydan Muharebesi

Emekli Binbaşı Alaeddin Arıman'da bulunduğu Cemaleddin Bildik'in 13 Nisan 1952 de Akşam Gazetesindeki mülâkatında öğreniyoruz. Tablo Fatih'in babası İkinci Sultan Murad'ın Varna Meydan muharebesini göstermektedir.

Fatih Sultan Mehmed

Tarama ile yapılan bu büyükce resim Edirne'de Sanayi Mektebi müdürü iken rahmetlinin itina ile mahsus ile tersim ettiği mükemmel bir eserdir. Deniz Müzesinden alınan bir Örneği Osmanlı Ressamları Cemiyeti mecmuasının No. 12. 1328 nushasında neşrolunmuştur. Fatih'in sol kolu üzerinde Hasan Rıza imzası okunuyor. 1314 (1898) de yapılmıştır. "Ebül Feth Sultan Mehmed Han Gazi" ismini resim altına Kûfi ile yazmıştır.

İstanbul Fethi İçin Edirnedeki Hareket

Eni dar ve boyu iki metreyi bulan bu yağlı boya tablo Deniz Müzesinde teşhirdedir. Fatih başda olmak üzere Edirne'den ordunun büyük bir topla yürüyüşü görülmektedir. Hasan Rıza Beyin mükemmel bir eseridir. Yalnız Fatih beyaz at üzerinde yaşlı görünüyor. Bütün figüranlarda anatomi ve yüzleri ve çalışış çok mutena ve güzeldir. Edirne'de dökülüp İstanbul muhasarasına getirilen muazzam topu pek çok çift öküzler çekmektedir. Yalnız ressamın kendisinden ilâve ettiği tasavvurî kısımlar da bittabi' var. Lâkin kompozisyon ve renkler itibariyle çok muvaffak olmuş bir tablodur.

Fatih'in Gemilerini Karadan Yürütmesi

Tarama usulüyle yapılan ve oldukça büyük olan bu resim hâlen Deniz Müzesindedir. Bir örneği „Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası" nın No. 13. 1328 nushasında neşrolunmuştur. Hasan Rıza Bey imzasını koyduğu bu resmi 1312 (1896) da yapmıştır. Kendisi bu tabloda figüran olarak hazır bulunmuyor zannındayız amma zırhlı elbisesini giymiş dolgun yüz ve vücutlu olarak kendisidir de denebilir.

1952 senesinde Edirne valisi emriyle tahrirat mümeyyizi İhsan Köycü gönderdiği mektupta Belediye dairesinde bulunan resimlerden altıncısını "Fatih'in Donanmasının Halice Girişi,, tablosu diye vasıflandırıyor. Verdikleri izahata göre Ressam Hasan Rıza burada kendisini üsküflü bir yeniçeri kıyafetinde göstermiş, lâkin tablonun altına imzasını koymamıştır.

Hâlen Belediye Reisi odasında makamının arkasında durmaktadır.

92 X 148 ebadındadır. Fatih'in maiyetinde at üzerinde kendisini zırlı bir elbise ile yaptığı zamanki portresini ilâve etmiştir. Ufak gemisinde Baltaoğlu Süleyman Bey ve maiyeti el pençe divan duruyor. Fatih at üzerinde ve kara sakallıdır. Maiyyetinde sarıklı hocalar ve diğerleri atlı ve yaya olarak görülüyor. Tarihi ve imzası her nekadar yoksa da kendi eseridir. Bizzat 27. IX. 1950 de gördüm.

Fatih'in İstanbul'a Girişi

I

Tarama ile tarafından yapılan bu resim hâlen Deniz Müzesindedir. Bir kopyası Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası'nın No. 12. 1328 nushasında neşredilmiştir.

Doktor Rıfat Osman, merhum hakkında bir yazısında "Ressam Hasan Rıza harp resimlerinde ve tarama tarzında yapılan levhalarda çok muvaffak olan yegâne ressamımızdır" diyor.

Resmin tarihi yoktur. Lâkin bunun 1312 - 1314 (1896 - 1898) arasında yapıldığını diğer tarihlilerinden anlıyoruz. Kendisi figüran olarak Fatih'in bindiği beyaz atın sol ön bacağı yanında yeniçeri erkânından biri olarak görülmektedir. Bu suretle kendisini Nimelceş „Mutlu Asker"lerden saymakta bulunmuştur ki eğer böyle düşünce ile yaptı ise bu asıl hissi takdire değer. İstanbul'a giren ordunun bayraklarından birisinde iki sıra olarak (Lâilâhe İllallah Muhammed resulullah) ve diğerinde (İnna Fetahnaleke Fethan Mübina ve Yensurekallahü Nasren Azizâ) yazılıdır.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a Girişi

II

Fatih'in 29 Mayıs 857 (1453) de fethi müteakib beyaz at üzerinde İstanbul'a girişini gösteren bu tabloda büyük kıt'ada iki tanesini gördük. Birisi Edirne'de Belediye dairesinde mahfuz altı büyük tablosu arasında durmaktadır. Diğeri de yakın akrabasından birisinin evindedir. Doktor Said Sağdam vasıtasıyla gördüm.

Edirne'de bulunan imzalıdır. Akrabasından birisinde muhakkak ki bitmemiş olduğundan yazılı imzasını taşıyor amma 1 x 1,50 metre ebadında eser bir başkasına aid kopya değil, bizzat kendisininindir, (1). Zira canlı imzasını taşıyor. Kendisini Fatih Sultan Mehmed'in beyaz atı solunda beyaz üsküfünü giymiş bir yeniçeri olarak hazır buluyoruz. Bu suretle Fatihle birlikte İstanbul muhasarası ve fethinde bulunmuş ve birlikte İstanbul'a girmiş ve Peygamberimizin maruf hadisinde medh edilen „Nimelceş" mutlu askerlerden olmuş farzederek o fethi mübinde hazır bulunmak imanını resmiyle de ifadeye çalışmıştır.

Muhasara esnasında Edirne'de bulunan Hasan Rıza'nın yakın dostları Ressam Sami Yetik ve Ressam Mehmed Ali Laga sukutu müteakib Bulgarın esiri olarak Sofya'ya götürülmüşlerdir. Hasan Rıza Beyin İstanbul fethini gösteren tablosunu çerçevesinden keserek yanına almış. İşte bu resim Mehmed Ali Laga'nın ailesinden Topkapı Sarayı Müdürü iken Halûk Şehsuvaroğlu vasıtasıyla satın alınarak sarayın resim galerisine

¹ Fatih bir resminde çok sakallı ve miğferli ve zırlı elbise içindedir. Atının sağ yanında ak sakallı ve sevimli yüzlü zâtin Ak Şemseddin olması muhtemel sayılabilir.

konmuştur. Bu suretle Hasan Rıza Bey tarafından yapılan Fatih'in İstanbul'a Girişi tablosu üçü buluyor. Edirne'de Müşiriyet dairesinde bir diğ erinin olduğunu, Emekli Binbaşı Alaeddin Arıman Bulgar istilâsında kaybolduğunu İstanbul'a getirildiği zannolunuyorsa nerede bulunduğ unun bilinmediğini, bir nushası daha varsa Merhum bundan dört tane yapmış oluyor demektir, (x).

Fatih'in Belgrad Muhasarası

Emekli Binbaşı Ressam Alaeddin Arıman'da bulunan tablolardan bir diğ eridir. Cemaeddin Bildik 13 - IV - 1957 de Akşam Gazetesindeki yazısında bildiriyor. Bu lâvhada Fatih'in Belgrad Meydan Muharebesi canlandırılmaktadır.

Barbaros

Hasan Rıza Beyin Tarama resmidir. Deniz Müzesinde teşhirdedir. Edirne Sanayi Mektebi müdürü iken yaptığı bu resim „Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Mecmuası" No. 12, 1328 nushasında neşrolunmuştur. Barbaros bu resminde genç ve siyah sakallı görülmektedir.

Muhaç Muharebesi

Muhaç Meydan Muharebesini gösteren bu muazzam tablo Edirne'de Müşiriyet Dairesinde bilmediğ iniz bir tarihte Çankırı Piyade Okulu şeref salonuna oradan da Ankara'daki Orduevi geniş yemek ve eğlence salonuna getirilmiş ve yan cebheye Kosova Meydan Muharebesi tablosıyla mütenazır olarak pencere tarafına itina ile asılmıştır. Tahminen iki buçuk metre ve bir buçuk metre ebadındadır.

Kanuni Sultan Süleyman Süvari olarak gösterilmiştir. Ressamı Hasan Rıza Bey'de beyaz at üzerinde Padişahın sağ önünde piyade ve üsküflü iki yeniçeri zabitanından biri olarak yer almıştır. Atlar ve insanlar çok canlı ve hareketlidir. Harp sahnesi Kanununin gözü önünde cereyan ediyor. Kale yanında düşmüş ölümler görülmekte ve semayı da barut dumanları hava ve bulutların içinde kaplamış bulunmaktadır. Bu tablo da her figüran ayrıca büyük olsa birer tablo olacak değer ve tafsildedir. Resim tekniğine derin vukufu bu kompozisyon ile daha yakından belli oluyor. Esasen Hasan Rıza Bey tablolarında renk ahenği de dikkat nazarını çekecek bir olgunluktur ve onun sanat kudretinin ne kadar ilerde olduğunu anlatmaktadır.

Buna benzer bir diğ er büyük tablo da Deniz Müzesinde teşhirdedir. Bunda padişah bir az ötede bir tepede maiyyetiyle bulunmaktadır. Kumandan daha ön planda ve muharebe içinde ve ateş üzerindedir. Bunda Hasan Rıza Beyin imzasını görmedik. Fakat kumandanın önünde bir at üzerinde yeniçeri erkânından biri olarak kendisini çizmiştir.

* Ressam Hasan Rıza Beyin İstanbul'a girişi tablosu için İtalyan bir Ressamın eserinden mülhem olduğu rivayeti söylenmekte ise de bu tahkika muhtaçdır.

Mimar Koca Sinan ve Hasan Rıza

Her ikisi de şu uzun zannolunan hayatın pek kısa olmasından rahmete kavuşan Ressam Hasan Rıza Beyi Doktor Rıfat Osman Bey, birgün Karaağaç'ta evinde atölyesinde ziyaret eder. Her ikisi de Edirne'de en olgun eserlerini veren Mimar Koca Sinan'a aşıkurlar ve hayranlıklarını abidelerini birer birer gezip, içlerinde oturarak hoş vakit geçirirler. Rıfat Osman Bey Koca Sinan için de çalışmaktadır.

Hasan Rıza Beyin atölyesinde Rıfat Osman ,Koca Sinan'ın iki resmini görür. Birisini bir İtalyan ressamı yapmış, Rıza Bey de, İtalya'da bularak almıştır. Buna bakarak kendisi de bir dane çizmiştir. İmzasını ve 1328 (1912) tarihini koymuştur. Rıfat Osman Beyin Koca Sinan'ın resmiyle bu kadar ilgilendiğini görünce birinden birisini al demiş ve Merhum da İtalyan ressamınınkini alıp da kendi çizdiğini almadı düşüncesinden İstanbul'un kibar yetişmiş bir çocuğu olması hasebiyle üstadın çizdiğini almış.

İşte bugün elde bulunan resim budur. Hasan Rıza Bey imzalıdır. Bu esere de bir örneği konmuştur. Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde Tıp Tarihi Enstitüsündedir.

Bu resimde Koca Sinan'ın bütün şahsiyeti görünmektedir. Çok muvaffak olmuş ve Koca Mimar'a lâyık bir resimdir. Yüz yaşına yaklaşmış dinç bir piri faninin resmi bu kadar muvaffakiyetle çizilebilir. Üstadın portredeki muvaffakiyet ve kudretinin en başta gelen misâllerindendir.

İşte bu maruf resim neşredilmiş dururken yeni yeni Sinan resimleri uydurulmuş ve bunlar esas tutularak büstleri ve hatta heykeli tamamen bu güzel ölçü ve tasvirten uzak bulundurulmuş bir sanat sayılmıştır. Bir zamanlar bir ressamımız bir bir hamala benzeterek yaptığı bir resmini az kalsın tâmin ediyordu.

İtalyan ressamı bunu hangi esas üzerine yaptı, bir şey denemez. Fakat Hasan Rıza'nın o kadar muvaffak olmuştur ki bunun kabul edilerek esas tutulması yerinde olur.

Aslı maalesef bugün mevcut değildir. İtalyan ressamının Karaağaç'ta evi ve atölyesinde Bulgar yağmasında yırtılmış, Rıfat Osman'a verilen, evinin Bulgar'lar tarafından yağmasında kaybolmamıştır. İşte H. R. nin Koca Sinan portresi tek-lifimizle 1957 senesi 18 Ekiminde çıkartılan Süleymaniye 400 üncü yılı hatıra pullarından birine esas tutulmuştur.

Eğri Zaferi

Edirne'de Müşiriyet Dairesindeki tablodur. Nureddin Sağdam bu büyük tablonun Çankırı Piyade Okulu şeref salonunda bulunduğunu yazdı. Tahkik ettik, bunun Ankara'da Yenişehir'de Orduevi salonu içine nakolunduğunu haber alınca her oraya gidişimde yakından tetkik etmek fırsatını buldum. Şimdi Evin geniş yemek ve eğlence salonunda asılı durmaktadır. Tahminen iki buçuk metre ve bir buçuk metre ebadındadır.

Bu tablo çok derin bir tettebbu mahsulüdür. Ressam kompozisyonunda, gerek şahıslarda ve gerek simalarında derin bir vukuf göstermiştir. Renk ahengine çok dikkat etmiş ve tabiatın ifadesi ve figürleriyle herşeye hâkim olduğunu isbat etmiştir. Bu tablo o kadar haşmetli bir hatıradır ki şimdiye kadar nazarı dikkati çekmemesine hayret olunur.

Zaferi müteakıb yakalanan düşman kumandanlarının mahfuzan Padişahın huzuruna getirildiği Eğri seferini gösteren bu muazzam tabloda ressam kendisini Üçüncü Sultan

Mehmed'in maiyyetinde, sol arkada zırhlarını giymiş olarak teccessüm ettirmiş, yani diğer imzasından başka canlısını da koymuştur.

Doktor Rifat Osman bir yazısında merhumun harp resimlerinde çok muvaffak olan yegâne ressam olarak gösterilmesi cidden onun için yerinde bir anlayışın ifadesidir ki bu tabloda da onu yakinen görüyoruz.

Dördüncü Sultan Murad

Emekli Binbaşı Ressam Alâeddin Arıman'da şahlanan at üzerinde Bağdad Fatihi Dördüncü Sultan Murad'ın bir yağlıboya resminin bulunduğu Cemaleddin Bildik'in 13 Nisan 1952 de Akşam Gazetesindeki Röportajından öğreniyoruz. Alâeddin Arıman da bunun bir kopyesini yapmıştır. Hocası Hasan Rıza Beye çok bağlı talebesindedir. Mezkûr gazetede çıkan örneği bu kompozisyonun pek muvaffak bir eser olduğunu gösteriyor.

Ahmet Fuat Bey Resmi

Serasker ve sadrîa'zam Hüseyin Avni Paşanın oğlu Ahmed Fuad'ın sakallı ve tabii cesamette, lâkin bozulmuş portresini Resim ve Heykel Müzesine Bay Avni Gelendost hediye etmiştir. Karakalem pastel ile yapılmıştır. İmzası yok, fakat onun desenlerine benziyor ve rivayet de Hasan Rıza'ya aidiyyetindedir. Üslûbundan ressam ve müzenin müdürü üstad Halil Dikmen de böyle demiştir. Çok canlı bir resimdir. Müzede 359 numarada kayıtlıdır.

Ada'nın Resim Muallimi Şükrü Bey

Bu eski arkadaşının resmini ezberinden yapmış ve tamamen benzetmiştir.

Rus Sefiresi Resmi

Hasan Rıza Bey bir Rus sefirinin veya konsolosunun eşinin de kendisinden birçok tablolarını almaları hasebiyle resmini yapmıştır. Bu tabloyu müdürü iken Resim ve Heykel Müzesine musikişinas ve ressam Halil Dikmen almıştır ve bunun sanat değerinin büyük olduğunu söylemiştir. Hasan Rıza Beyin resimleri içinde böyle tek portreleri nadir gördük. Bunun yakından tetkiki pentür kalitesinin yüksek olduğunu bildiriyor. Müze'de 67 numarada kayıtlıdır. Cesameti tabiiyyededir. İmzalıdır, lâkin tarihi yoktur.

Rus sefiri veya konsolosunun Hasan Rıza Beyden eser satın aldığı da rivayet olduğuna göre acaba bugün Rusya'da Hasan Rıza imzalı eser olabilir mi diye hatırlamamak kabil olmuyor.

Mevlevî

Bu resmin hemşirezâdesi Dr. Said Sağdam'da olduğu söylenmektedir. Resim defterine çizdiği bir eboşdur.

Kedili Bir Genç

Ressam Hasan Rıza Beyin bu eserinin Derfiz Müzesinde bulunduğunu Ressam Pertev Boyar,, Türk Ressamları" eserinde zikretmektedir.

Osmanlı Ressamları Cemiyeti Mecmuası No. 15, S. 1330 da bu resmin altında şöyle yazılıdır:

„Mesleğini bir hummayı aşk ile sevmiş, ressamlıkta bir hatırai tebcil bırakmış olan şehidi muhterem Hasan Rıza Beyin âsârı metrukesinden”

Havuz Yanında Nakış İşleyen Kızlar

Hâlen Edirne'de Belediye Dairesindedir. Hasan Rıza Beyin 1319 (1901) tarihinde yaptığı resimlerdenidir. Sol alt köşede imzası vardır.

Tablo 210 X 138 cm. ebadındadır.

Öreke önünde nakış işleyen bir kız, yerde sol tarafında bir ud, karşısında ayakları bilezikli bir baş örtülü, yanında bir arap cariyeye, solda bir havuz başında yere oturmuş ve su ile oynayan bir çocuk ve ayakta arkası dönük bir diğer kız. Zemin mermer avlu. Karşıdaki moresk bir kapıdan bahçe görünüyor. Taşlıkta saksıda yeşillikler görülüyor. Hasan Rıza Beyin çok muvaffak olmuş dahili bir röprodüksiyonudur.

Kuzular

Edirne Belediye Dairesinde mevcut tablolarındandır. Rahmetli Atatürk'ün 1930 senesinde Edirne'ye geldiğinde Belediye Dairesinde yattıkları odada bulunan bu resim Hasan Rıza Bey tarafından 1319 (1901) tarihinde yapılmıştır ve sol alt köşede imzası vardır. Bir örneğinin hâlen Ankarada Çankaya köşkünde bulunduğu öğrenilmiştir. Eb'adı 137 X 207 dir. Bu da bir röprodüksiyon intibamı veriyor. 4 kuzu ile birlikte bir insan, kız, kuzusu ve annesi bulutlu bir bahar günü kıvrımlı yol ortasında görülüyor. Çok muvaffak olmuş bir eserdir. Bu odada Hasan Rıza Beyin portresi de durmaktadır.

Karlı Bir Havada Geyikler

Rahmetlinin bu güzel eseri de hâlen Edirne Belediye Dairesi Reisi odasına kapı üzerine ta'lik edilmiş bulunmaktadır. Hasan Rıza Bey bu tabloyu 1319 (1901) de yapmıştır. Sol alt köşede imzası okunuyor. 125 X 178 cm. ebadındadır.

Karlı bir orman ortasında 3 büyük geyik canlı hareketleriyle duruyor. Arkada ağaçlar altında iki dişi geyik duruyor. Çok güzel bir röprodüksiyon intibamı veriyor.

Fırtınalı Havada Bir Yelkenli

Hasan Rıza Beyin bu tablosu da Edirne'de Belediye Dairesinde mahfuzdur. 1321 (1903) tarihinde yapılmıştır.

Alt Köşede imzası bulunuyor. 93 X 148 cm. bunu bir Garp ressamının renkli tablosundan kopya intibamı vermektedir. Fakat muvaffak olmuş bir röprodüksiyon.

Ufukta tek bacalı bir buharlı gemi, orta planda bir yelkenli, önde bir siren ve ucunda ve yanda birer fesli bahriyeli görülüyor.

Diğerleri

Görüyoruz ki Ressam Hasan Rıza Bey çok eser yapmıştır. Hatta muhterem ve rahmetli hocamız Üsküdarlı Ressam Ali Rıza Bey de bir defterinde:

- Hasan Rıza Bey biraderimizin epiy eseri var, diye bir kayıdda bulunmaktadır.

Hususi Ellerde Eserleri

Bunların nelerden ibaret olduğu ve hâlen hangi ellerde bulunduğunu bilemiyoruz. Fakat 23. IX. 1952 de Edirne valisi iken Rahmetli Emin Akıncı merhumun hususi ellerde de bazı tabloları olduğunu bildirmekte idi. Elbette ki bunlar ziyaa uğramazlarsa zaman zaman piyasaya çıkmakla öğrenilecektir.

Meselâ henüz tahkiki imkânını bulamadık amma şöyle bir rivayet de Resim ve Heykel Müzesi Müdürü Ressam Halil Dikmen tarafından duyulmuştu. Gûya Hasan Rıza Bey şehid edilince hayatında kendisini tıraş eden berberi ne suretle tedarik ettiği mâlum olmayan Rıza Beyin bütün resimlerini toplayarak Bursa'ya götürmüş ve bir berber dükkânı açarak içini onlarla süslemiş ve hâlen de evinde imiş, (1957).

Edirne'de Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı Bay Ekrem Demiray'ın anlattığına göre Edirne'de Arifzâdelerde Hasan Rıza Beyin kendisi tarafından yapılan resmi mevcuttur. Kezâ hemşiresi torunu Dr. Said Sağdamda da Mevlevî resmi, Fatih'in İstanbul'a girişi tablosu (imzasız ve na tamam) vardır.

Bir de eski talebesinden emekli Binbaşı Alâeddin Arıman'da şahlanan at üzerinde tekrar Bağdat Fatihî Dördüncü Sultan Murad'ın resmi olduğunu Cemaleddin Bildik'in 13 Nisan 1952 de Akşam Gazetesinde bir röportajından öğreniyoruz

Bunlar bize gösteriyor ki daha arandığı nisbette Ressam Hasan Rıza Beyin muhtelif hususi yerlerde eserleri bulunabilecektir.

Ressam Hasan Rıza'nın İmzaları

Hasan Rıza Beyin bitmiş ve tarafından tamamlanmış eserlerinde mutlaka imzası var. Yalnız kardeşlerinden birisine aid olarak saklanan ve Fatih'in İstanbul'a girişini gösteren tabloyu Rahmetli henüz bitirmeğe imkân bulamadığından imzasını koymamıştır.

Onun en güzel imzalarından birisi Mimar Koca Sinan'ın resmine konmuştur. Ayrıca onun çok nadir bile olsa kompozisyonlarda görüldüğü kendi portresini de ilâve etmiş olması ikinci canlı bir imza olarak sayılmalıdır.

Müzei Humayun müessis ve müdürü Ressam Osman Hamdi Beyin de bu kabil kendi portresine kompozisyonlarında yer vermiş bulunması ilk misallerden gösterilebilir.

Akrabasından Albay Nureddin Sağdam'a göre yaptığı tablolara kendi resmini koymasının aile arasında şöyle bir rivayeti de vardır. guyâ:

“Rahmetli Hasan Rıza, yaşadığı devirde tablolarına başka zeman ressamaları, kendi şöhretlerini sağlamak için kendi isimlerini merhumun tablolarına yazarak satışa çıkardıklarını öğrenmiş ve buna çok üzülmüştür. Ressam, buna bir çare olarak insan topluluğu olan harp sahnelerine aid tablolarına kendi resmini şahıslar arasına koymak suretiyle bundan kurtulmuştur. Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a girişini tasvir eden tarihî tabloda - Fatih'in kıratı yanındaki muhafız yeniçeri bizzat kendisidir. Bu hadise millî bir arzunun şahane bir ifadesidir.

Rahmetli Hasan Rıza Bey bu buluşu ile aynı zamanda Fatih Sultan Mehmed gibi büyük ve dahî bir askerin yanında ve hizmetinde bulunmağı istemekle millî bir vazife yaptığı ve bundan büyük bir zevk duyduğunu anlatmıştır.”

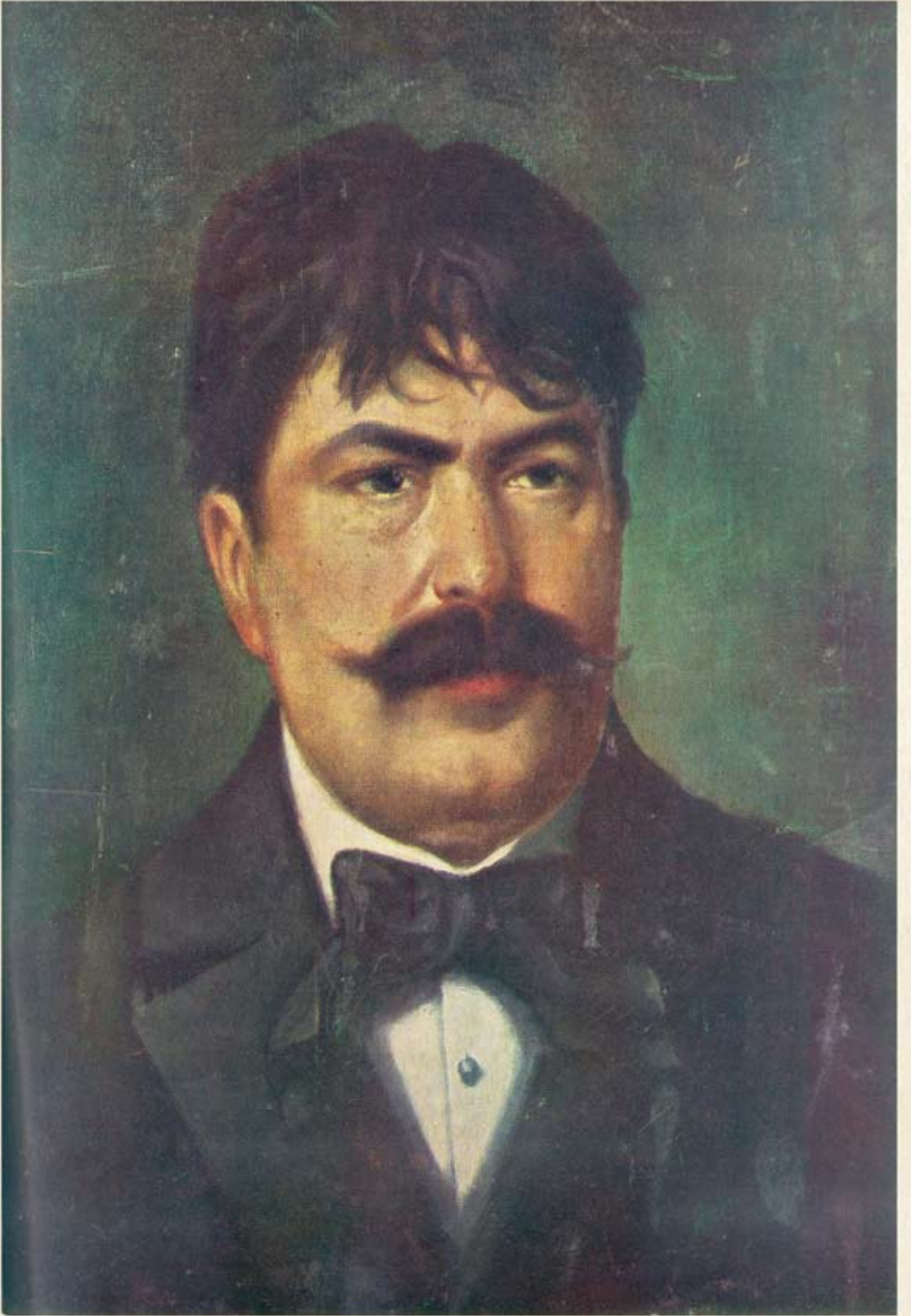
Nitekim ben de onun resimlerini hemen büyük bütün tablolarında aradım ve buldum.

Hasan Rıza Bey İçin Neler Yapılmalı?

- Senelerle Müdürlüğünü yaptığı Edirne Sanayi' Mektebine resmini havî kabartma bir plaka konmalı.
- Ankara'da Orduevinde Kosova ve Muhaç meydan muharebelerini gösteren iki muazzam tablosunun ortasına büyük kıt'ada bir resmi veyahud bir hatıra plakası konmalı. Zira resme meraklı olanlar bile bunların Hasan Rıza Beye aidiyyetini bilemiyor. O sık sık toplantılarla kalabalıklaşan salonda bu suretle yâd edilmiş olur.
- Yaptığı hamasî resimler renkli olarak bastırılıp kısa haltercümeli kartonlar içinde Askerî Müze İdaresince satışa arzedilmeli.
- Askerî Müzede sırf yaptığı hamasî resimlerle ona bir köşe yapmalı.
- Edirne'de Karaağaç'ta şehid edildiği yere bir taş dikilmeli ve Edirne'de her sene Sanayi' Mektebinde merasimle anılmalı (1).

¹ Edirne'de Eski Eserleri Koruma Derneği Başkanı iken aziz dostum rahmetli Rakım Ertur'un müjdelediğine göre Karaağaç yolundaki Şehidliğe Hasan Rıza Beyin mübeccel hatırası için bir mermer sütun dikilmiştir.

Şehit
RESSAM HASAN RIZA
Resimleri
ve
İzahları

Kendi fırçası ile Ressam aynanın karşısında

Edirne'ye ilk geldiği yıllarda Hasan Rıza Bey fesiyle

Hasan Rıza Bey Edirne'de

Ressam Hasan Rıza Bey

Diğer genç ve tuvana pozıyla Hasan Rıza Bey

Sivil kalpağı ile Hasan Rıza Bey daima Edirne'de

Hasan Rıza Bey, kışık paltosu ile Edirne'de

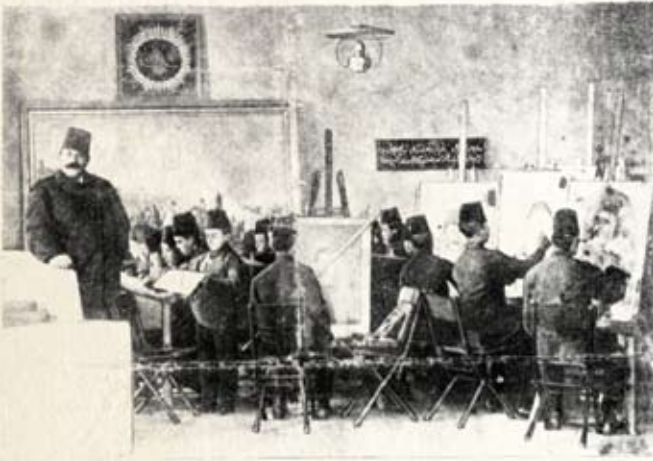
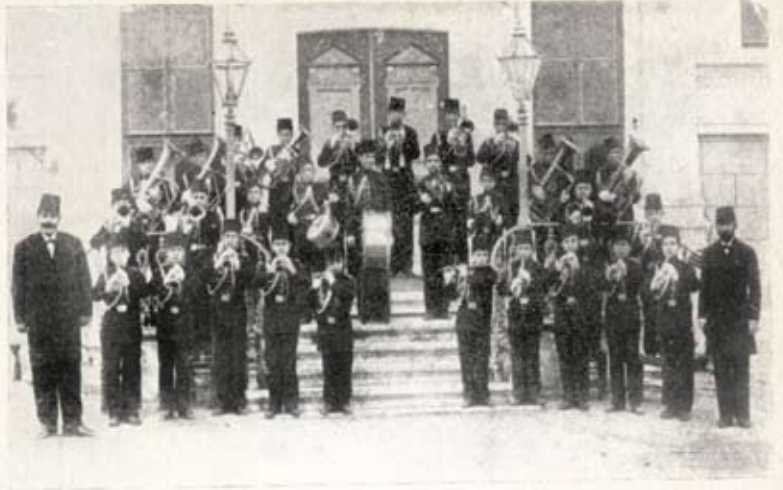

Hasan Rıza Bey Millî Eğitim hizmetinde Edirne'de kurduğu Nümunelî Terakki mektebinden Müdür Muavini İbrahim ve Farsça öğretmeni Filibeli Said Efendilerle

1900 de arkadaşı Fuad Beye ithaf ettiği resim

Edirne'de Hamidiye
mektebi bandosiyle
birlikte

Edirne'de Hamidiye
mektebinde resim
dersinde

1908 Meşûriyet ilânında
arkadaşlarıyla (Dev halı
ile arkada)

Mimar Koca Sinan — Sene 1328

Edirne'de Kadıköyü'nde Hıdırellez'de İdadî Mektebi öğretmen ve öğrencileriyle

Edirne'de Soğuk Çeşme sokağında okul yapıldığı binanın yan cephesi

Edirne'de Soğukçeşme sokağında okul binasının ön cephesi

Senelerce öğretmenliğini yaptığı Edirne Sanayi Mektebi

Edirne'de Kadirhane sokağında yine okul yaptıgı diğer bina

I. Sultan Osman

Fatih Sultan Mehmed

Barbaros Hayrettin Paşa (tarama ile)

Fatih Sultan Mehmed İstanbul Muharasasında, gemilerin Haliç'e nakli. (Baltaoğlu Süleyman Bey'e emirler verirken). Solunda üçüncü zat, Yeniçeri kıyafetinde Ressam Hasan Rıza Bey (tarama ile)

İstanbul Muharasasında, gemilerin karadan nakli. Aslı yağlı boya ve Edirne Belediye dairesindedir.

İstanbul Fatih'i'nin şehre girişi. (Tarama ile) Solunda Yentçerli kıyafetiyle Hasan Rıza Bey

İstanbul muhasarası için Fatih'in Edirne'den en büyük toplardan biriyle hareketi

Osmanlıların Rumeli'ye
geçışı. Edirne Belediye
Dairesinde (yağlı boya)

Eğri Gazası. Edirne'de
Kumandanlık Dairesinde

Geyikler. (Edirne'de B.D.)

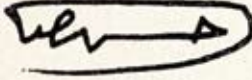
Gergef işleyen kadın
(Edirne'de B. D.)

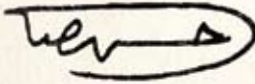
Fırtınalı havada bir
yelkeni
(Edirne'de B. D.)

Kuzular
(Edirne'de B. D.)

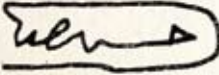

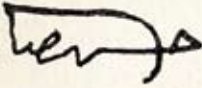
Rus sefinesi resminde, yağlı boya

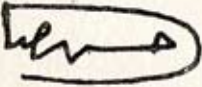
Tarama olarak, Fatih'in gemileri karadan yürütme resminde

Tarama ile Fatih'in İstanbul'a girişinde

Fatih'in tarama resminde

Barbaros tarama resminde

Ressam Hasan Rıza Bey'in imzaları

Ekler

Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in hazırladığı kitap hakkında
yaptığı yazışmalar

• • •

Uzun süre yöneticilik yaptığı Hamidiye (Sanayi) Mektebi

• • •

Şehit edilen Ressam Hasan Rıza anısına dikilen anıt taşı

• • •

Trakya Üniversitesi Şehit Ressam Hasan Rıza Güzel
Sanatlar Meslek Yüksekokulu

26 III 1971. Cuma
 Adimide liginci
 Hava diñ ^{göniñ} luvden
 soğudu. Bulgaristan
 da kar varmış omu
 soğu. Hava diñ gece
 karan soğuk, a dleta
 donduken.
 gece Ba clemli dopt
 tara seckin u afif
 doctlar ile daret etti-
 lu qiftik. 5 shut etdik
 Estifadeli lir gece
 qecdi. geldim, yat-
 tim. gece rahat u
 geldim.
 Hava butuldu, soğuk
 9 da cektim. pürme.
 u K Bedesten geldim.
 Eski camieye girdim
 Milli kütüphane
 emi kütüphane sine o-
 lurdum. Demeç
 Hasan Rıza Bey esni
 u rorindek 27.
 Tokdem alarak kütüp-
 haneler u mektep-
 ler hadise etim.
 Ziraat Han Kasa omu
 da bekletilen otobine
 dantiluk bindik.
 Şehitliğe geldik. Bir
 askeri lenda, lir
 sitable manga, Kasa
 ağac ilk okulu, hava
 u talihisi, diger ze-
 vat. yakalanda
 Hasan Rıza soğeti
 Fatihlal Mese. Man-
 ga atış. Fatihlar.
 Felankler. ayın me-
 rasim Rızam Şehit
 Hasan Rıza Kabri
 önünde. Tokrar it-
 tim duşur. ardet
 11 kütüphanesinde

Edirne izlenimleri.

31.7.1970

Sayın **Bağ**Hüseyin Rahmi Kılıç
Yayınlar ve basılı Eğitim Mal-
zemeleri Genel Müdürlüğü.
Milli Eğitim Bakanlığı
Ankara

Aziz Genel Müdürümüz,

Edirne'de Ressam Şehid Hasan Rıza Bey eseri için gösterdiğiniz ihtimamın nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

5000 adet basılacağını duyduğum kitabın içine kendisinin en olgun çağını gösteren aynadan bakarak bizzat zevkli ve yağlıboya çizdiği resmi büyük kit'ada gireceği için dış kaba da kapak olarak konması hususunda tasvibinizi rica ederim.

Edirne'de bu kitabın vesilesi ile bir toplantı tertipleneceği için 6000 tane de, ayrıca yalnız ^{beş adet} bastırılarak kartona yapıştırılıp satışa çıkarılmasını ve yarısının Edirneye sevkini bilhassa dilerim.

Lûtuflarınıza rica eder, selâm ve sevgilerimi sunarım.

Süheyl Ünver'in 31 Temmuz 1970 Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürü Hüseyin Rahmi Kılıç'a yazdığı mektup.

3.VIII.1970

Azis Dostum,

Edirne'de bundan 58 yıl önce,Balkan Harbi'nde Edirne'mizin Bulgar'lara karşı değil,Kolera'ya mağlup olduğumuz sukut günü şehit edilen Hessañ Hasan Rıza Bey için Millî Eğitim Bakanlığının 5000 adet bastıracağı büyük kıt'ada kitap tab'ı bitmek üzeredir.Devlet kitapları satış Müdürlüğü hen bundan,hem aynada bizzat yaptığı kendi renkli tablosunu da ayrıca basıp satışa arz edecektir.

Bu Edirne'miz için bir hadise olmalıdır,Zira bu satın Edirne'ye hizmeti büyüktür.Yalnız resim yapmamış,hususi mektepleri ve resmi vazifesi ile Millî Eğitime büyük hizmet etmiştir.

Hakkında esaslı bir program ile bir tören hazırlanmalıdır.Ekim veya Kasım ayında.

1- Belediye dairesinde ve eski Müşirlik dairesindeki resimleri ile Belediye Salonu'nda sergi açılması.

2- Yıllarca Müdürlüğünü yaptığı Sanayi Mektebi'nde merasim yapılması ve bir köşe tanzimi.

3- Bütün okullarda birer saatlik anma törenleri.

4- Belediye Dairesinde Vali,Millî Eğitim Bakanı ve sis Müze Müdürü tarafından birer hitabe.

5- Necati Seçkin Ustadın bu tören için hazırlayacağı basım koro.

6- Karaağaç'da şehit edildiği yere bir plâk konması.

7- Şehitlikde her hangi bir yere ismi ile taş dikilmesi.

8- Açık töreni ennasında Belediye Dairesinde hakkında basılan kitabın ve tablosunun Devlet Kitapları memuru tarafından satışı.

9- Serginin bir ay açık kalması ve civar vilâyetlere duyurulması. Çindiden Anadolu Ajansı'ı ile ta'mimi.

10- Her sene merhusun Sanayi Mektebi'nde anılması.

11- En ışlek bir caddeye (Şehit Hessañ Hasan Rıza) isminin verilmesi.

12- Merasimden sonra onun çok sevdiği Selimiye'ye yürüyüş.

13- Merasimde resmi ile bir rozet hazırlanması ve davetiyeler başına yuvarlak içinde resmi.

II

Bu kitap için Bakanlık bana bir teklif Hareti verecektir. Onu alınca ufak tefek masrafları karşılamak üzere adresinizle eski Eserleri Koruma Derneği'ne icap ederse tevhir için Hasan Rıza'nın el yapması Mimar Foca Sinan tablosunu benden aldirabilirsiniz.

Burada Edirne Senatör ve Mebuslarına bir vazife düşüyor: Bu çok mühim ve ma'nalı törene Millî Eğitim Bakanı'nı davet etsinler. Edirne'de ona Tıp Fakültesi açılması lüzumunu anlatılsın. Sıra bu iş onun elinde.

Hasan Rıza bu memlekete ve Edirne'ye çok müstesna hizmetler etmiştir. Kendisinin anılması için 58 sene de beklenmiştir. Her türlü tekriminize lâyaktır.

Şimdiden kuracağınız komitede şerefli vazife deruhte edeceklere başarılar diler, Edirne'li dostlara ve cümlenize selâm ve sevgilerimi yollar, başarılar dilerim.

Artık Edirne için yaşayan

iadeli Taahhütü

Sayın Bay Arif Süreyya Duruçay

Müze Müdürü

EDİRNE

251

3-8-1970

Aziz Dostum,

Edirne'de bundan 58 yıl önce, Balkan Harbi'nde Edirne'mizin, Bulgar'lara karşı değil, Kolera'ya mağlup olduğumuz sukut günü şehit edilen Ressam Hasan Rıza Bey için Millî Eğitim Bakanlığı'nın 5000 adet bastıracağı büyük kıt'ada kitap tab'ı bitmek üzeredir. Devlet Kitapları Satış Müdürlüğü hem bundan, hem aynada bizzat yaptığı kendi renkli tablosunu da ayrıca basıp satışa arz edecektir.

Bu Edirne'miz için bir hadise olmalıdır. Zira bu zatin Edirne'ye hizmeti büyüktür. Yalnız resim yapmamış, hususi mektepleri ve resmi vazifesi ile Millî Eğitime büyük hizmet etmiştir.

Hakkında esaslı bir program ile bir tören hazırlanmalıdır. Ekim ve Kasım ayında.

1- Belediye dairesinde ve eski Müşirlik dairesinde ^{ki}resimleri ^{ile} Belediye Salonunda sergi açılması.

2- Yıllarca Müdürlüğünü yaptığı Sanayi Mektebi'nde ^{ve} bir köşe tanzimi.

3- Bütün okullarda birer saatlik anma törenleri.

4- Belediye dairesinde Vali, ^{Eğitim Bakanı ve} millî, siz Müze Müdürü

tarafından birer hitabe.

5- Necati Seçkin Üstadın bu tören için hazırlayacağı ^{hazın} Koro.

6- Karaağaç'da şehit edildiği yere bir plâk konması.

7- Şehitlikde her hangi bir yere ^{ismi ile} taş dikilmesi.

IIY

Devlet Kütüphane memuru
Taraftından

8- Açılış töreni esnasında Belediye Dairesinde hakkında basılan kitabın ve tablosunun satışı.

9- Serginin bir ay açık kalması ve civar vilayetlere duyurulması. *Şimdiden Anadolu ajansı ile To'rmimi*

10- Her sene merhumun Sanâyi Mektebi'nde anılması.

11- En işlek bir caddeye (Şehit Ressam Hasan Rıza) isminin verilmesi.

12- Merasimden sonra onun çok sevdiği Selimiye'ye yürüyüş.

13- *Merasimde resmi ile bir rozet hazırlanması*
bu davetiye için bana yevmiye verilmesi

Bu kitap için Bakanlık bana bir telif ücreti vere-

cektir. Onu alınca ufak tefek masrafları karşılamak üzere *bu iki işleri Koruma derneğine* adresinizle takdim olunacaktır. İcap ederse tehir için H.

Rıza'nın el yapması Mimar Koca Sinan tablosunu *Senden* aldirabiliriz. *Sinan* Şimdiden kuracağınız komitede şerefli vazife deruhte edeceklere başarılar diler, Edirne'li dostlara ve cümlenize selâm ve sevgilerimi yollar, başarılar dilerim.

Burada Edirne Senatör ve Mebuslarına bir vazife düşüyor: Bu çok mühim ve ma'nalı törene Millî Eğitim Bakanını davet etsinler. Edirne'de ona Tıp Fakültesi açılması *is* lüzumunu anlatın. Zira bu iş onun elinde.

Hasan Rıza bu memlekete ve Edirne'ye çok müstesna hizmetler etmiştir. Kendisinin anılması için 58 sene de beklenmiştir. *Her türlü takdirimize layiktir.*

Artık Edirne için yazayan

9.Ekim.1970

Sayın Hocam,

Her iki mektubunuza da çek geç cevap vermiş olduğum için affınıza dilerim. Merhum Hasan Rıza Bey için tören yapılması çek yerinde bir hareket ve Edirneye düşen bir gerektir.Mektubunuzdan sonra hemen harekete geçemeyişimizin iki sebebi oldu.Birincisi,yaz aylarında arkadaşların çoğunun Edirne'de bulunmıyışı;ikincisi de bir tenadüf eseri Vali, M.Şişin Müdürü ve Sanat Enstitüsü Müdürlerinin bu devre içinde değişmiş olmalarıdır.

Kendi aramızda yaptığımız ilk toplantıda,törenin 26.Mart.1971 gününde olmasını uygun gördük.Çünkü,meskur tarih Edirnenin düğün eline geçtiği ve Hasan Rıza Beyle birlikte sek çek Türkün şehit edildiği bir gündür.Böylece hesabını yapmak ve Hasan Rıza Bey için de bir tören yapmak uygun olacaktır.Tören gününe kadar yapacağımız çalışmalarla ilgili elarek kenuya şimdiden duyurmak üzere,gazetede bir yazı serisi hazırladım.İlk yazıda sizin mektubunuzu negrediyorum.Hazırlık için Belediye Başkanı ile yaptığım görüşme çek mübet oldu.Bana, Hasan Rıza Beyin Belediyede bulunan çerçevesi bir serire fotoğrafları gösterdiler.Bu resimden malumatınız elve elmediğini biliyorum.Foto Kesisini alırken size de takdir edicem.

Erkek Sanat Enstitüsü'ne yeni tayin edilen müdürü ziyaretimde kendisini çek meggul buldum;gayretli bir zat elve bu kenuya bilhassa ilgi duydu.Ancak,hemen vakit ayırması mümkün elmadı.Tekdir buyururumuz ki okulların yeni açılmış olması ve çeşitli imtehanlar arkadaşları şimdilik çek meggul ediyet.Pakat,şimdişdeki günlerde bu kenudaki çalışmalarınız için süratli ilerlemeler yapabileceğiz.

Dr.Rifat Osman Beyin çekmiş olduğu resimlerin ,fotoğraf uzmanı Bay Ayhan Pekgen tarafından hazırlanması müze arşivi için büyük bir kazanç olacaktır.Meskurresimlerin 13X18 ölçüsünde yapılması uygundur.Bedelinin bir kere şaha tensil edilerek teskiti ve foto şedinin bildirilmesini rica ederim.Bu bilgileri Bakanlığa arz edip ,şdenek getirilmesile kısa zamanda tediyece bulunmak mümkün elabilecektir.

Hasan Rıza Bey hakkındaki çek değerli ve kadirçinas çalışmalarınız ve fotoğraflar şelaysile izel buyurduğumuz içinize şükranlarımız arzeder,bürmetle ellerinizden şeris efendin.

Arif S. Duruçay

9 Ekim 1970 Edirne Müze Müdürü Arif Süreyya Duruçay'ın
Süheyl Ünver'e Cevabi Mektubu

Arif Süreyya Bey

Aziz dostum

Size lazariten dilaklerini laza olarak
bir hürusuca edeceğim?

Size bir kopyasını gönderdiğim mektup
konusu zamandanla aldınız mı? Ben
cevab alamadığım için soruyorum.
Edirneli Zabit Resam Hasa Rıza Bey
kitabın 10 şubatta hazır. Sizin dilakleri-
nizle mast sonuna sergi, plakalar,
kütüphane kitabesi tasarımları, Her okulda
in lühazası Sarıcaji' mektebinde bir
kopye imkanı olursa İhsan Necib çok sev-
diği Solimiyeli müminin alacağını-
mi?

Sizden hiç cevap alamadığım için,
nasıl geçiyor mi? Ne yapayım, ben
kısaca (evet ve hayır) diye bir kelime
ile birer yanarım. Zabit Res-
samın bulağında olan eden mece bir
kaderi varmış. Çok müteessirim.
Edirneli Zabit Resamın çok hoşlarından
haber aldım. Ne yapayım.
Solimiyeli mümininle

Size in Necibinize

Arif Süreyya

Edirne Müze Müdürü Arif Süreyya Duruçay'a yazdığı mektubun karalaması.

1.Şubat.1971

Sayın Hocam,

Size mektup yazmakta çok gecikmiş olduğum için özür dilerim.Buradaki çalışmalarımız ilerlemektedir.Arkadaşlarla görüşmelerimiz sırasında Hasan Rıza Bey için hazırlanacak merasimin(Edirneye Üniversite Kurma Derneği)tarafından yapılması ve bu münasebetle lütfedeceğiniz(2000)liranın bu derneğe tahsisini rica edilmektedir. Ben bu hususu tavsiyelerinize arz ederken,her iki adresi de belirtmeyi uygun buldum:

Anıtları Kuruma Derneği
Yetimler Çarşısı no:2
Edirne

Edirne Üniversitesini Kurma ve Yaşama Derneği.
Turizm Derneği Binasında
Edirne

Buğta Vali ve Belediye Meclisi Mehyefendiler olmak üzere Millî Eğitim Müdürü,Erkek Sanat Enstitüsü Müdürü ve diğer arkadaşlar Edirne'de Hasan Rıza Bey için her şeyin yapılmasını vazife addediyorlar.Görüşmelerde beliren diğer hususlar ise şunlardır:

1- Şehit edildiği yer belge olarak biliniyor.Bu itibarla,orada en münasip bir yere plaka konacaktır.2- Şehitlikte mezar yeri yoktur;ancak,Hasan Rıza Bey için tazim edilmiş bir mezar levha bulunmaktadır.Fotografını takdim edeceğim. 3- İsim verilecek en münasip bir caddeye tesbit etmek için çalışıyoruz .4- Resimlerini Belediye dairesinde sergilemek çok zor.Çünkü,eserler büyük ebatlarda .Bu konuda hemiz Belediye ile mutabakata varılmadı.5- Erkek Sanat Enstitüsünde merasim yapılacaktır ve bir kütçe hazırlanacaktır. Ayrıca Enstitünün Atelyelerinden birisine de Hasan Rıza Beyin ismi verilecektir.6-Okulda sana törenleri resim öğretmenlerinin komuşa ve ödev vermeleri şeklinde olacaktır;ayrıca, öğrenciler Belediye binasına götürülüp eserler taktilacaktır.7-Necati Seçkin koreyü titizlikle hazırlamaktadır.8-Lütfe ettiğiniz kitabı hemiz Edirne'de satışa çıkardım.9-Sergi yapılamazsa;terazi günün Erkek Sanat Enstitüsünde,gece de Halk Eğitim Merkezi salonunda tertiplenmeyi düşünmüyoruz.

Hazırlıklar ilerledikçe malumat arz edeceğimiz gibi,emirlerinizi de beklerim.
Kurama Bayramınızı tebrik eder,sağlık ve sıhhat dileyerek ellerinizden öperim

Arif Süreyya Duruçay

01 Şubat 1971 Edirne Müze Müdürü Arif Süreyya Duruçay'ın
Süheyl Ünver'e yazdığı mektup.

arkeolog

Turizm derneği tüzene

1

Sayın Bay Afif Süreyya Durmuş
Müze müdürü
Edirne

14 1971 Tarihli mektubunuzda çok teşekkür
size şahimiyet ediyorum. Bu emsalsiz
teşekkürlerinizde çok müteharresim. Sağ olum.
Bugün sıvı ila mektubunuzda Lo
Bankası vasıtası ile (2000) iki bin lira
gönderiyorum. Bu para sizin ve komitenizin
Emrinde dir. Bildiğiniz gibi sarfederim
çok rica ederim böyle bir para gönderdiğiniz
okuyulmasını. Her türlü hizmet sizin
ve komitenizden dir.

Belediye için çok rica ederim. Bir fedakar
ve Edirneye adanmış bir Resmî kurumun
arın sonra hatırası sergisiz ^{ya, çayrek} ~~hatta~~ anlamaz
Bun o levhaları kulunin ^{anlamaz} yerlerinden
indirilmesini çok kadar büyük düşündür
o Salardan çıkıp yanında büyük sala-
mala iskanlılar üzere yan yana konu-
caklar. Belediye Başkanımızın çok takdir
ettiğim anlayışından beni beklerim.

Kıtalem b. asıme 10 sulatta kitap
önce Edirneye yollayacağım. ^{çayrek} ~~çayrek~~ ^{Resmî} ~~Resmî~~ ^{Resmî}
~~de gelecektir~~ ^{Edirne} ~~Edirne~~ ^{Edirne} ~~Edirne~~ ^{Edirne}
Edirne'de ne kadar okul varsa ^{Resmî} ~~Resmî~~ ^{Resmî}
Kürsine konmak üzere yeter sayıda satır
alın fedakar edim. Para artarsa çok
sunduğu Selimiyede lin de mevlit okutma
bilirdiniz. Resmî ile lin Rozet kararmalımı?

2

Kalamtan da Şehid Bessamuniz için
mosmer levhada ismi yazıldı ise,
âla. yoksa yazı doğum m. olcüm
tariki de yazdırılmadı uygundur.
Neycut bir vatsa tanzümün yerinde
olur. Celakı koymağa lütfem görme-
yosun. Birgün fidanı diktise lütfen
deği alın.

Sizin meramın gönlere hakikinde lütfen
teklifini yok. Siz bir seği düşünmüş-
sunuz. Bınları deyi katiplerim sınıg
Hem lütfen sizin yapacaklarınıza Karş-
mak hakikinde da yok.

Bu mektup ile size şayanlar diler
Asil burun gay doşturime selam m.
Sizinkini hakikinde edirim.
Başramuniz kutlu olsun

Bu mektuba şayanlar artaldı ise
lütfen lütfen lütfen de Selamınca mektup
okutabilirsiniz

Zira Kendi yazısına Rahmetli ~~gönderdiği~~ yolda

10.2.1971

Sayın B.Afif Süreyya Duruçay
Müze Müdürü
Edirne

Aziz Dostum,

1.2.1971 tarihli mektubunuza çok teşekkür ederim. Size zahmetler ediyorum. Bu emsalsiz hizmetinizden dolayı çok mütehasşisim. Sağ olun.

Bugün sureti ilişik mektubumla İş Bankası vasıtası ile (2000) ikibin lira ~~gönderiyorum~~ ^{den} Bu para sizin ve komitenizin emrindedir. Bildiğiniz gibi ~~satı edersiniz~~ çok rica ederim. Böyle bir para gönderdiğim duyulmasın. Her türlü hizmet sizden ve komitenizdendir.

Belediyeden çok rica ederim. ~~Her Fedakar ve Edirne'ye vefakâr bir ressamın üç çeyrek asır sonra hatırası sergisiz anılamaz. Ben o levhaları, bilirim, yerlerinden indirilmeyecek kadar büyük değildir.~~ ^{Yakınlaşık} çıkış yanında büyük salonda iskenleler üzerine yanyana konacaktır. Belediye Başkanınızın çok takdir ettiğim anlayışından bunu beklerim.

Kitabım basımı 10 Şubat'ta bitip önce Edirne'ye yollanacaktır. Ayrıca resim de gelecektir.

Edirne 'de ne kadar okul varsa, resim köşesine konmak üzere yeter sayıda satın alıp, hediye ~~satın~~ edin. Para artarsa çok sevdiği Selimiye'de bir de mevlit okutabilirsiniz. Resim ile bir rozet basılması mı? Kabristanda Şehid mesamamız için mermer levhada ismi yazılı ise, âlâ.. Yoksa doğum ve ölüm tarihi de yazdırılması uygundur. Meycut ne varsa, tanzimi yerinde olur. Çelenk koymağa lüzum görmüyorum. Bir gül fidanı diktirelibirsek iyi olur.

Diğer merasim yerleri hakkında bir teklifim yok. Siz hergeşi düşünmüşsünüz. Bunları iyi tertiplenmişsiniz, hem ben sizin yapacaklarınıza karışmak hakkım da yok. Bu. ~~paradan artabilirse, bir e gün, bir de Selimiye'de Evrakîlîlîle mevlit okutabilirsiniz.~~

Bu vesile ile size başarılar diler, asil Duruçay dostlarına selâm ve sevgilerimi takdim ederim.

Bayramınız kutlu olsun.

bu hafta müzede

10 Şubat 1971 Edirne Müze Müdürü Arif Duruçay'a yazdığı cevabi Mektubu.

10 Şubat 1971 Edirne Müze Müdürü Arif.

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
CERRAHPAŞA TIP FAKÜLTESİ
DEKANLIĞI

İstanbul : / /

Öz : _____

Sayı : _____

Toplantı Yeri: Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanlık Odası
Toplantı Tarihi: 4.Mart 1971 Perşembe

Edirne Üniversitesi Kurma ve Yaşatma Derneği Üyeleri:R.ESİN (Başkan), H.GÖRGÜN,(Sekreter),A.DURUÇAY (Veznedar),S KIYAN (Uye) ile Cerrahpaşa Tıp Fakültesince bu gaye ile kurulan Komisyon Üyeleri:K.I.GURKAN (Başkan), N.DÖRKEN,C.ÖKER,S.VURAL,E.DÜREN,H.KAYALI,K.AYDINLIOĞLU ve Mimarî Baredan İ.DETÜRK,K.GÖKÇE,G.GÖKÇE'nin iştirakiyle Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanı O.BARLAS'ın Başkanlığında yapılan müsterek toplantıdaki konuşmalar sonunda aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

1. Halen Derneğin bahis konusu yaptığı arsaların Edirne Üniversitesi adına temlik ve tahsis edilmesine tesminine,
2. Bu arsaya ileride kurulacak Edirne Üniversitesinin müvesini teşkil edecek ve ilk olarak kurulması kararlaştırılmış bulunan Tıp Fakültesi binalarının inşaa edilmesine,
3. Arsaların,Edirne Belediye Meclisince alınmış olan tahsis kararının izarı ve İskân Bakanlığınca tasdik müaselesinin yukarıda adı geçen dernek tarafından yaptırılmasına,
4. Açılacak olan Edirne Tıp Fakültesinin esas binaları yapılacak kadar Edirne İlinin yazısında adı geçen:Devlet Hastahanesi,Şişme Hastalıkları Hastahanesi,Doğumevi,Hemşire Okulu ve Sağlık Koleji binalarından faydalanılarak en kısa zamanda çalışmaya başlanılmasına,
5. Kanuni durum imkanı verdiği an Edirne Tıp Fakültesi için Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Öğrenci Kontenjanına,Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Profesörler Kurulunun tayin ve tesbit edeceği sayıda,Öğrenci alınmasına,
6. Edirne Tıp Fakültesinde Öğretim yapılabilmesi için gündelik 400 hasta yatagına ihtiyaç olduğuna,
7. Aynı suretle inşasına bağlanacak olan Fakülte Öğretim Hastahanesinin 600 yataklı olmasına,
8. Öğretimin geçici binalarda ne zaman başlanabileceği kararının Cerrahpaşa Tıp Fakültesinin bu hususta kurmuş olduğu Komisyonun Edirne Üniversitesi Kurma ve Yaşatma Derneği ile Mısra ayı başında Edirne'de yerinde yapılacak tetkikattan sonra karar verilmesine,
9. Edirne Tıp Fakültesindeki Öğrenime gündelik Cerrahpaşa Tıp Fakültesinden isteyenlerden geçici olarak görevlendirilecek Üyeler ile yapılmasına ve yerleşik Öğretim Üyeleri konusunun da Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Profesörler Kurulunda görüşüldükten sonra kesin bir karara bağlanmasının uygun görüldüğüne,

Oy birliği ile karar verilmiştir.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
DEKAN

Mühür İza

Prof.Dr.Osman Barlas

Edirne Üniversitesi Kurma ve Yaşatma Derneği üyeleri ile Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde yapılan toplantıda aldıkları kararlar.

XXXXXX

Cerrahpaşa 73

Edirne Üniversitesini
Kurma ve Yaşatma
Derneği Başkanlığı'na

Turizmi Derneği Binası
EDİRNE

10.II.1971

Sayın Başkan,

Edirne'de 1912 de düşmün tarafından
şehit edilen Ressam Hasan Rıza için yapı-
lacak ihtifali karşılığı sarfedilmek üzere
İş Bankası eli ile Derneğimize (2000) Lira
gönderdim.Bu para Müzeniz Müdürü Arif Sü-
reyya Duruçay ve kurulan ihtifal tertip
komitesince yapılacak masraflara karşılık-
tır. Siz masraf ediyormuşsunuz gibi olsun,
ismini vermeyin.Zira para şehimizindir.
Delâletinize peşinen teşekkür eder,
selâm ve sevgilerini takdîm ederim.

Süheyl Ünver Yayınlanacak olan Şehit Ressam Hasan Rıza Kitabı'nın Telif ücreti olan iki bin lirayı Edirne Üniversitesi Kurma ve Yaşatma Derneği'ne göndermiştir. Bu paranın yapılacak olan etkinliklerde harcanmasını istemiş, fakat kendisi tarafından gönderildiğinin bilinmesini istememiştir.

TÜRKİYE İŞ BANKASI A. Ş.

(Havale)

MAKBUZ

100.000 TL

Gönderen :

TÜRKİYE İŞ BANKASI A. Ş.

700243

Alacak olan :

Turizm Derneği Binasında

Havale tutarı

Toplam

Havale tutarı	Komisyon	Masraf	Gider V.	Toplam
100.000 TL				100.000 TL

Yükler

Havale tutarı yazı ile

Yukarıda müfredatı yazılı mektup havalesine ait tutarın masrafı, komisyon ve gider vergisi ile birlikte Türkiye İş Bankası A. Ş. veznesince tahsil edilmiş ve mahzurdur.

TÜRKİYE İŞ BANKASI A. Ş.

(C.A.C.) Model : 800 - 1969 - (1/6)

10 Şubat 1971 Edirne Üniversitesi Kurma ve Yaşatma Derneği'ne gönderdiği makbuz.

SÜHEYL ÜNVER'İN EDİRNE PROGRAM NOTLARI^[1]

Edirneli şehit Hasan Rıza'nın eseri 5000 basılıyor. Bu Edirne'ye kâfi miktarda gönderilecektir. Edirne'de san'at ve eğitim çevreleri bu zât hakkında Ekim sonu veya Kasım başında bir toplantı yapar da hakkında sizin Müze Müdürünüz konuşur ise iyi olur. Rahmetli anılmış ve kabrine de bir çelenk konmuş olur. Şehid olduğu yerde (Karaağaç'da) bir işaret var mı? Gömülü olduğu yer biliniyor mu?

Bu hususlarda beni tenvir buyurun.

Bu eserin çıkması vesilesiyle bu zâtı yeniden hayata iletelim.

Ve toplantıda bulunanlar sizin Belediye Dairesinde asılı, dünyada emsali olmayan tablolar salonda bir sergi halinde teşhir olunur da orada bir merasim yapılırsa iyi olur.

Programı tes'id eyler ve başarılar dilerim.

-Şehit olduğu yeri ve kabrini ziyaret

-çok sevdiği Selimiye yoluyla Belediye Dairesinde eserlerinin teşhir olunacağı salonda Vali Bey'in açış nutku,

-Müze Müdürünün konuşması,

-Hazırlanacak matem-engiz bir koro ile birlikte Necati Mesçi'nin? Hitabesi,

-Bu esnada Devlet Kitapları satış Memuru basılan kitablara da getirirse çok satış yapılır.

-Bu iş için Milli Eğitim Bakanlığı usulleri üzere bir te'lif ücreti vereceklerdir.

-Elinizde taş ve para yoksa mimarlarınızın hazırlayacağı mevzî bir projenin mali yükünü hafifletmek maksadıyla hibe etmeye kararlıyım.

-Eğer varsa onunla bir kaç yere name-i plaka koyduralım.

-Edirne'de işlek bir sokağa isminin verilmesi için şimdiden teşebbüse geçilmesi muvafık olur.

-Belediye binasındaki sergi bir ay açık kalsın.

-Büyük boy rahmetli kendi resmini renkli ve yağlı boya olarak yapmıştır. Esere bu da giriyor, kapağa koyacaklar.

-Siz de Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Umum Müdürü'ne yazarsanız bin tane karton Edirne'ye basarak Edirne'de herkes evlerine ve dükkânlarına alıp asabilirler.

[1] Günümüz alfabesine aktaran: Zeki Özkan

**SÜHEYL ÜNVER'İN
HASAN RIZA KONFERANSI KONUŞMASININ NOTLARI^[1]**

Sanayî Mektebinde

Ressam Hasan Rıza Bey

Kıymetli Müdür Bey ve değerli arkadaşlarım

Kıymetli misafirlerimiz ve genç öğrencilerimiz

Hepinizi sevgi ile selamlıyorum.

Rahmetli müdürünüze çok kadirşinaslık gösterdiniz,

teşekkür ederim.

Sizin bu örnek müessesenizin eski....müdürlerinden, çok ... ve pek değerli.

.....şimdi. Onun da hatırasını En eski müdürlerinizden Ressam Şehid Hasan Rıza Bey için toplanmış

bulunuyorsunuz. Bunu İstanbul'da iken duydum, ne kadar iftihar ettim. Hatırşinaslığınızı

iftiharla karşılıyorum.

Şehit Ressam Hasan Rıza Bey'le muarefem mabâdi.

Şehit olduğunda başına idim. Hasan Rıza Bey'in adaşı Üsküdar'lı Res-sam

Hilmi Rıza Bey'den, Rıza talebe sıralarında iken, resim dersi alırken Hasan Rıza Bey'in kalemine.

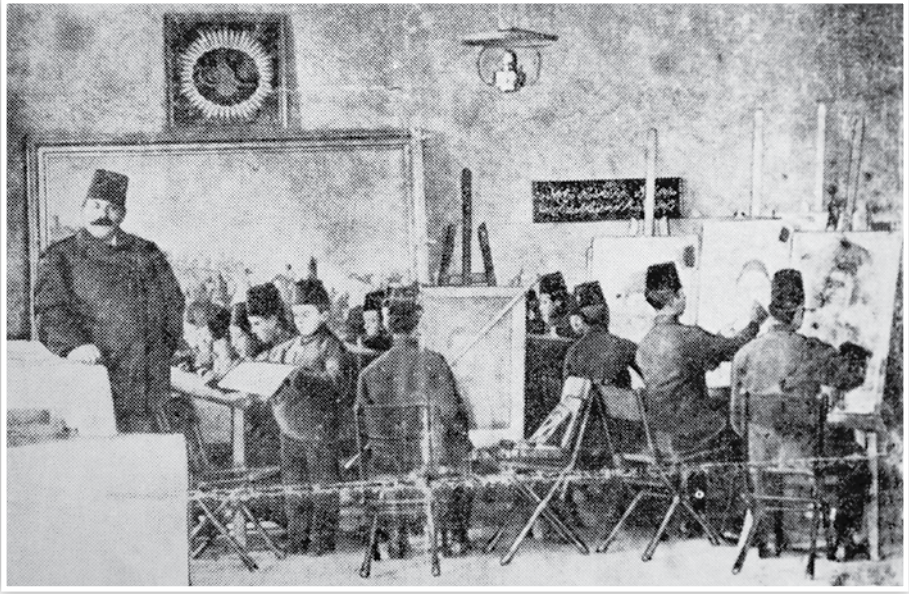
[1] Günümüz alfabesine aktaran: Zeki Özkan

Hasan Rıza'nın görev yaptığı Hamidiye Sanayi Mektebi.

Edirne Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi, 2015 (Eski Hamidiye Sanayi Mektebi).

Şehit Ressam Hasan Rıza'nın müdürlük yaptığı oda ve duvar resmi.

Mezarı bilinmeyen Hasan Rıza adına Karaağaç yolunda Jandarma Şehitliği içerisinde dikilen anıt taşı.

Trakya Üniversitesi
Şehit Ressam Hasan Rıza Güzel Sanatlar
Meslek Yüksekokulu

Trakya Üniversitesi bünyesinde 2013 yılında Sarayıçi Yerleşkesi'nde kurulan Şehit Ressam Hasan Rıza Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokulu, Saray-ı Cedid'in müştemilat binasında hizmet vermektedir.

Şehit Ressam Hasan Rıza Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokulu içerisinde Hasan Rıza anısına yapılan seramik çalışma.

Şehit Ressam Hasan Rıza'nın Edirne Endüstri Meslek
Lisesi'nde bulunan duvar resmi çalışması.

ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA

Hayatı ve Resimleri

Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver

*Sayın Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in
"ŞEHİT RESSAM HASAN RIZA Hayatı ve
Resimleri" isimli çalışmasını yeni kuşaklara
aktarmak amacıyla yeniden yayınlıyor,
ülkemize ve Edirne'ye önemli katkıları olan
Hasan Rıza ve Süheyl Ünver'i
rahmet ve minnetle anıyoruz.*

ISBN 978-975-3741-79-8

9 789753 741859